

ИКОНОМИКА

Mr. & Mrs.
ИКОНОМИКА
2022

Димитър
Цоцорков

Зарина
Генчева

ISSN 1314-376X
9 771314 376013 06

Vaccines

Huvepharma® applies One Health concept to safeguard animal health, investing in the future of vaccines with a new state-of-the-art vaccine production in the city of Razgrad.

The vaccine facility comprises over 13 thousands square meters and is designed according to EU GMP requirements. Huvepharma® offers contract manufacturing services for production as well as the fill and finish of biologicals.

Eco-friendly algal oils

Huvepharma® is your eco-friendly manufacturing partner for algal oils. Specialist in manufacture, extraction and processing of ingredients such as algal Omega 3 DHA/EPA lipids, protein, EPS (exopolysaccharides), ARA (arachidonic acid). Production is environmentally friendly, utilizing waste to energy, reducing the carbon footprint by as much as 50%, non-GMO and using organic extraction methods.

Human and Veterinary Pharmaceuticals

Huvepharma®'s key strengths lie in large scale fermentation, operating one of the largest fermentation sites in the world at 10 000 m³. The company operates production sites in France, a chemical synthesis plant in Italy, three production facilities for biotechnology and vaccines in Bulgaria and six sites in the U.S. for vaccines and veterinary medicines. Huvepharma®'s products are sold in over 100 countries around the world.

The MAYOR .eu

The European Portal for Cities and Citizens

6.....Силата на правилните решения

14.....Бизнес празник с наградите „Мистър и Мисис Икономика“
Celebrating business with the "Mr. and Mrs. Economy" Awards

30.....Теодор Радонов: България има нужда от сериозни инвестиции за зелен преход
Teodor Radonov: Bulgaria needs serious investments for the Green Transition

34.....Кой е царят на активите

38.....Д-р Кристиан Кръстев: Инфраструктурата е гръбнакът на икономиката
Dr. Kristian Krastev: Infrastructure is the backbone of the economy

42.....Наг 10 млрд. лева е безвъзмездната подкрепа за бизнеса

44.....Възходът и спирачката на мебелната индустрия

48.....Обратно в офиса

54.....Цифровата архитектура на реалността

56.....Сляпото място на киберсигурността

60.....Разкодирането на човешкия „компютър“

62.....Човечността на мислещите машини

66.....Роботът, мой приятел

68.....Изкуство от изкуствен интелект

70.....Стъпка по стъпка на шест континента

72.....Български камери на Луната и на Марс

74.....Vivasom без ограничения

76..... Асарел-Мегем - двигател на позитивната промяна

78.....Михаела Калайджиева: Yettel планира да събере 127 тона електронни отпазъци до 2028 г.

80.....Бързата мода излиза от мода

82.....Дигитален гетокс за презареждане

86.....Кристина Кънева: Пазарът изисква да сме винаги нащрек

Списание „Икономика“. София 1111, жк. „Яворов“, бл. 73, ет. 6, ап. 11 Телефони: (02) 852 9696; (02) 852 9699

Издател „Медия Икономика България“ ЕООД; Управител: Невена Мирчева

Главен редактор: Невена Мирчева; Счетоводство: София Стрелкова - Гечева

Редактор: Татяна Явашева; Автори: Александър Александров, Мая Цанева

Дизайн: Бранд Медия България ЕООД; Фото: Красимир Свраков; Фото корица: Цветан Игнатовски

Печат: Дедракс АД; Разпространение: „Медия Икономика България“ ЕООД

82

88.....Как фантастиката става реалност

90.....Играя, уча и умея със Знаем.бе

92.....По трънливия път на счетоводителя

94.....Новите звезди сред бързооборотните стоки

98.....Вълшебната формула на Бил Кий

100...Големият брат и контролът над малките хора

ИКОНОМИКА lifestyle

102...100 години ВВС

106...Glo hyper X2 - най-новото постижение в технологията за нагряване
Glo hyper X2 - the latest achievement in heating technology

110...Венецът на имперската гържливост

112...Вино по вятър и вода

114...Отлич(Е)ният лукс на Este Fitness & Spa

116...Нови книги от Сиела

118...Неизчезващото минало

*Невена Мурчева,
главен редактор*

БЕЛИТЕ ЛЕБЕДИ

Преди година по това време се нагрявахме, че, изпращайки пандемията, животът ни ще се върне към нормалността, каквато я познавахме. Още в началото на 2022-ра обаче стана ясно, че шоковете и техният отзвук предстоят. Защото изминаващата година „говя“ ято от „черни лебеди“ (непредсказуемо събитие с огромно въздействие, както го определя Насим Талеб) – война, политическа и социална нестабилност, енергийна и ценова криза, инфлация и икономически шокове.

Във времето на такива преломи обаче е много важно да виждаме и „белите лебеди“. А в България, за щастие, има немало. Примери са лидерите и компаниите, отличени в конкурса „Мистър и Мисис Икономика“ 2022. Те доказват, че българският бизнес е устойчив, адаптивен и креативен. Но най-вече – че може да работи успешно в несигурна среда и да постига растеж и високи резултати.

Не знаем дали през 2023-а ще летят „черни лебеди“, но сме подготвени за непредсказуемостта!

Приятно четене и весели празници!

СИЛАТА

на правилните решения

✍ Татяна Явашева

Изследовател искал да научи коя е тайната на процъфтяващия бизнес. Отишъл при преуспяващ предприемач и макар това да е тема на много дълъг разговор, го помолил да му даде кратък отговор. Предприемачът отвърнал само с две думи: „Правилните решения!“. А как сте сигурни, че сте взели правилното решение – бил следващият въпрос към него. Отговорът бил още по-лаконичен: „Опит“. Но как се получава този опит, който те води към правилните решения, не спирал да пита младият човек. „Неправилните решения“, тези две думи побрели дългогодишния опит.

В добри времена неогатим добрите решения може да не дадат чак толкова лошо отражение. Но в лоши години лошите решения може да са фатални. А сега редица анализатори предупреждават за задаваща се рецесия. Срещаме предупреждения, че в тази силно променлива бизнес среда страните от еврозоната, Обединеното кралство и държавите, в които балонът на пазара на недвижими имоти продължава да се разраства, ги чакаат сериозни икономически предизвикателства през 2023 г. Твърди се, че хегемонията на долара е както причина, така и симптом за загубата

на привлекателност на европейския континент, който понася цялата тежест на спираловидната инфлация, подхранвана от енергийната криза, подчертана от неблагоприятния обменен курс на вносните материали. Прекалено силният долар станал ускорител на рецесията... Но точно тези турбулентни времена не са еднакво лоши за всички, а има и наистина преуспяващ бизнес, въпреки лошия политически пасианс и неблагоприятния икономически повет.

Колко е добре/зле за България положението? Какъв курс да държи държавата, когато политиките не искат здраво да хванат кормилото на властта и на отговорността? Кои са добрите решения, които биха ни повели към икономическа стабилност и растеж?

По някои от основните въпроси, свързани с развитието на икономиката и на страната ни, получаваме противоположни мнения, убедително защитени. Тогава как да разпознаем кое би било правилното и кое ще е неправилното решение за България, щом никога нищо не е еднакво добро за всички...

Предлагаме гледната точка на двама икономически анализатори и един предприемач:

И СЕГА ПО
НАЙ-ВАЖНИ
ЗА СТРАНАТА
ВЪПРОСИ МНЕНИЯТА СА
ПРОТИВОПОЛОЖНИ. КАК
ДА РАЗПОЗНАЕМ КОЕ Е
НАЙ-ДОБРОТО РЕШЕНИЕ ЗА
БЪЛГАРИЯ, ЩОМ НИКОГА
НИЩО НЕ Е ЕДНАКВО
ДОБРО ЗА ВСИЧКИ

ЛЪЧЕЗАР БОГДАНОВ, главен икономист на Института за пазарна икономика:

Важно е да не изпаднем в продължителна криза

България има предпоставки за растеж, но все нещо ни блокира да станем по-богата страна. Имаме дългосрочни пречки пред растежа, които имат и краткосрочно отражение. Демографският срив пречи на икономиката, но дава и негативна перспектива, тъй като спира инвестиционни намерения. Проблемът с демографията допълнително се влошава от образователната структура и стряскащата статистика за грамотността. Как да обърнем тенденциите? Ако успеем да го направим, ще започне завръщането на млади хора от чужбина да работят тук. Някои смятат, че това са необратими процеси, но Ирландия показва, че има начин то да стане. Затова нека да насочим повече внимание към обучението в масовите училища. Връщането на хора подпомага бъдещия икономически растеж и инвестиционните намерения, а от друга страна, ако има икономическо оживление, доходите растат и качеството на живот се подобрява, ще има много българи, които ще се завърнат. Това е като философския въпрос за яйцето и кокошката. Вярвам, че дори някои малки стъпки

място да си построят завода. Липсва готовност за адаптиране към техните нужди. А кой търси онези частни инвеститори, които все още не знаят за България?

Имаме

системен проблем с усвояването на публичните средства

- европейски и национални. Драмата с магистрала „Хемус“ ни отвежда и до въпроса защо толкова години тя не бе построена, защо ги няма прозрачните процедури, търгове, проекти... Това е проблем на капиталовото бюджетиране в държавата, няма ясен процес как се планира, проектира, изпълнява.

Сега имаме уникален шанс - започва нов програмен период, трябва да се довършват и проекти по стария програмен период, плюс Плана за възстановяване. Но всичко това стои на трупчета заради политическата нестабилност и забавяния на съответната администрация. Този ресурс в следващите 1-2 години може да отпущи публичните инвестиции, които подкрепят и частните. Това е резерв за по-висок растеж или за смекчаване на рецесия, привнесена от рецесия в основните ни търговски партньори. В момента светът е пред дилемата: за да се бори с инфлацията, трябва да се докара рецесия. Кредитът става труден и скъп, това намалява потреблението и инвестициите, което означава по-ниска икономическа активност. И за да не пострадаме толкова много - трябва нещо да направим. Едната възможност е свързана с публичните инвестиции, а другата - с привличането на частни инвестиции. Крайно време е

да дадем ясен знак къде отиваме

Затова пътят към еврозоната е много важен. Този наш вътрешен спор отбън изглежда като политическа разправия, а по-лошото - смятам, че има проблем, заради който не се присъединяваме. Когато не знаеш какъв е проблемът, слагаш премия на риска. Опитът показва, че периферията е по-силно атакувана в кризи и страда по-силно, дори да води преди

ТРИ СЪПКИ

- ✓ Ясна геополитическа ориентация и консенсус за еврозоната. Трябва най-сетне да се определим какъв курс държим. Тази постоянна несигурност е непродуктивна.
- ✓ Рестарт на инвестиционната активност, след като хроничен проблем от последните години са ниските инвестиции. Освен мостове и магистрала, трябва да се правят и големи заводи. Това ще отключи позитивен цикъл.
- ✓ Нулев данък за реинвестирана печалба би дал стимул за разширяване на дейността чрез нови инвестиции на бизнеси, които вече оперират в страната, вместо парите да „спят“ в банкови сметки.

може да обърнат ситуацията към добро

България е в периферията и по реди причини е в трудно положение: икономически бяхме свързани със Съветския съюз, влязохме предпоследни в ЕС, не сме член на еврозоната. Полуразкрани сме и не е ясно къде стоим. Според мен всякакви политически усилия, които ни придвижват към ядрото, дават по-голяма сигурност и дългосрочна перспектива. Ако България не е в ЕС, би се превърнала в хибрид между Босна, Молдова и Беларус. Нас ни тежи ядрото на ЕС, както и мощната европейска икономика. Колебанията ни дават черна точка за кредитния рейтинг, инвестициите и стратегическите решения. Инвеститорите търсят не само по-евтини ресурси, но и сигурност и стабилност. Дългосрочно имаме проблем с инвестициите, а те са свързани и с държавната политика. Българската държавна и общинска администрация продължава да работи в режима от 90-те години. Все още смятат, че инвеститорите може да ги привлечеш, като им предложиш

кризите благоразумна политика. Това е една от основните ползи да си „вътре“ в еврозоната, вместо „отвън“. Догодина се очаква силен натиск по линия на всички бизнеси, които разчитат на евтиното кредитиране – от покупката на имоти, строителството, та чак до автомобилите. Вдигането на лихвите и затягането на кредитните условия няма как да заобиколи България.

Има доста компании, за които

**тази криза създава успешни
предпоставки**

Сред тези бизнеси е производството на биогорива, метали, суровини, добивната индустрия също расте. Там разходите са по-високи заради енергоизточници и суровини, но пък има и голям ръст на приходите от продажби. България е нетен износител на зърнени и масложитни култури. IT секторът и аутсорсингът на услуги са друг позитивен пример, във времето на пандемията те добавиха над 10 хиляди работни места, каквито бяха загубени в ресторантите.

Не сме в ситуация, в която само едно нещо блокира растежа и като го мръднем, всичко ще се оправи. Политическата криза има своята цена и ако тя продължава,

**В трудни времена
България успява да
избегне най-лошите
сценарии,**

**В ДОБРИТЕ
ГОДИНИ ОБАЧЕ
НЕ СЕ ВЗЕМАТ
НАЙ-ДОБРИТЕ
РЕШЕНИЯ**

ще започнем да плащаме тази цена. Ако администрацията е в блокаж, ще има трудности с Плана за възстановяване, с усвояването на евросредствата. Общините, които не знаят ще имат ли достъп до средства, бавят проекти. Има забавяне, но така работи демокрацията.

В последните 20 г. при кризи явно има защитни механизми да избегнем най-лошите сценарии. Но пък в добрите години не успяваме да постигнем бърз растеж и да се трансформираме радикално. Така и не станахме икономически тигър – нито сме като Естония или Ирландия, нито сме автомобилен производител като Словакия. Липсва ни смелост и бързина. Но пък

**имаме спирачки и здрав
разум**

които не ни дават силно да залитнем и да загубим равновесие. В криза е важно колко дълбока и колко продължителна е за теб тя. Дори да пропаднеш рязко, важно е бързо да отскочиш, както стана в пандемията. Икономиката вече превиши пре-кризисните нива, не просто възстанови спада заради пандемията. Сега, в тази несигурност, каквото и да се случи, е важно бързо да се адаптираме и да не изпадне в продължителна криза.

Доц. ГРИГОР САРИЙСКИ, Институт за икономически изследвания при БАН:

Да си поставяме цели с количествен измерител

Състоянието на българската икономика може да сравним с парче земя, от което е премахнат хумусният слой, осигуряващ хранителната среда за растенията. Безсмислено е да разсъждаваме какво и кога да сеете, докато не възстановите хумуса. Системата на образованието е добра илюстрация: „Реколтата“, която се появява с всяка следваща година, показва, че тази система се нуждае от сериозна рекултивация. Срещу това обаче има силна съпротива и всяка инициатива неизбежно приключва с дребни козметични мерки.

Картината не е по-оптимистична и в реалния сектор. Както във всяка периферна икономика, така и у нас местният капитал в най-благогатните сектори като банкиране и търговия на дребно е изместен от външни инвеститори. За нашите предприемачи остават само големата административна тежест и изкривените стимули при обществените поръчки. Анкетата на БСК през 2019 г. показва, че над 90% от участниците в допитването са ставали свидетели на нагласени процедури по Закона за обществените поръчки. Трудно можете да развivate бизнес в подобна среда, камо ли

да поставите икономиката на нова основа

и да търсите по-добър модел на растеж.

Публична „тайна“ е, че някои големи компании практикуват трансферно ценообразуване, превъртайки оборота през външни фирми. Така печалбата остава в зони, в които не се плащат данъци за тяхната дейност, а нашата хазна потъва в тежки дефицити. Има различни начини за справяне с този проблем, като например въвеждането на минимален праг за размера на корпоративния данък на база 1% от brutните балансови активи в някои страни от Латинска Америка. Но такава стъпка, както и всяко ефективно действие срещу избягването на данъци, е практически невъзможна у нас, тъй като партията, която го предприеме, ще излезе още на следващите избори. Последниците са видими - хазната не успява да събере дори дължимия ДДС при над 16% ръст на номиналните обороти през първото полугодие на 2022 г. Министерството на финансите отчита нулев

ръст на приходите от ДДС върху сделки със стоки и услуги, без да дава никакво обяснение за това.

Позитивен ефект

в който и да е сектор може да се постигне само ако се заложат дългосрочни цели с външен измерител. Ако не искаме образованието да е „черна дупка“, в която потъват пари, трябва да поставим измерима и обективна цел за неговия напредък, като например подобряване в класирането ни по Програмата за между-

ТРИ СЪПКИ

- ✓ Управлението прилича на часовник - показва точно време, когато всички негови части работят в синхрон. Дейността на институциите трябва да е прозрачна.
- ✓ Доходите ще се увеличат, когато се появят достатъчно жизнеспособни компании, които произвеждат продукти с висока добавена стойност. Те сами ще започнат да предлагат по-високи възнаграждения.
- ✓ Инфлацията може да се овладее, ако се прави обратното на това, което се правеше досега.

народно оценяване на учениците (PISA) за определен период. Подобен подход до 2010 г. се прилагаше във Великобритания, където всяко ново правителство представяше т. нар. public service agreements - около три дузини категории с ясни тригодишни цели и обективни критерии за оценка на напредъка, които всеки британски поданик можеше да проследи. Такъв подход се прилага в частния бизнес. Това е единственият работещ механизъм, който може да доведе до промяна на системата.

Идеята за нова икономика минава през създаването на условия

в които тя да се развива. Безпрепятствено е да говорим за високи технологии и за отрасли с висока добавена стойност в корумпирана среда, враждебна към бизнеса. Да припомним, че в доклад от 2019 г. на ЕК се казваше, че две трети от съмнителните трансакции, докладвани от банките пред службите за финансово разузнаване, са свързани с действащи политици. В подобна среда виреят само близки до управлението икономически кръгове.

**Влизането на България
в еврозоната
през 2024 г. е като
ДА СЕ
ВКЛЮЧИТЕ В
ШАМПИОНАТ
НА ФОРМУЛА 1
С ВЕЛОСИПЕД**

От влизането в еврозоната

**България ще получи
единствено негативи**

Данните от последните аукциони на Министерството на финансите показват, че пазарите задействат автоматичните спирачки в процеса на нашето задлъжняване. След като се присъединим към еврозоната, този автоматизъм ще бъде блокиран и тежестта на дълг ще се улесни значително поради фиктивното подобряване на нашия кредитен рейтинг. Така България ще може да потегли по пътя на останалите периферни икономики в ЕС и да потъне в дълг, като междуременно ще бъде принудена да помага на онези, които са тръгнали преди нея по този път. Камо част от централните банки на страните членки на еврозоната БНБ ще започне да участва в програмите за финансиране на държавите от периферията. Значителна част от първокласните активи, обезпечаващи левове не в момента, ще бъдат подменени с гръцки, италиански и португалски ценни книжа. Българските граждани ще поемат тежестта на участието в „спасителни механизми“, с които еврозоната поддържа свърздалъжнелите страни членки от периферията. Членството във валутния съюз има висока цена и България ще трябва да я плаща

**без да може да се възползва
от възможностите**

които предоставя еврозоната, поради недоразвитата структура на своето производство и износ. Ако държите да участвате в шампионата на Формула 1, но имате единствено велосипед и някак успеете да излъжете критериите, ще платите таксата за участие. Но още след първата обиколка някой от по-бързите болиди може да ви изблъска от пистата. Подобен беше и резултатът от влизането ни в ЕС, при положение че не покривахме критериите от Копенхаген. След 15 г. членство България остава на нивото на снабдител на суровини, полуфабрикати и жива сила.

**Накъде и как
с българската икономика?**

Населението на България се топи и трудно ще мотивирате сериозна бизнес инициатива да заработи тук. Ние сме на първо място по смъртност и миграция в Европа. Нуждаем се от спешни мерки срещу демографската катастрофа, но плановете на подобни усилия зреят най-рано след едно десетилетие, а това за политическия елит е твърде далечен хоризонт. Въпреки всичко България все още може да пречупи негативните тенденции. Необходимо е само осъзнат елит, ясни цели и санкции за симулантите.

ВИКТОР МАНЕВ,
партньор в IMPETUS Capital:

Нужни са ни хора, които разкриват нови хоризонти

Европа е в нестабилно икономическо положение, а данните от статистиката за брутният вътрешен продукт на нашата страна показват, че България се развива много добре. Може причината да е в това, че тръгваме от по-ниско ниво, но в крайна сметка от началото на 2022 г. бизнесът започна да работи нормално. Ефектът е следствие от променената философия в икономическата политика от миналата година. Вече зазърбваме практиките

да „продаваме“ България като евтина дестинация

Тази „груба грешка“ на политиците от 90-те години на миналия век ни направи бедняци. Обедняхме като нация, влачим се на опашката, защото се врекохме на външните инвеститори да сме най-евтиното място. Доскоро и на сайта на Агенцията за инвестиции като конкурентно предимство на България се

изтъкваше, че сме евтина локация.

IT секторът, който беше малък и никой не му обръщаше внимание, вече порасна. Развива се, продава продукти и услуги на световни пазари, работи на световни цени и така в България се плащат световни заплати. Това създава малка група от 50-ина хиляди души с добри доходи, но такава трябваше да е политиката и философията на цялата ни държава, за да създаваме висок стандарт на работа и на живот във всички сфери. Добрите доходи означават и добри данъци. Ако няма течове в събираемостта на данъците, може да се поддържа здрава социална система, същевременно учителите, лекарите и администрацията да са с добри възнаграждения. Има много не-ефективности, но няма как те изведнъж да бъдат оправени, след като 30 години бавно и постепенно е налагана определена визия за развитието.

В България

изкуството и културата са маргинализирани

парите за тях в бюджета са като за просяци. Това показва отношението към духовната надстройка на обществото от страна на онези, които години наред държат кормилото на властта. Златен век е преживяла българската култура при цар Симеон Велики, тъй като той е осъзнал важноста на писмеността, на литературата и изкуството, и ги е финансирал. В Боянската църква виждаме колко космополитен дух са имали т. нар. Боянски майстор и неговата група средновековни художници. И там някой е платил сметката, за да го има и днес този важен за паметта ни знак. Златен век на културата е имало, защото цялата мощ на държавата и нейното богатство са били насочени и в тази сфера, важна за нашия народ. А в последните 20-30 г. грижата за българската култура стигна дотам да няма почти никакви пари за нея. Развитостта на едно общество ще го познаем и по отношението му към изкуството и културата. Хората от тази сфера не са добре организирани, както например тези в съсловните организации, и затова на тях може лесно да им вземеш всичко. Но трябва ли да го допуснем, щом то води до духовното обедняване на нацията? Свели сме фокуса на разбиранията си до първично примитивни и прости неща, което не позволява да си разтворим хоризонта. Трябват ни

хора, които да виждат нови хоризонти, а това го умеят хората на изкуството.

Културата и изкуството не може да бъдат оставени единствено на пазарен принцип. Ако всяка човешка дейност се развива само на пазарен принцип, то няма да има и финансиране за реализирането на лудите идеи, които обещават в бъдеще да променят нещо. Смелите идеи получават важен рисков капитал и от държавата с огромното разбиране, че това е голям риск, но и възможност. А нашата държава предначертано не се интересуваше за нищо, освен за някакъв „нормален“ минимум в различните направления. Ние, инвеститорите, се учим да разпознаваме луда от налудничавата идея. Търсим онези фактори, способни да превърнат налудничавата идея в невероятна

луда идея, която има силата да повлияе на живота и бизнеса

и да се превърне в реалност. Това трябва да се прави и през призмата на отговорността към ресурсите – независимо дали са обществени или частни. Защото да се разпореждат и инвестират чужди пари и начинът, по който ги управляваш, рефлектира по един или друг начин върху общественото благо. Ако държавната и общинската администрация подхождат с такава висока отговорност при управлението на ресурсите, няма как да не го

забележим и усетим в живота си.

Една от интересните идеи бе реализирана от компания в нашето портфолио – „Алтерко“. Дори и в момента анализаторите не могат да повярват, че е възможен годишен ръст от 43% за тази година, в момента, когато световните икономики и технологични фирми са под напрежение. Но с резултатите, които постигнаха, те

надминаха собствените си смели очаквания

Всички по света смятаха, че този твърде голям оптимизъм за растежа се дължи на налудничави цели. „Алтерко“ влезе в светлината на прожекторите на световни инвеститори, а анализаторите не вярваха в постижимостта на високите им намерения. Подобно развитие показва и „Дискордия“. Всичко това дава основания да твърдим, че когато имаш добър бизнес модел, може да имаш завидни постижения на световни пазари, въпреки всички проблеми в държавата, въпреки кризите, през които светът преминава.

Много често не забелязваме тези положителни новини и случващото се тук. Социалните медии изкривиха начина на получаване на информацията и една лоша новина се продава поне седем пъти по-добре от добрата вест. Да намериш нещо хубаво и да се опитаеш да го разкажеш, не е продаваемо.

Апетитът към лошите новини расте

Но позитивното се случва, а за него не се говори и пише, тъй както за лошото. Залети сме от лоши новини и изглеждат съвсем естествено заглавията да обмислим антикризисни пакети. Какви антикризисни пакети, щом икономиката ни се развива нормално?! Незативните новини създават усещане, че животът ще става от зле по-зле и вероятно може и да го направим такъв като повярваме на написаното. Но ако при хубаво време в събота опитате да се разходите по бул. „Витоша“, няма да намерите свободно място в заведението. И към момента всеки усеща, че икономиката ни е в добро състояние.

Има, разбира се, и икономически показатели, които го потвърждават – развитието за първото полугодие на 2022 г. е много добро. Но липсва нагласа тези добри новини да бъдат излъчвани. Ще обърнем внимание на един от най-важните моменти в инвестирането: Когато всички са положително настроени, всичко струва повече. Там, където има много оптимизъм, цените растат.

Дали в момента България е добро място за инвестиции? Зависи от нас да я направим привлекателна за инвеститорите. ⑩

За да не изпускате
големите
възможности за
развитие,

**ДЪРЖАВАТА
ТРЯБВА
ДА СМЕНИ
СВОЯ ФОКУС**

Бизнес празник с наградите „Мистър и Мисис Икономика“

Celebrating business with the "Mr. and Mrs. Economy" Awards

КРИБ и сп. „Икономика“
ВРЪЧИХА ОТЛИЧИЯТА ЗА ВИСОКИ
ПОСТИЖЕНИЯ ПРЕЗ 2022 Г.

Щастлива празнична вечер на отговорния бизнес в България - така накратко може да опишем гала церемонията по връчването на наградите „Мистър и Мисис Икономика“ за постиженията през 2022 г., която се проведе на 15 ноември. Добрата ни традиция вече повелява да организираме това знаково събитие заедно с най-голямата работодателска организация в страната - Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България (КРИБ). Отново в зала „Джон Атанасов“ на гостоприемния София Тех Парк. Вече 32 години тези отличия са приемани с радост от бизнеса, като признание за труда, усърдието, креативността, иновациите и предприемчивостта на предприемачи и мениджъри в нашата страна. В тези времена на нестабилност и шокови промени те успяват да постигат високи резултати за своите компании, носят ползи и удовлетвореност на клиенти и потребители, имат стремеж към устойчивост и въвеждане на „зелени“ практики, но също така споделят част от своите финансови постижения под формата на корпоративна социална отговорност. Номинациите бяха

A happy festive evening for the responsible businesses in Bulgaria - this is how we can briefly describe the gala ceremony for the presentation of the "Mr. and Mrs. Economy" awards for 2022, which took place on 15 November. Our good tradition dictates that we organize this landmark event together with the largest employers' organization in the country - the Confederation of Employers and Industrialists in Bulgaria (KRIB). And once again, the "John Atanasov" hall at Sofia Tech Park was the host venue. For 32 years now, these awards have been gladly welcomed by the business sector, in recognition of the work, diligence, creativity, innovation and motivation of the entrepreneurs and managers in our country. In these times of instability and shock changes, they still manage to achieve high results for their companies, bring benefits and satisfaction to customers and consumers, drive sustainability and the introduction of green practices, and also share some of their financial achievements in the form of corporate social responsibility. The nominations were reviewed by the 29 members of the KRIB Board of Directors, who selected the winners of the competition.

КРИБ AND "ECONOMY" MAGAZINE
PRESENTED THE AWARDS FOR
HIGH ACHIEVEMENTS IN 2022

разгледани от 29-имата членове на Управителния съвет на КРИБ, които избраха победителите в конкурса.

Устойчивост

Конкурсът се провежда от 1990 г. насам и прави чест на КРИБ и списание „Икономика“, че дори в годините на пандемията бизнесът заслужено получи своите отличия. Тази година тържествената церемония мина в пълен блясък и без ограничения. „Този конкурс е голяма отговорност и е важно да се знае, че отличията се връчват след гласуване от 29-имата членове на УС на КРИБ. Те представляват 12 хил. компании, 800 000 работещи в тях и произвеждащи три четвърти от БВП на България“, каза председателят на УС Кирил Домусчиев. Заради големия брой номинации в три категории бяха наградени по двама представители на бизнеса. „Бях много впечатлен, че в година на кризи – постковид, война в Украйна, енергийна, политическа, икономическа, социална криза, виждаме фирми, които са постигнали съществени успехи и резултати“, отбеляза Домусчиев. И още: „Износът на България расте с близо 40%, което показва, че бизнесът е устойчив и може да издържи в толкова тежки кризи. Радвам се, че

Българският бизнес се доказва като много устойчив в кризите, подчерта Кирил Домусчиев в приветствието си

“Bulgarian business has proven to be very resilient in times of crises,” emphasized Kiril Domuschiev in his welcome

Sustainability

The competition has been held since 1990 and it is an honour for KRIB and "Economy" magazine that even during the pandemic years, the business still deservedly received recognition. This year, the solemn ceremony passed in full splendour and without restrictions. "This competition is a big responsibility and it is important to know that the awards are presented after a vote by the 29 members of the KRIB Board of Directors. They represent 12 thousand companies,

• КОНКУРС • COMPETITION •

Димитър Цоцорков получи наградата „Мистър Икономика“ от вицепрезидента Илияна Йотова

Dimitar Tsotsorkov received the "Mr. Economy" Award from Vice President Iliana Yotova

тези компании могат да са пример за всички нас – как в тези тежки времена можем да имаме високи постижения, въпреки че всеки ден се борим с цените на тока, на газа, с всички други проблеми във връзка с енергийната криза“. Той се обърна към представителите на служебния кабинет в залата, за да изрази признателност за усилията, които полагат в подкрепа на бизнеса: „Искам да благодаря на представителите на правителството, които позволиха да имаме до края на годината добра цена на електрическата енергия, и се надявам да продължат компенсациите и догодина, за да може компаниите да се справят все така добре. Благодаря и за успехите с цената на газа и всички други резултати, постигнати в непрестанна комуникация с нас, работодателите“.

Големите награди

Най-щастливи сред щастливите наградени са председателят на Надзорния съвет на „Асарел-Медет“ Димитър Цоцорков и управляващият директор на „Метрореклама“ („Моушън Артс“ ООД) Зарина Генчева. Те са носителите на големите награди „Мистър Икономика“ и „Мисис Икономика“ за 2022 г. Призът „Мистър Икономика“ бе връчен от вицепрезидента Илияна Йотова, а отличието „Мисис Икономика“ – от министъра на икономиката и индустрията Никола Стоянов.

„Пандемия, политическа нестабилност, кризите следваха една след друга, но вие с вашата работа доказвахте, че няма невъзможни неща и българската икономика въпреки всичко се развива и вие давате работни места и заплати на много хора, за което искрено ви благодаря. Списание „Икономика“ минава през трудностите и има свое бъдеще“, обърна се вицепрезидентът Илияна Йотова към членовете на КРИБ и към гостите на вечерта.

„Приемам тази награда с благодарност към екипа на „Асарел-Медет“, но и към баща ми проф. д-р Лъчезар Цоцорков,

800,000 people working in them and the production of three quarters of Bulgaria's GDP," said the Chairman of the Board of Directors Kiril Domuschiev. Due to the large number of nominations in three of the categories, two business representatives received awards. "I was very impressed that in a year of crises - post-Covid, war in Ukraine, energy, political, economic, social crises, we see companies that have achieved significant successes and results," noted Domuschiev. He added: "Bulgaria's exports are growing with nearly 40%, which shows that the business is sustainable and can withstand such severe crises. I am glad that these companies can be an example for all of us - how in these difficult times we can have high achievements, even though we are struggling every day with electricity prices, gas prices, with all other problems related to the energy crisis." He addressed the representatives of the office in the hall to express his appreciation for the efforts they make to support business: "I want to thank the government representatives who allowed us to have a good price for electricity by the end of the year, and I hope that the compensations will continue next year, so that the companies can continue to do well. Thank you also for the successes in terms of the gas prices and all the other results achieved through constant communication with us, the employers."

The big winners

The happiest among the lucky awardees are the chairman of the Supervisory Board of "Asarel-Medet" Dimitar Tsotsorkov and the managing director of "Metreklama" ("Motion Arts" OOD) Zarina Gencheva. They are the winners of the "Mr. Economy" and "Mrs. Economy" Grand Awards for 2022. The "Mr. Economy" award was presented by Vice President Iliana Yotova, and the "Mrs. Economy" award was presented by the Minister of Economy and Industry, Nikola Stoyanov.

"Pandemic, political instability, the crises followed one after the other, but you proved with your work that nothing is impossible and

Министърът на икономиката и индустрията Никола Стоянов награди „Мисис Икономика“ Зарина Генчева
The Minister of Economy and Industry Nikola Stoyanov handed the "Mrs. Economy" Award to Zarina Gencheva

който не е между нас, но е идеологът на компанията за устойчивото развитие и подпомагането на регионите. Защото каква полза има да си успешен, ако не споделяш своя успех“, каза Димитър Цоцорков от трибуната.

„Изминаха 33 години от началото на българския преход и виждаме серия от кризи, които помогнаха на българския бизнес да стане адаптивен и гъвкав, да стане устойчив. През 2021 г. БВП е нараснал със 7,6%, което показва, че българските компании искат и могат повече. Поздравявам хората в тази зала, това сте вие, които намирахте иновативни решения, завладяхте нови пазари и преодоляхте много кризи. Днес наградените са няколко, но поздравление заслужават всички“, увери министърът на икономиката и индустрията Никола Стоянов. „Моят свекър и моят дядо формираха у мен желанието да вървя напред, да побеждавам и да предприемам. Обичам да съм предприемач, да създавам и да отстоявам“ – посочи в емоционалното си слово Зарина Генчева при получаването на високото отличие. По традиция победителите бяха отличени със символа на конкурса още от създаването му – статуетката „Рибарят и златната рибка“ на скулптора Ставри Калинов, когото гостите в залата аплодираха.

Дигитализация

Тази година в конкурса, определян като „Оскарите на бизнеса“, освен големите победи, има три категории – „Дигитализация“, „Иновации и технологии“ и „Пазарна експанзия“. В категория „Дигитализация“ отличени са Владимир Доков, изпълнителен директор на „Евро Геймс Технологджи“, и Любомир Пейновски, мажоритарен собственик на „Клайнтех България“. Призовете връчи министърът на електронното управление Георги Тодоров. „За мен е чест да връча тези отличия на хората, които успяха да докарат бъдещето в нашето настояще“, каза той. Владимир Доков отбеляза: „В момента в нашата индустрия ние сме в Топ 5 в света и не бихме могли да постигнем това без дигитализацията. Тя е като кръвоносните съдове в един организъм – ако те работят добре, всичко е наред. Радвам се, че тази награда идва точно при нас, защото

the Bulgarian economy is developing despite everything and you give jobs and income to many people, for which I sincerely thank you. "Economy" magazine handles well the difficulties and has its own future," Vice-President Iliana Yotova addressed the members of KRIB and the guests of the evening.

"I accept this award with gratitude to the Assarel-Medet team, but also to my father, Prof. Dr. Lachezar Tsotsorkov, who is not with us, but was the ideologist of the company when it comes to sustainable development and the support of the regions. Because what's the use of being successful if you don't share your success," Dimitar Tsotsorkov stated after accepting the award.

"It has been 33 years since the beginning of the Bulgarian democratic transition and we see a series of crises that have helped Bulgarian business to become adaptable and flexible, to become sustainable. In 2021, GDP grew by 7.6%, which shows that Bulgarian companies want and can do more. I congratulate the people in this room, it is you who have found innovative solutions, conquered new markets and overcome many crises. Today there are several awardees, but they all deserve congratulations," assured the Minister of Economy and Industry Nikola Stoyanov. "My father-in-law and my grandfather fostered in me the desire to go forward, to win and to undertake. I like to be an entrepreneur, to create and to defend," said Zarina Gencheva in her emotional speech upon receiving the high distinction. As per tradition, the winners received the symbol of the business contest – "The Fisherman and the Goldfish" statuette designed by the sculptor Stavri Kalinov, whom the guests in the hall applauded.

Digitalization

This year, in the contest, known as the "Oscars of Business", in addition to the Grand Awards, there were three categories – "Digitalization", "Innovation and technology" and "Market expansion". Vladimir Dokov, executive director of Euro Games Technologies, and Lubomir Peynovski, majority owner of Cleantech Bulgaria, were honoured in the "Digitalization" category. The Minister of e-Government, Georgi Todorov, presented the invitations. "I am honored to present these honours to the people who have managed to bring the future into our present," he said.

Генералният директор на „Стомана индъстри“ Златислав Ивков (вдясно) получи приза от главния изпълнителен директор на Yettel Джейсън Кинг Steel Industries CEO Zlatislav Ivkov (right) receives the award from Yettel CEO Jason King

Стоян Пехливанов, главен директор „Оперативно управление“ на Холдинг КЦМ 2000, получи наградата за „Пазарна експанзия“ от името на изпълнителния директор Румен Цонев Stoyan Pehlivanov, Chief Director of "Operational Management" of KCM 2000 Holding, received the award for "Market Expansion" on behalf of Executive Director Rumens Tsonev

зная какъв труд и колко хора стоят зад тези постижения“. А Любомир Пейновски, идеолог на визионерската инициатива за „Европейски цифров иновационен хъб“, на свой ред увери: „Идеята възникна още през 2019 г. и тя беше подкрепена от Камарата на строителите в България, но вдъхнови още 10 партньори. Наградата е за усилията на всички нас, заедно с пет дами - тайфуни с нежни имена, които имат особени заслуги в осъществяването на доброто намерение. Пожелавам на всички работодатели неизчерпаема енергия, за да продължат да създават работни места и да опитваме да правим България прекрасно място за живеене и карьерно развитие“, заяви той.

Иновации и технологии

Награди в категория „Иновации и технологии“ получиха Иван Папазов, председател на Съвета на директорите и изпълнителен директор на „ВП Брандс Интернешънъл“, и Силвен Коло, управител на „Мелексис България“. Отличията връчи Мила Маречкова, изпълнителен директор на БАТ България и член на УС на КРИБ. „КРИБ и сп. „Икономика“ продължават да ни вдъхновяват с добрите примери за успешно развитие на икономиката“, посочи тя. Иван Папазов благодари с думите: „Всеки от присъстващите в тази зала е доказал себе си и има правото да застане на тази сцена. Ние сме се убедили, че за да си компания №1 в бранша, в който работим, трябва да си иновативен“. Силвен Коло увери, че „Мелексис България“ ще продължава да развива високи технологии за автомобилния сектор.

Пазарна експанзия

В категория „Пазарна експанзия“ бяха отличени Румен Цонев, председател на Съвета на директорите и главен изпълнителен директор на „Холдинг КЦМ 2000“, и Златислав Ивков – генерален директор на „Стомана Индъстри“. Призовемте им връчи Джейсън Кинг, главен изпълнителен директор на Yettel и член на УС на КРИБ. „Това е чудесна вечер, в която даваме награди на най-добрите от най-добрите“, подчерта той. На-

Vladimir Dokov noted: "Currently, in our industry, we are in the Top 5 in the world, and we could not have achieved this without digitization. It is like the blood vessels in an organism - if they work well, everything is fine. I am glad that this award is coming right to us, because I know how many people and how much work were behind these achievements". Lubomir Peynovski, ideologue of the visionary initiative for "European Digital Innovation Hub", in turn assured: "The idea arose in 2019. It was supported by the Bulgarian Construction Chamber, but it inspired 10 more partners. This award is for all our efforts, together with five ladies - typhoons with gentle names, who have special merits in carrying out the good mission. I wish all employers inexhaustible energy to continue creating jobs and trying to make Bulgaria a wonderful place to live and develop one's career," he said.

Innovations and technologies

Awards in the "Innovations and Technologies" category were given to Ivan Papazov, Chairman of the Board of Directors and Executive Director of "VP Brands International", and Sylvain Collot, Manager of "Melexis Bulgaria". The awards were presented by Mila Marechkova, executive director of BAT Bulgaria and member of the Board of Directors of KRIB. "KRIB and Economy magazine continue to inspire us with good examples of successful economic development," she pointed out. Ivan Papazov thanked with these words: "Everyone present in this hall has proven themselves and has the right to stand on this stage. We are convinced that in order to be the No. 1 company in the industry you work in, you have to be innovative." Sylvain Collot, for his part, assured that Melexis Bulgaria will continue to develop high technologies for the automotive sector.

Market expansion

Rumens Tsonev, Chairman of the Board of Directors and Chief

Силвен Коло, управител на „Мелексис България“, също бе отличен в „Иновации и технологии“

Sylvain Collet, manager of Melexis Bulgaria was also honored in "Innovations and Technologies"

Изпълнителният директор на БАТ България Мила Маречкова връчи отличието на Иван Папазов, главен изпълнителен директор на ВП Брандс Интернешънъл

The Executive Director of BAT Bulgaria Mila Marechkova presented the award to Ivan Papazov, CEO of VP Brands International

грамата за КЦМ получи Стоян Пехливанов, главен директор „Оперативно управление“ на холдинга, поради отсъствието на г-н Цонев от България. „Организаторите вдигат левтата всяка година, журито е оценило нашата работа и желанието ни за развитие и растеж. Декларираме, че всичко това е само едно добро начало. Знаем, че в сложната бизнес обстановка се иска дързост и много работа“, отбеляза той.

Специална награда

По традиция в рамките на конкурса беше връчена и специална награда от името на КРИБ и списание „Икономика“. Тази година тя отиде при проф. д-р инж. Николай Вълканов, председател на Съвета на директорите на „Минстрой

Executive Officer of Holding KCM 2000, and Zlatislav Ivkov, General Director of Stomana Industry, were honoured in the "Market Expansion" category. The awards were presented to them by Jason King, CEO of Yettel and a member of the KRIB Board of Directors. "It's a great night where we reward the best of the best," he stressed. The award for KCM was given to Stoyan Pehlivanov, chief director of "Operational Management" of the holding, due to Mr. Tsonev's current absence from Bulgaria. "The organizers raise the bar every year, the jury has appreciated our work and our desire for development and growth. We declare that all this is just a good start. We know that the complex business environment requires boldness and a lot of work," he noted.

Special award

As per tradition, a special award was presented on behalf of KRIB and "Economy" magazine within the framework of the competition. This year, it went to Prof. Nikolay Valkanov, Chairman of the Board of Directors of Minstroy Holding, in praise of the company's corporate policy supporting a number of important social causes. The award was presented by Boryana Manolova, CEO

Проф. д-р инж. Николай Вълканов, председател на СД на „Минстрой Холдинг“, получи отличие за корпоративна социална отговорност от Боряна Манолова, главен изпълнителен директор на „Сименс“

Prof. Nikolay Valkanov, Chairman of the Board of Directors of Minstroy Holding, received an award for corporate social responsibility from Boryana Manolova, CEO of Siemens

• КОНКУРС • COMPETITION •

Министърът на електронното управление Георги Тодоров даде отличието за „Дигитализация“ на изпълнителния директор на Евро Геймс Технологии Владимир Дюков и на Любомир Пейновски от „Клийнтех България“ за дигитализацията на строителния бранш
The Minister of e-Government Georgi Todorov gave the award for "Digitalization" to the executive director of Euro Games Technologies, Vladimir Dokov, and to Lyubomir Peynovski from "Cleantech Bulgaria" for the digitization of the construction industry

Холдинг“, за корпоративната политика на компанията, подкрепяща редица значими социални каузи. Приза връчи Боряна Манолова, главен изпълнителен директор на „Сименс“ и зам.-председател на Управителния съвет на КРИБ. „В „Сименс България“, част от глобалния концерн, който оперира в над 200 държави, знаем, че да инвестираш в собствените си служители, в екологични и социални проекти, има висока възвръщаемост.“ „Живеем в тежко време и бизнесът е длъжен да помага в университетите, в болниците, в селищата, където работим, в местата, където изграждаме нашите фабрики и заводи. Получил съм много награди в моя живот, но тази ме радва най-много. Социалната отговорност трябва да е задача номер едно на всички“, подчерта проф. Вълканов.

Златно отличие

Почетният Златен знак на КРИБ беше връчен на регионалната организация КРИБ Перник с председател Георги Милев от изпълнителния директор на КРИБ Евгений Иванов. Той сподели признателността на конфедерацията към г-н Милев, който от години помага работодателската организация да излезе извън София. „Това е огромна изненада, след като през 2015-а получих награда в кате-

of "Siemens" and vice-chairman of the Management Board of KRIB. "At Siemens Bulgaria, part of the global company that operates in over 200 countries, we know that investing in your own employees, and in environmental and social projects, has a high return." "We live in difficult times and business has a duty to help in the universities, in the hospitals, in the villages where we work, in the places where we build our factories and plants. I have received many awards in my life, but this one pleases me the most. Social responsibility should be everyone's number one task," stressed Prof. Valkanov.

Golden Sign

The honorary Golden Sign of KRIB was presented by the executive director of KRIB Evgeniy Ivanov to its regional organization, KRIB Pernik, with chairman Georgi Milev. Mr. Ivanov shared the Confederation's gratitude to Mr. Milev, who has been helping the employers' association to expand outside of Sofia for years. "This is a huge surprise since in 2015

© Krasimir Svrakov, Martin Metodiev, Ranceo Cholakov and Tsvetan Ignatovski

Любимото лице от екрана на БНТ Филipa Огнянова беше водеща на церемонията

Filipa Ognyanova, popular face from BNT, was the host of the ceremony

Златният знак на КРИБ бе връчен от изпълнителния директор Евгений Иванов (вдясно) на регионалната организация в Перник, начело на която е Георги Милев

KRIB's Golden Sign was presented by executive director Evgeny Ivanov (right) to the Confederation's regional branch in Pernik, headed by Georgi Milev

рия „Земеделие“, а преди дни бях награден и за Фермер на годината. Заедно с КРИБ успяваме да създадем по-добри условия за бизнеса. На всички пожелавам да сме по-човечни“, каза Георги Милев.

Водещ на церемонията беше Филипа Огнянова от БНТ. За доброто настроение на гостите се грижеха популярните изпълнители Миро и Деси Слава. Цялата церемония по награждаването на победителите в конкурса „Мистър и Мисис Икономика“ 2022 бе излъчена по Българската национална телевизия на 20 ноември.

I received an award in the "Agriculture" category, and a few days ago I was also awarded Farmer of the Year. Together with KRIB, we manage to create better conditions for business. I wish for everyone to be more humane," said Georgi Milev.

The host of the ceremony was Filipa Ognyanova from BNT. The popular performers Miro and Desi Slava provided good mood for the guests. The entire awards ceremony for the winners of the Mr. and Mrs. Economics 2022 contest was broadcast on Bulgarian National Television on 20 November.

Миро и Деси Слава подариха свои изпълнения на публиката

© Кристиан Свраков, Мартин Методиев, Ровес Чолаков и Цветан Игнатювски

Miro and Desi Slava performing for the audience

Димитър Цоцорков, Мистър Икономика 2022:

Богат е този, който споделя с другите

Димитър Цоцорков е председател на Надзорния съвет на „Асарел-Медет“ АД от ноември 2017 г. Член е на УС на дружеството от 2014 г., а от 2015 г. до 20 ноември 2017 г. е негов председател. Изпълнителен директор е на дъщерната компания „Асарел Инвестмънт“ ЕАД. Работил е като агент по продажби и маркетинг в London Electricity и мениджър по експедиране в Glencore UK Ltd., Лондон. В „Асарел-Медет“ е от 2001 г. като експерт по продажби и хеджиране, след което става ръководител на отдела и директор „Корпоративно развитие“. Димитър Цоцорков е първият българин и първият мениджър на минна компания в света, който е отличен от Глобалния договор на ООН - в Ню Йорк през 2022 г. той получи признание като SDG Пионер за приноса на дигиталната трансформация в устойчивото развитие.

- Г-н Цоцорков, как приемате това отличие?

- С голяма благодарност към екипа на „Асарел-Медет“, без който това нямаше да се случи. С този голям екип вървим напред още от времето на баща ми Лъчезар Цоцорков, който бе визионерът на „Асарел-Медет“ и създател на нашата философия за устойчиво развитие, насочено в помощ на регионите. Благодарност към него, но и към целия български бизнес, който успява въпреки всичко.

- Рибарят и златната рибка - каква метафора е в контекста на вашата работа?

- Хората свързват златната рибка от добре познатата приказка с осъществяването главно на някакви желания за себе

си. Но ако с изпълнението на тези наши желания допринасяме и ближният да се чувства по-добре, България ще стане по-добро място за живот.

- „Асарел-Медет“ има добра рецепта как родният край да е процъфтяващо място...

- Искаме да пренесем този модел и на други места в страната. Затова създадохме фондация „Лъчезар Цоцорков“, която дава възможност да се разгърнем в по-голям мащаб и да подкрепяме добри идеи и проекти в цяла България. Вече има доста успешни компании и ако всяка приложи подобен социален модел в съответните региони, то цялата страна ще промени своя облик. В Панагюрище почти няма безработица, стандартът на живот, но

и на здравеопазване е като в София.

- Защо споделяте толкова много от вашия финансов успех?

- Вярваме, че колкото повече споделяш своя финансов успех, толкова по-успешен ставаш. Звучи парадоксално, но има проучвания на бизнеса в Америка, които показват точно това: Споделеният успех се мултиплицира и при теб се връща повече.

- Какви устойчиви бизнес практики прилагате?

- Устойчивостта означава да се опиташ да предвидиш какво ще се случи след 5-10 г. и да инвестираш сега от своите печалби и време. След приватизацията на „Асарел-Медет“ сме инвестирали над 1 млрд. долара, за да може да си гарантираме устойчивост във времето напред. Благодарение на това увържихме поне два пъти живота на мината, новите технологии ни позволяват максимално да извличаме полезното съдържание от рудата. Когато си на върха, трябва да помислиш и за неизбежните кризи.

- Работите с изчерпаем ресурс. Как осигурявате наличието му за по-дълъг период напред?

- В момента проучваме нови находища

Dimitar Tsotsorkov, Mr. Economy 2022:

He who shares with the others is wealthy indeed

Dimitar Tsotsorkov has been the chairman of the Supervisory Board of "Asarel-Medet" AD since November 2017. He has been a member of the company's Board of Directors since 2014, and from 2015 to 20 November 2017 he was its chairman. He is the executive director of the subsidiary company "Asarel Investment" EAD. He has worked as a sales and marketing agent at London Electricity and a dispatch manager at Glencore UK Ltd., London. He has been with Asarel-Medet since 2001 as a sales and hedging expert, after which he became head of the department and director of Corporate Development. Dimitar Tsotsorkov is the first Bulgarian and the first manager of a mining company in the world to be honoured by the UN Global Compact - in New York, in 2022, he received recognition as an SDG Pioneer for his contribution of digital transformation to sustainable development.

- Mr. Tsotsorkov, how do you feel accepting this distinction?

- With great gratitude to the Assarel-Medet team, without whom this would not have happened. Together with this large team, we have been moving forward since the time of my father Lachezar Tsotsorkov, who was the visionary of "Asarel-Medet" and the creator of

our philosophy for sustainable development aimed at helping the regions. Gratitude to him, but also to the entire Bulgarian business sector, which has succeeded despite everything.

- The fisherman and the goldfish - how is that metaphor coded in the context of your work?

- People associate the goldfish from the

well-known fairy tale with fulfilling mainly personal wishes. But if, by fulfilling these wishes, we also contribute to making our neighbours feel better, then Bulgaria will become a better place to live.

- "Asarel-Medet" has found a good recipe for making the home region a thriving place...

- We want to transfer this model to other places in the country. That's why we created the Lachezar Tsotsorkov Foundation, which gives us the opportunity to expand on a larger scale and support good ideas and projects throughout Bulgaria. There are already quite a few successful companies, and if each of them implements a similar social model in their respective regions, the whole country will change its face. There is almost no unemployment in Panagyurishte, the standard of living and healthcare there are

в България, като едното е в напреднала фаза на изграждане. За да може минната компания да продължава да работи, тя трябва да прехвърля ноу-хау и човешка експертиза върху нови обекти. Находката в Европа за добив на мед и редки метали, необходими за зелената трансформация, са важни за енергийната и ресурсната независимост на Стария континент. Работим и върху проекти в Западна Европа и в САЩ, които се нагяваме скоро да имат зелена светлина. Фокусът на нашата компания е България, дори и да инвестираме навън.

- Към какъв хоризонт гледате?

- С КРИБ и с други организации трябва заедно да планираме по-доброто бъдеще на България. Бизнесът трябва да се обединява и неговата цел трябва да са не само парите, но и още нещо. А това „нещо“ може да е да превърнем България в по-добро място за живот, привлекателно за хората. Задачата на големия бизнес, а и на държавата, е да подобри имиджа на България. Град по град, регион по регион, всички трябва да сме фактор в позитивната промяна.

- Каква е формулата на успешния бизнес лидер, станал Мистър Икономика?

- Баща ми казваше, че ако имаш добра етика и морал и работиш усърдно години наред, но не за парите и не за славата, нещата неусетно се получават. Стига да имаш дългосрочна визия и да работиш наистина здраво. Няма друг пряк път към успеха.

equal to Sofia.

- Why do you share so much of your financial success?

- We believe that the more you share your financial success, the more successful you become. It sounds paradoxical, but there are business studies in the US that show exactly that: Shared success multiplies and more of it comes back to you.

- What kind of sustainable business practices do you implement?

- Sustainability means trying to predict what will happen in 5-10 years and investing now out of your profits and time. After the privatization of "Asarel-Medet", we have invested more than 1 billion dollars in order to guarantee our sustainability in the future. Thanks to this, we have extended the life of the mine at least twice, new technologies allow us to maximally extract the useful content from the ore. When you're at the top, though, you have to think about the inevitable crises.

- You are working with a depletable resource. How do you ensure its availability for a longer period of time going forward?

- We are currently exploring new deposits in Bulgaria, one of which is in an advanced phase of development. In order for a mining company to continue operating, it must transfer know-how and human expertise to new sites. Europe's deposits of copper and rare metals, necessary for the green transformation, are important for the energy and resource independence of the Old Continent. We are also working on projects in Western Europe and the USA, which we hope will soon have the green light. The focus of our company is Bulgaria, even if we invest abroad.

- What horizon are you working with?

- Together with KRIB and other organizations, we must plan a better future for Bulgaria. Business should be united and

its goal should be not only money, but also something else. And this "something" might be turning Bulgaria into a better place to live, a place attractive to people. The task of big business and the state is to improve the image of Bulgaria. City by city, region by region, we must all be a factor in positive change.

- What is the secret ingredient behind the successful business leader who is now Mr. Economy?

- My father used to say that if you have good ethics and morals and work hard for years, but not for the money and not for the fame, things imperceptibly tend to work out. As long as you have a long-term vision and work really hard, there is no other shortcut to success.

Зарина Генчева, Мисис Икономика 2022:

Предприемачеството е постоянство

Зарина Генчева е управляващ директор на „Метрореклама“ („МОУШЪН АРТС“ ООД) - рекламен оператор с над 20-годишна история. Тя е основател и председател на УС на Транспортната индоор и аутдоор рекламна асоциация, която е представител на българския outdoor рекламен бизнес в Световната асоциация за външна реклама World Out of Home Organization. През 2017 г. Зарина е избрана за член на Съвета на директорите на БИЛБОРД АД - публична компания, която осъществява дейност в областта на дигиталния и широкоформатния печат и притежава най-голямата печатна база в страната, а днес е акционер в същата. От 2018 г. Зарина Генчева е член на УС на КРИБ с ресор „Пазар на труда“.

- Г-жо Генчева, какво усещане ви носи тази престижна награда?

- Усещането е еуфорично. Удоволствено е да получиш такава висока оценка за своя труд и за своите постижения. Но тези постижения не са само мои, а на всички хора около мен - семейството, приятелите, целия екип.

- Каква тежест има тази статуетка?

- Твърда ще разбера нейната тежест. Засега тя ми носи много положителни емоции, много поздравления, всички наши бизнес партньори се радват заедно с мен. Това отличие е благодарение и се надявам следващата година да е още по-силна за мен и за екипа на „Метрореклама“.

- На какво отговаряте този успех?

- Много учене, самоусъвършенстване,

непрекъснато излизане извън зоната на комфорт, събиране на правилните хора, отдаване на цялото сърце, гуша и плам на всичко, което върши. Работата за мен е призвание. Успехът се постига с труд и постоянство, но и като не се отказваш от мечтите си за по-добро утре, за по-светло бъдеще за обществото като цяло.

- Лесно ли е да се прави бизнес в България?

- За мен е лесно, но не съм правила бизнес в чужбина. Аз съм работохолик, търся перфектния начин да се справя с всичко. Установих, че най-важното е да създадеш добър екип, с който заедно да осъществявате общите си мечти.

- С какво сте полезни за бизнеса?

- Трябва да направим медия планирането на нашите клиенти така, че те да не похарчат напрасно парите си, а всеки от

тях да инвестира в своето бъдеще. И когато кампанията му донесе нови клиенти и по-високи приходи, когато развием марката и подобрим имиджа на дадена компания, когато добрият продукт и силната марка се наложат на пазара благодарение на нашите съвместни усилия, това е наистина удовлетворяващо.

- Каква е формулата, която прилагате като мениджър?

- Желанието ми е хората около мен да са щастливи и да имат стимул и възможност за развитие. Парите не са самоцел, те са награда за добре свършена работа.

- Във вашия семеен бизнес работят вече над 500 души. В какво е силата на семейния бизнес?

- Силата на семейния бизнес идва от добрите устои на семейството. Семейството е свещено и аз имам честта да попадна във фамилия, в която всички гледаме в една посока, имаме общи цели и житейски разбирания. Нашите служители са част от нашето голямо семейство.

- Как успявате да приобщите всички тези хора?

- Създаваме ритуали - например, всеки последен петък от месеца всички се събират и всеки трябва сам да сготви нещо за другите. Споделянето на храна е част от това приобщаване и спойка между хо-

Zarina Gencheva, Mrs. Economy 2022:

Entrepreneurship means persistence

Zarina Gencheva is the managing director of "Metroklama" ("MOTION ARTS" OOD) - an advertising operator with over 20 years of history. She is the founder and chairman of the Board of the Transport Indoor and Outdoor Advertising Association, which is the representative of the Bulgarian outdoor advertising business in the World Out of Home Organization. In 2017, Zarina was elected a member of the Board of Directors of BILLBOARD AD - a public company that operates in the field of digital and large-format printing and owns the largest printing base in the country. Today, she is a shareholder in that same company. Since 2018, Zarina Gencheva has been a member of the Board of Directors of KRIB with the "Labour Market" portfolio.

- Mrs. Gencheva, how does this prestigious award make you feel?

- The feeling is euphoric. It is satisfying to receive such high praise for one's work and achievements. But these achievements are not only mine; they belong to all the people around me - family, friends, the whole team.

- Do you feel a weight of responsibility with this statuette?

- I am yet to understand its gravity. For now, it brings me many positive emotions, many congratulations, all our business partners are happy for me. This distinction brings responsibility and I hope that the next year will be even stronger for me and the

"Metroklama" team.

- What do you attribute this success to?

- A lot of learning, self-improvement, constantly stepping outside my comfort zone, gathering the right people, giving my heart, soul and passion to everything I do. Work is a vocation for me. Success is achieved through hard work and perseverance, but also by not giving up on your dreams for a better tomorrow, for a brighter future for society as a whole.

- Is it easy to do business in Bulgaria?

- It is easy for me, but I have not done business abroad. I am a workaholic, looking for the perfect way to handle everything. I have found that the most important thing is to create a good team with which to realize your common dreams together.

рата. За нас е ценно всеки от екипа да се чувства важен и отговорен за общото ни бъдеще. За големия коледен обяд съм обещава да направя голяма пита с късмети.

- Държите в ръце „Златната рибка“. Какво желание бихте искали да ви изпълни?

- Може да ви се стори утопично, но желанието ми е хората повече да си помагат и да живеят заедно, споделено. Така по-лесно ще осъществяваме плановете си и ще постигаме позитивната промяна, нужна за по-добър живот на всички.

- Какво е КРИБ за вас?

- КРИБ е единство и сила. Обединение от сериозни и отдадени мениджъри и експерти, които са готови да оказват подкрепа и помощ за постигане на цели в името на просперитета на българския бизнес и икономика, а оттам и на обществото като цяло.

- Много бизнес дами биха желали да станат Мисис Икономика. Коя е успешната формула на Зарина?

- Да предприемам! Да не се отказвам в трудните моменти. Предприемачеството е постоянство, но и намиране на иновативни начини за постигане на целите и тяхното отстояване.

- Кое дава устойчивост на бизнеса в тези несигурни времена?

- Устойчив бизнес се прави от честни хора, с правилната стратегия, с точния екип от позитивни, подготвени и мотивирани професионалисти. Важно е да има силна енергия, насочена към изпълнението на добрите цели.

- Вашата една дума за 2023 г.?

- Мир, за да има щастие.

- In what ways is your company beneficial to the private sector?

- We must mediate the planning of our clients so that they do not spend their money in vain, but each of them also invests in their future. And when his campaign brings new customers and higher revenue, when we develop the brand and improve the image of a company, when a good product and a strong brand are imposed on the market thanks to our joint efforts, it is truly satisfying.

- What is the formula you apply as a manager?

- My wish is for the people around me to be happy and to have an incentive and opportunity for development. Money is not an end in itself; it is a reward for a job well done.

- Over 500 people already work in your family business. What is the strength of a family business?

- The strength of the family business comes from the good foundations of the family. The family is sacred and I had the honour of being part of a family where we all look in the same direction, have common goals and life

understandings. Our employees are part of our big family.

- How do you manage to include all these people?

- We create rituals - for example, every last Friday of the month we all get together and everyone has to cook something for the others. Sharing food is part of this inclusiveness and bonding between people. It is valuable to us that each member of the team feels important and responsible for our common future. For our big Christmas lunch, I have promised to make a large fortune pie.

- You are holding the "Goldfish" in your hands. What wish would you like to be granted?

- It may seem utopian to you, but my wish is that people help each other more and live together, in a shared way. In this way, we will more easily implement our plans and achieve the positive change needed for a better life for everyone.

- What is KRIB for you?

- KRIB is unity and strength. An association of serious and dedicated managers and experts who are ready to provide support and help to achieve goals for the sake of the prosperity of the Bulgarian business and economy, and hence of society as a whole.

- Many business ladies would like to become Mrs. Economy. What is Zarina's success formula?

- I take initiative! I don't give up in difficult times. Entrepreneurship is persistence, but also finding innovative ways to achieve goals and defend them.

- What gives the business sector resilience in these uncertain times?

- A sustainable business is made by honest people, with the right strategy, with the right team of positive, prepared and motivated professionals. It is important to have a strong energy directed towards the fulfillment of good goals.

- Your one word for 2023?

- Peace, so there can be happiness.

Категория „ПАЗАРНА ЕКСПАНЗИЯ“

Златислав Ивков, генерален директор на „Стомана Индъстри“:

Изключително съм доволен от това отличие, то е висока оценка за нашата компания. На 5 ноември „Стомана Индъстри“ АД навърши 69 години и датата на нейното създаване е станала Ден на металурга в България. Въпреки тежките периоди, през които премина компанията, вярвам, че с екипа, който сме изградили, има светло бъдеще пред черната металургия в България.

MARKET EXPANSION Category

Zlatislav Ivkov, General Manager of "Stomana Industry":

I am extremely pleased with this distinction; it is a high mark for our company. On 5 November, "Stomana Industry" AD turned 69 years old, and the date of its creation became the Day of the Metallurgist in Bulgaria. Despite the difficult periods that the company went through, I believe that with the team we have built, there is a bright future for ferrous metallurgy in Bulgaria.

Румен Цонев, председател на Съвета на директорите и главен изпълнителен директор на „Холдинг КЦМ 2000“:

В над 60-годишната история на КЦМ постигнахме много успехи, но преодоляхме и периоди на трудности и кризи. Утвърдихме позициите си на международните пазари с висококачествените метали, произведени с цената на огромни инвестиции в иновативни технологии за производство, енергийна ефективност и рециклинг. Експанзията в пазара на суровини е част от стратегията за вертикална интеграция на бизнеса на Холдинг КЦМ 2000 и се позиционираме като единствени в България със солидни активи в минния, но и в металургичния бранш. Този приз е висока оценка за устойчивия път, по който продължаваме напред.

Rumen Tsonev, Chairman of the Board of Directors and CEO of KCM 2000 Holding:

In the more than 60-year history of KCM, we have achieved many successes, but we have also overcome periods of difficulties and crises. We have established our positions in the international markets with the high quality metals produced at the cost of huge investments in innovative production technologies, energy efficiency and recycling. The expansion in the raw materials market is part of the strategy for vertical integration of the KCM 2000 Holding's business, and we are positioned as the only ones in Bulgaria with solid assets in the mining, but also in the metallurgical industry. This award is a high praise for the sustainable way we are moving forward.

Категория „ДИГИТАЛИЗАЦИЯ“

Владимир Доков, изпълнителен директор на „Евро Геймс Технологии“:

Вярваме, че дигитализацията е в основата на стабилността на компанията. За нас е важна оценката на труда на тези близо 2 700 служители, които помогнаха „Евро Геймс“ да достигне това високо ниво и да успее да интегрира толкова много системи, с които работим. Чрез тях контролираме нашия бизнес и може веднага да вземаме правилните решения, без да губим ценно време. С постоянство за 20 г. стигнахме на над 100 пазара. Мечтата ми е да покажем, че ние, българите, можем.

DIGITIZATION Category

Vladimir Dokov, CEO of Euro Games Technologies:

We believe that digitalization is the basis of the company's stability. It is important for us to appreciate the work of these nearly 2,700 employees who have helped Euro Games to reach this high level and to integrate the many systems with which we work. Through these systems we control our business and can immediately make the right decisions without wasting valuable time. With persistence in 20 years, we have reached over 100 markets. My dream is to show that we, Bulgarians, can do it.

Любомир Пейновски, мажоритарен собственик на „Клийнтех България“:

Наградата е израз на признание за усилията, които положиха всичките 11 партньори за изграждането на Европейския цифров иновационен хъб. Той е важен за сектор Строителство, тъй като в него работят над 200 хил. души, те създават значителна част от БВП. Нашата задача е да помогнем за скока в дигитализирането на строителните процеси. Дигитализацията трябва да подпомага човека, но не и да взема решения вместо нас, хората.

Lubomir Peynovski, majority owner of "Cleantech Bulgaria":

The award is an expression of recognition for the efforts made by all 11 partners to build the European Digital Innovation Hub. It is important for the construction sector. With over 200,000 people working in it, they produce a significant part of the GDP. Our task is to help jumpstart the digitization of construction processes. Digitization should support the people, but it should not make decisions for us.

Категория „ИНОВАЦИИ И ТЕХНОЛОГИИ“

**Силвен Коло, управител
на „Мелексис България“:**

Моята мечта е свързана с бъдещето на „Мелексис“ в България. Да продължаваме с разрастването на нашия екип, който да създава иновации, за да отговорим на всички предизвикателства, свързани с устойчивостта на бизнеса. България е важно място за „Мелексис“, с нашите страхотни професионалисти постигаме невероятни резултати. Наградата е важна за нашата компания, тъй като тя показва кои сме и какво правим.

INNOVATION AND TECHNOLOGY Category

**Sylvain Collot, manager of
Melexis Bulgaria:**

My dream is related to the future of Melexis in Bulgaria. Let's continue growing our team so it can innovate to meet all business sustainability challenges. Bulgaria is an important place for "Melexis" - with our great professionals here we achieve incredible results. The award is important to our company as it shows who we are and what we do.

**Иван Папазов, изпълнителен
директор на VP Brands International:**

Щастлив съм, че съм част от корпоративното развитие на VP Brands International от самото създаване на компанията. Днес тя е водещ български производител и продава успешно на 40 международни пазара. Тези успехи се дължат на внедряването на най-модерните технологии и постоянни инвестиции в ноу-хау и иновации. Силно вярвам, че всеки покорен връх открива гледка към нов хоризонт. Пожелавам на представителите на бизнеса да инвестират разумно, да вземат смели решения и да не се страхуват да сбъдват „невъзможните“ неща.

**Ivan Papazov, CEO of VP
Brands International:**

I am happy to be a part of the corporate development of VP Brands International since the company's inception. Today it is a leading Bulgarian manufacturer, which sells successfully on 40 international markets. These successes are due to the implementation of the most advanced technologies and constant investments in know-how and innovation. I strongly believe that every conquered peak opens a view of a new horizon. I wish business representatives to invest wisely, make bold decisions and not be afraid to make the "impossible" come true.

Специална награда КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТТОВОРНОСТ

Проф. г-н инж. Николай Вълканов, председател на Съвета на директорите на „Минстрой Холдинг“:

Успешният бизнес трябва да е съпричастен към съдбата на регионите, на университетите, на хората. Той трябва да дава, много трябва да дава. Моето символ верую е, че част от мисията на бизнеса е да помага. Само така успешният бизнес ще продължи да е успешен.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY Special Award

Prof. Nikolay Valkanov, Chairman of the Board of Directors of "Minstroy Holding":

A successful business must be sympathetic to the fate of regions, universities, and people. It must give, and give a lot. My credo is that part of the mission of any business is to help. Only in this way can a successful business venture continue to be successful.

Златен знак на КРИБ

Георги Милев, председател на КРИБ Перник:

Всяка сутрин ставам с мисълта, че днешният ден ще е по-добър от вчерашния. И ето ни награда, която се дава за първи път на КРИБ Перник. Тя е задължаваща и се надявам тази наша организация да прерасне в КРИБ на Югозапада, като дейността ѝ се разпростре от Перник чак до Кулата и Гоце Делчев. Това си го пожелавам, ще го направя и скоро ще има КРИБ Югозападна България. 🙏

Golden Sign of KRIB

Georgi Milev, chairman of KRIB Pernik:

I wake up every morning thinking that today will be better than yesterday. And here we have an award, the first in KRIB Pernik's history. It is obligatory and I hope that this organization of ours will grow into the KRIB of the Southwest, with its activity spreading from Pernik all the way to Kulata and Gotse Delchev. This is what I wish for, I will do it and soon there will be KRIB Southwest Bulgaria. 🙏

ТЕОДОР РАДОНОВ, ръководител на представителството на ЕИБ в България:

България има нужда от сериозни инвестиции за зелен преход

✍ Ния Илиева

- Г-н Радонов, кои са ключовите инвестиции в България на Европейската инвестиционна банка до момента?

- Истината е, че ние не разглеждаме нашето съдействие само откъм стриктно финансовите му измерения. Затова, говорейки за ключови инвестиции, не бих искал просто да хвърлям в пространството цифри, защото това е твърде лесно – особено за организация с толкова мащабен ресурс като нашия. Не че финансирането не е важно, напротив: ЕИБ е институцията за дългосрочно кредитиране на Европейския съюз, собственост на страните членки, и предоставя сериозно финансиране в световен мащаб.

Но смятам, че отвъд цифрите винаги стои нашата обединена философия и визия за това в каква Европа бихме искали да живеем: по-зелена, екологична и устойчива, по-свързана, с по-малко регионални различия, дигитализирана и инвестираща в разработката на ключови технологии, които да подобрят общото ни добруване и да ускорят прогреса на човечеството. Тоест – искрено се надявам да носим с достойнство споделяната ни отговорност към идните поколения.

Затова и ще спомена три конкретни инвестиции, които са в ясно изразен тон с нашата ви-

зионерска мисия. Сред тях със сигурност е подкрепата ни за Софийското метро, защото така поддържаме по-екологичния и устойчив транспорт в столицата - ЕИБ е дългосрочен партньор на общината по този проект. Без помощта на Европейската инвестиционна банка градът щеше да има с около 18 км по-малко метро, с всичките произтичащи от това негативи. ЕИБ помогна и с консултантски услуги чрез програмата JASPERS при подготовката на общо 6 проекта с дължина на метротрасето 34 км през периода 2008-2020 г.

Друг емблематичен проект е гемската болница в Бургас. И тук също така е важно да отбележим холистичния подход, посредством който ЕИБ предлага, от една страна, консултантски услуги на общината, а от друга - се очаква да подсири и част от финансирането. ЕИБ и Европейският консултантски център по инвестиционни въпроси - партньорство между ЕИБ и ЕК в рамките на Плана за инвестиции за Европа, оказват ключова консултантска подкрепа на общината, като ѝ предоставят цялостно предпроектно проучване, което включва функционално планиране и идейни проекти за болницата в съответствие с най-добрите международни практики и стандарти.

Също така показателна за дългосрочните ни намерения и организационна философия е инвестицията ни миналата година във високотехнологичната компания EnduroSat, която е изключително активен участник в аеро-космическия сектор. Финансирането е по линия на Европейския гаранционен фонд (ЕГФ), създаден от ЕИБ, за да подпомага европейски дружества по време на пандемията от COVID-19. Инвестицията на ЕИБ подкрепи растежа на EnduroSat и създаването на работни места за по-нататъшно развитие на иновативни, високоефективни и ценово достъпни наносателити и услуги на компанията, предназначени за бизнес, изследвания и научни екипи от цял свят. Тя подпомага и разрастването на революционната Споделена услуга за изстрелване и операции в Космоса (Shared Satellite Service) на EnduroSat. Тази нова концепция реално демократизира достъпа до космически данни!

- Настърчаването на зелен преход е основен акцент в работата на финансовата институция, която е определена като „Климатичната банка на ЕС“. Кои са приоритетните области и сфери, които ЕИБ ще финансира?

- Както вероятно знаете, Европейската Зелена сделка има за цел ЕС да бъде въглеродно неутрален до 2050 г. Това е свързано със сериозни инвестиции в икономиката, със силен фокус върху транспорта, енергетиката и промишлеността.

Групата на Европейската инвестиционна банка вече има своята Пътна карта на климатичната банка с цел да покажем как до 2030 г. ще подкрепяме Зелената сделка и ще привлечем инвестиции в областта на климата и екологичната устойчивост

на стойност 1 трилион евро. Също така до 2025 г. ще увеличим размера на годишните ни инвестиции в мерки за климата и устойчива околна среда на не по-малко от 50% от дейността ни. Осце от началото на миналата година всички нови операции с Групата на ЕИБ са в съответствие с Парижкото споразумение за климата.

Но това далеч не е всичко. ЕИБ смята да увеличи дела на своето кредитиране за действия в областта на климата и околната среда, фокусирайки се върху области като зелен транспорт (с повече инвестиции за железопътна и градска мобилност), чиста енергия и зелени градове, нови технологии и постоянни иновации, сред които инвестициите в зелен водород са ключови.

Истината е, че всяка наша активност и инициатива е съобразена с факта, че сме наистина Климатичната банка на ЕС. Една организация трябва винаги да практикува това, което изповядва публично.

ДО 2030 Г. ЕИБ ЦЕЛИ ДА ПРИВЛЕЧЕ инвестиции в областта на климата и екологичната устойчивост за 1 трилион евро

- Как подпомагате развитието на регионите, които все още остават едни от най-бедните в ЕС?

- Европейската инвестиционна банка наистина работи сериозно за т.нар. сближаване и нашата цел винаги е била кохезионните региони да наваксат и да се доближат по развитие и стандарт до по-заможните райони на ЕС. Това няма как да стане светкавично, разбира се, но подкрепата за кохезионната политика от страна на ЕИБ е последователна и добре обмислена.

Финансирането на проекти, които допринасят за икономическото, социалното и териториалното сближаване в ЕС е всъщност една от причините за съществуването на Европейската инвестиционна банка. В този смисъл сближаването е залегнало в основата на операциите на ЕИБ още от нейното учредяване през 1958 г. и

сред основните функции на банката е да подкрепя развитието на вътрешния пазар и намаляването на регионалните различия, по-специално чрез улесняване на финансирането на проекти в по-слабо развитите региони на ЕС.

С оглед на климатичната мисия на ЕИБ също така трябва да спомена, че тези кохезионни региони, в които попада и България, имат нужда от наистина сериозни инвестиции в зеления преход и създаването на екологична устойчивост, тъй като в миналото този подход не е бил приоритетен. Всъщност, вследствие на дългосрочното инвестиране в базова инфраструктура и по-малко в областта на климата, сега регионите на сближаване са изправени пред по-сериозни екологични предизвикателства, които вървят успоредно с икономически и социални такива.

- Наскоро Групата на ЕИБ подписа изключително важно споразумение с „УниКредит Булбанк“, бихте ли разкажали повече за него? Защо то е толкова емблематично?

- Синтетичната секюритизация е по своята същност вид гаранционен инструмент, целящ освобождаването на част от капиталовите ресурси на „УниКредит Булбанк“, които в момента са заети за покриването на капиталови изисквания върху вече отпуснати кредити за малки и средни предприятия и дружества със средна капитализация (т.нар. mid-caps). Споразумението за синтетичната секюритизация ще покрие първите по ред загуби до 90 млн. евро на портфейла от съществуващи кредити в размер от 1 милиард евро. Освободените капиталови ресурси, благодарение на този инструмент, ще позволят на банката да осигури около 630 млн. евро за нови заеми за малки и средни предприятия и то при преференциални условия.

Програмата бе разработена и се внедрява съвместно от Европейския инвестиционен фонд и Европейската инвестиционна банка. Това е първата синтетична секюритизация на Групата на ЕИБ в България и се очаква тя да даде много силен импулс на българския банков пазар.

- Кои са целите, които вие лично си поставяте и искате да видите постигнати от представителството на ЕИБ в България?

- Разбира се, още повече мащабни и важни за обществото проекти, които ЕИБ би могла да подкрепи с финансиране и с предоставянето на консултантски услуги, са добро мерило за успешно свършена работа. Осце повече, ако сме и свидетели на осезаемото им позитивно влияние върху околната среда.

Но не по-малко важно е и да успеем да бъдем още по-разпознаваеми от обществото у нас. Вратата на ЕИБ е винаги отворена за обсъждането на смислени инициативи и обосновани инвестиции. В крайна сметка, най-добрите хрумвания винаги се раждат в диалога, а светът има остра нужда от находчиви и визионерски идеи. ☺

TEODOR RADONOV,
Head of EIB Group Office for Bulgaria:

Bulgaria needs serious investments for the Green Transition

THE EIB AIMS TO ATTRACT 1 TRILLION EURO OF INVESTMENTS FOR CLIMATE ACTION AND ECOLOGICAL SUSTAINABILITY BY 2030

✍️ **Nia Ilieva**

Mr. Radonov, which have been the key investments of the European Investment Bank in Bulgaria up to now?

The truth is that we do not consider our support only from its purely financial perspective. That is why, talking about key investments, I do not want to just throw out some numbers – that would be too easy for an organization with massive resources such as ours.

Not that financing is not important, quite on the contrary: the EIB is the long-term lending institution of the European Union owned by its Member States and it makes available substantial financing globally.

But I believe that beyond all numbers there always stands our united vision and philosophy about what kind of Europe we would like to live in: greener, sustainable and ecologic; more connected and with fewer regional discrepancies; digitalized and investing in the development of key technologies which will enhance our mutual well-being and speed up the overall progress of mankind. In short – I sincerely hope that we carry with dignity our shared responsibility towards the future generations.

That is the reason I will mention three specific investments that are in line with our visionary mission. Among them is definitely our support for the Sofia metro because this is how we assist the more ecological and sustainable transport in the capital – the EIB is a long-term partner of the municipality in this project. Without EIB's help the city would have had 18 kilometres less of metro, with all the negative effects

stemming from this fact. The EIB, through JASPERS, also helped with consulting services during the preparation of six projects with a 34-kilometre total length of metro rails during the period 2008 – 2020.

Another emblematic project is the children's hospital in the city of Bourgas. In this case it is also important to point out the holistic approach through which the EIB offers, on one side, consulting services to the municipality, and on the other side is also expected to secure part of the financing.

The EIB and the Advisory Hub (EIAH) – a partnership between the EIB and the EC within the framework of the Investment Plan for Europe, offer key consultancy support to the municipality, providing overall feasibility studies which include functional planning and concept design of the hospital, in accordance with the best international practices and standards.

Quite representative of our long-term intentions and organizational philosophy is also the investment we made last year in the new high-tech company EnduroSat, which is extremely active in the space sector.

The financing was secured by the European Guarantee Fund (EGF) set up by the EIB to support European companies during the COVID-19 pandemic.

EIB's investment supported EnduroSat's growth and job creation to further develop innovative, highly efficient and affordable company nanosatellites and services dedicated to business, research and scientific teams from around the world. It also supports the expansion of EnduroSat's revolutionary Shared Satellite Service. This new concept democratizes access to space

data.

Encouraging the Green Transition has been a major focus in the activities of the financial institution referred to as The Climate Bank of the EU. Which are the priority areas and spheres that the EIB will finance?

As you probably know, the European Green Deal aims for a carbon-neutral EU by 2050. This implies serious investments in the economy, with a strong focus on transportation, energy and industry.

The EIB Group has already its Climate Bank Roadmap aiming to show how we shall support the Green Deal until 2030 and attract investment in the sphere of climate and ecological sustainability reaching 1 trillion euro.

By 2025, we also plan to increase the scope of our yearly investments in climate action and sustainable environment so that they exceed 50% of our overall activity. Since the beginning of last year, all new operations of the EIB Group are in line with the Paris Agreement.

And this is not all.

The EIB plans to increase the share of its financing in climate action and sustainable environment, focusing on spheres such as green transportation (with increased investment in railways and urban mobility), clean energy and green cities, new technologies and constant innovations, particularly in green hydrogen.

The truth is that all our activities and initiatives are coordinated with the fact that we are the Climate Bank of the EU. An organization should always practice what it preaches publicly.

How do you support the development of the regions that are still among the poorest in the EU?

The EIB is really supporting the so-called cohesion and our goal has always been the catching up of the cohesion regions so that they get closer to the standard of life and the development of the wealthier regions

in the EU. That obviously cannot happen rapidly but EIB's support for the cohesion policies is consistent and well thought-out.

The financing of projects that contribute to the economic, social and territorial cohesion of the EU is actually one of the reasons for the very existence of the

European Investment Bank. In that sense the idea of cohesion has been fundamental in the activities of the EIB ever since its establishment in 1958 and the support for the development of the internal market and the reduction of regional differences has been one of the key functions of the

Bank, especially through facilitation of the financing for projects in the less developed regions of the EU.

In view of the climate mission of the EIB, I would also like to mention that these cohesion regions, Bulgaria included, need really serious investments for the Green Transition and the fostering of ecological sustainability, especially since this approach has not been prioritized in the past. Because of the long period of investing in basic infrastructure and much less in climate action, now the cohesion regions are facing much more serious ecological challenges, that go along with economic and social issues.

Last month the EIB Group signed an extremely important agreement with UniCredit Bulbank; would you share more details about it? Why is this agreement so emblematic?

Synthetic securitization is, in its essence, a type of guarantee instrument aimed at releasing part of Bulbank's capital resources, which are currently used to cover capital requirements on loans already granted to small and medium-sized as well as mid-cap companies. The synthetic securitization agreement will cover a first loss piece of up to €90 million, on a €1 billion portfolio of existing loans.

The released capital resources, thanks to this instrument, will allow Bulbank to provide approximately €630 million of new loans to small and medium-sized enterprises at preferential terms.

The program was developed and is being implemented jointly by the European Investment Fund and the European Investment Bank. This is the first synthetic securitization of the EIB Group in Bulgaria and it is expected to give a very strong impulse to the Bulgarian banking market.

What are the goals you have personally set and would like to see achieved by the EIB office in Bulgaria?

Well, a greater number of big and socially important projects that the EIB could support with financing and consultancy is always a good indicator for job well done. Especially if we can witness and register their beneficial effects on the environment.

But it is of no less importance to become even more recognisable by the society in our country. The doors of the EIB office are always wide open for discussing meaningful initiatives and sound investments. At the end of the day, the best concepts are always born in dialogue and the world has an acute need for resourceful and visionary ideas. 🗣️

КОИ Е ЦАРЯТ

НА АКТИВИТЕ

• ИНВЕСТИЦИИ •

ВЪВ ВРЕМЕ НА НЕСТАБИЛНОСТ ХОРАТА ОЩЕ ПО-ТРЕСКАВО ТЪРСЯТ УБЕЖИЩА ЗА ПАРИТЕ СИ, ИНВЕСТИЦИОННОТО ЗЛАТО Е СРЕД ТЯХ

▲ Тони Григорова

Във времена на нестабилност и растяща инфлация всеки, който има средства над всекидневните си потребности, се пита как да съхрани стойността им. Това желание в последните години доведе дотам, че при постоянно намаляващото население в България жилищните имоти никнат като гъби с едничкото оправдание – инвестиционна цел. В такива моменти някои припознават златото като стабилен съхранител на стойност. „Златото е пари, и нищо друго“, твърди американският предприемач и банкер Дж. П. Морган. А Рей Далио, основателят на най-големия хедж фонд в света „Бриджуотър Асошиейтедс“, уверява, че „ако не притежавате поне малко злато, не познавате историята и не разбирате икономиката“. Към това ще добавим и казаното от Хари Браун, политик и писател от САЩ, който отбелязва, че „когато хартиената валута започне да се пропуква, бягството към златото може да бъде бурно“. Но какво е инвестиционното злато?

За и против

Не всички обичат златото и някои специалисти дори се съмняват дали то изобщо може да се разглежда като инвестиция поради факта, че не генерира доход. Така противниците на вложенията в ценния метал твърдят, че покупката му е лош избор, защото то нищо не произвежда и следователно няма как в дългосрочен план да се спечели от него. Според привържениците на инвестициите в злато противниците му пропускат едно негово фундаментално качество, търсено от хората – съхранението на стойността. Златото има свойството да е универсално средство за запазване на покупателната сила, особено в сравнение с други алтернативи, уверяват онези, които вярват в него. И изтъкват: Универсално разпознаваемо и лесно за транспортиране, трайно е и на практика то е почти невъзможно за разрушаване. За разлика от книжните пари или облигациите, трудно може да се „размножи“, напечата или фалшифицира, независимо от политическата воля.

Барометър

Да инвестираме ли в злато, как да се отнасяме към подобна възможност – ето какво казва Макс Бакляян, изпълнителен директор на Tavex за Югоизточна Европа: „Инвестиционното злато е дългосрочен инвестиционен актив и не бива да се гледат неговите краткосрочни флукутации на пазара, това би дало погрешна метрика за него. Златото е геополитически и макроикономически барометър. То показва икономическата и геополитическата стабилност и цената му зависи от това. Физическото

злато е единственият финансов актив извън финансовата система, която се базира на обещания. При изпълнението на тези обещания има трета страна, която трябва да изпълни поетия ангажимент, за да има стойност притежаваният финансов актив – това важи за акции на компании, държавни ценни книжа, а дори и за парите в нашия джоб. Иначе активът може да загуби стойност. Физическото злато е дългосрочен финансов актив и в света на обещанията то надеждно съхранява стойност.

Скок

Когато започва конфликтът между Русия и Украйна, търсенето на инвестиционно злато скача драстично. Веригите на доставка са нарушени. И макар конфликтът да е локализиран, цената на инвестиционното злато нараства рязко. Това само показва колко крехък е пазарът на физическото инвестиционно злато, приемано като по-сигурно убежище за парите. Пандемията и войната в Украйна са фактор, предизвикал с бързи темпове да расте продажбата на инвестиционно злато в България. През 2020 г.

увеличението е 60% спрямо 2019-а. През 2021-ва ръстът е над 120% спрямо предходната година, през 2022 г. трендът на растеж продължава с над 40%.

Ликвидност

„Инвестиционното злато не е инвестиция, както често си я представяме в ДЦК или акции, а е алтернативна форма на съхранение на парите. То е контрапункт на доверието в централните банки. Цената му в дългосрочен аспект се променя по-скоро в синхрон с нарастването на паричната маса. В определени периоди

мо поскъпва авансово спрямо инфлацията, в други моменти просто наиваксва спрямо нея. В периоди, когато акциите не се представят добре, златото има своята привлекателност“, посочва Тони Панайотов, ръководител на екип „Дилъри“ в Тавех. Според него инвестиционното злато е важно в индивидуалното портфолио на спестяванията на всеки. Съветът е, който няма злато - да добави. Който има, да прецени какъв процент да е то спрямо другите активи. От Тавех уверяват, че инвестиционното злато е високоликвиден продукт, то е реален актив, който лесно се купува и лесно се продава. Дали е точно така, ще разбере всеки, който опита да купи, а след време и да продаде.

Отговорност

Кой какво ще прави с парите си, и неговата отговорност и негов риск. Светът става все по-несигурен и най-вероятно ще продължим да живеем в силно инфлационен свят. Затова нараства броят на онези, които приемат златото като убежище извън финансовата система. За да е финансов актив, то не трябва да се товари с ДДС, така е със златото. Важно е да има голям реномиран търговец, който да осигурява ликвидност на пазара. Ако няма кой да го купи, инвестиционното злато не би било подходящо като вложение. Съхранението е добре да става в банков трезор и съществено изискване е опаковката да не се наруши, за да може да се търгува вторично.

Информираност

Казват, че парите не обичат около тях да се шуми. „Тишината“ също може да подтикне някой да стъпи накриво в търсенето на сигурно убежище за спестяванията си. Затова, когато се купува инвестиционно злато, човек е добре първо обстойно да се информира за плюсовете и минусите на подобна инвестиция, както и за други важни детайли. Златото е конкурент на банковия депозит, който е най-популярен в България като средство на съхранение на парите. Колкото по-малко количество физическо злато купувате, толкова цената е по-висока. Кой колко ще купи, зависи от размера на неговите спестявания, от това дали тези пари ще са му необходими текущо да покрива свои финансови нужди, а и от степента на риска, на който е способен. И най-важното - трябва просто да сте „узрели“ за такава инвестиция. Ако всеки ден ще следите тренда на това вложение, по-добре да не си го причинявате. Този ценен метал е за по-дълъг път.

Ще чуете твърдението, че златото е царят на активите. Но няма актив, който само да расте и затова всеки сам преценява - съобразно своята финансова компетентност и рисков профил, как да управлява парите си и кой да е „царят“ на неговите спестявания. ☺

Д-Р КРИСТИАН КРЪСТЕВ:

Инфраструктурата е гръбнакът на ИКОНОМИКАТА

НАЗРЯВА
МОМЕНТЪТ ЗА
ИЗГРАЖДАНЕТО
НА ЦЯЛОСТНА
ЕВРОПЕЙСКА МРЕЖА
ОТ МУЛТИМОДАЛНИ
ТЕРМИНАЛИ

✍ Тони Григорова

Транспортът днес е комплексен и сложен организъм. Хората вече не могат да си представят живота без транспорт и очакват той да е все по-добре организиран. Приемат го за даденост, а зад всичко постигнато стои огромна работа, усилия от страна на много хора, за да обърнем внимание на единицата пътник и минутата време, която се прекарва в превозното средство... Това казва д-р Кристиан Кръстев. Целият му професионален път е свързан със сферата на транспорта и ето неговата гледна точка към развитието на този важен сектор:

Доброто планиране на транспорта е от огромно значение за всички. Световен приоритет е пътната безопасност и върху това се работи и у нас. Но често към правилните неща се пристъпва, когато вече не търпят отлагане. В по-богатите държави успяват да извадят пребенцията „прег скоби“. Моето желание, където и в сферата на транспорта да съм работил досега, е било да не чакаме събитията,

да създаваме трендове

и да изпреварваме тенденциите.

Когато преди десетина години говорих за маршрутизация и други новости в куриерските услуги, имаше скептицизъм, че това може скоро да се случи в България. А то вече е факт. Когато управлявах авиокомпания, бяхме осъзнали, че ако искаме да развиваме бизнес, трябва да създаваме добри партньорски отношения, а не само конкуренция. Именно партньорството позволява да имате алтернатива на услугите, които предоставяте.

На прага сме на 2023 г. и виждам, че вече има остра необходимост от

по-добра свързаност

на всички ключови транспортни съоръжения. Пристанищата и летищата трябва да имат връзка с останалата част от мрежата – автомобилната, железопътната. Имаме нужда от изграждането на мултимодални терминали – в Пловдив вече има, но трябва в София, Варна, Бургас, Русе, на гранично пропускателните пунктове и на други места. Необходимо е да се предприеме комплекс от мерки, които ще дадат възможност да се съкрати времето, а и средствата, необходими за доставките. Ще дам за пример Турция, която произвежда много стоки за Европа и те със сухопътен транспорт преминават основно през България. Това натоварва пътната мрежа, амортизира я, създава замърсявания, задръствания и предпоставки за пътнотранспортни произшествия. На ГКПП „Капитан Андреево“ трябва да се изгради мултимодален терминал, без значение дали от турска или от българска страна. Тировете и всички транзитно преминаващи трябва да се качват на платформени вагони. Единствено тези, които имат причина да влязат в страната, само те трябва да останат на пътя, а всички други да се превозват с жп транспорт. Това е концепцията, която развива Европейската комисия.

Имаме ли готовност да го направим?

Това трябва да е държавен и европейски приоритет. Още през 2013 г. мина процедурата и започна изграждането на мултимодален терминал в Пловдив. Създаването на такава система изисква огромни инвестиции, но също междудържавна политика и двустранни отношения. Не е никак лесно, но тази идея може да се реализира,

Ред в големия град

Важната цел е да създадем добра система на градския транспорт и това ще е предпоставка в големия град хората да слязат от автомобилите си. Когато виждат, че автобусите летят, а те стоят в задръстване, в един момент повечето хора ще се преориентират към общественя транспорт.

За да има ред, трябва да има контрол, който да се извършва с автоматизирани електронни средства. Нарушителите автоматично трябва да бъдат санкционирани. Когато в големите градове се въведе система, която да дава информация за свободните паркоместа, това ще пестя време, гориво, вредни емисии.

стига да имаме национален приоритет за мултимодални терминали. Министрите на транспорта, на регионалното развитие, на икономиката и на екологията трябва да определят тези места, да се направят публично-частни партньорства, което е най-добрият и устойчив вариант, какъвто вече работи в Пловдив. Може да се привлечат наши или чуждестранни инвестиции. Началото вече е поставено, но

за да се превърне в национален приоритет

е нужна политическа стабилност и приемственост между правителствата, които да се заемат с реализацията на тази голяма идея. Фазите са планиране, проектиране, финансиране, изпълнение на проекта и после следва да започне неговото прилагане. Изграждането на мултимодални терминали и тяхната свързаност на територията на страната ще отнеме повече от 4 г., което

изисква приемственост в управлението.

За развитието на икономиката има и друг важен момент - в България има изградени транспортни направления „изток-запад“, но не и „север-юг“. Нуждаем се от добра транспортна инфраструктура и свързаността „север-юг“ повече не бива да се пренебрегва. Да не забравяме

старата римска практика

че първо трябва да изградиш добър път и съпътстващата инфраструктура.

Транспортът и транспортните връзки са гръбнакът на икономиката. Време е да довършим изграждането на магистралите и да направим ремонт на железопътната инфраструктура. Европейските средства за транспорт и транспортна свързаност трябва да бъдат използвани максимално ефективно, за да построим мечтаната транспортна мрежа, така необходима за функционирането на икономиката. ①

Кристиан Кръстев е зам.-кмет в Столичната община с ресор „Транспорт и градска мобилност“ от януари 2020 г. Той е доктор по икономика. Завършил е УНСС, има магистърска степен по международни икономически отношения и допълнителна специализация по право. Кариерата си в транспорта започва още през 2003 г. в дирекция „Корпоративно реструктуриране и капиталов пазар“ към Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията. По-късно е зам.-министър и министър в същото министерство. Бил е председател на Съвета на директорите на „Летище Бургас“, основател и шест години изпълнителен директор на „Уиз сър България“, председател на Съвета на директорите на „Пристанище Варна“ в периода 2009 - 2013 г. Управлява „Флайинг карго България“ - 2013 - 2017 г. Член на Съвета на директорите на „Биодиг“ АД от 2013 до 2019 г.

Приемственост в управлението

- ✓ Времето на партиите трябва да отстъпи място на ерата на личностите. Обществото се нуждае от технократи, доказали своята експертиза. В управлението трябва да са точно такива хора. Но напоследък избуяха популистките партии. А популизмът е като аналгина, той лекува болката, но не и причината.
- ✓ Развитието на икономиката изисква приемственост в институциите, което ще даде устойчивост в управлението. Ако новото правителство иска да промени приоритетите, по които предишното е работило, то всичко това трябва добре да се обоснове.
- ✓ Когато икономиката тръгне нагоре, ще можем да предприемем мерки срещу демографския срив. Растежът ще е предпоставка да върнем много от българите обратно в България.

• VISIONARIES •

DR. KRISTIAN KRASTEV:
Infrastructure is the backbone of the
ECONOMY

THE MOMENT IS RIPE FOR THE CONSTRUCTION OF A
COMPREHENSIVE EUROPEAN NETWORK OF MULTIMODAL TERMINALS

✍ Tony Grigorova

Transport today represents a complex and complicated ecosystem. People can no longer imagine life without transport, so they expect it to be better organized. They take it for granted, but behind all the progress there is a huge amount of work, and efforts by many people who have paid attention to details, such as passenger units and the travel time spent in the vehicles... These are the words of Dr. Kristian Krastev says. His entire career has been connected to the field of transport, and here is his perspective on the development of this important sector:

Good transport planning is of great importance to everyone. Road safety is a global priority, and we are working on it in our country as well. But often the right things get done only when they can no longer be put off for later. In the developed countries, they have managed to place prevention "before brackets". My desire, everywhere I have worked in the transport sphere, has been to not wait for events,

but to create trends

and stay ahead of new developments.

When I spoke about things like routing and other innovations in the courier services ten years ago, there was skepticism that this could soon happen in Bulgaria. And now it's already a reality. When I was managing an airline company, we realized that if we wanted to grow our business, we had to create good partnerships, and not just have competitors. It is the partnership that allows you to have an alternative to the services you provide.

It's almost 2023 and I see that there is already an urgent need for

better connectivity

among all key transport facilities. Ports and airports must be connected to the rest of the network - roads and rail. We need the construction of multimodal terminals - there are such already in Plovdiv, but we also need them in Sofia, Varna, Burgas, Ruse, at the border crossing points and in other places.

Continuity in government policies

✓ The era of political parties must give way to the era of personalities. Our society needs technocrats with proven expertise. Such people should be in government. But lately populist parties have been on the rise. And populism is like a painkiller, it cures the pain, but not the cause.

✓ Economic development requires continuity in institutions, which will give stability of governance. If the new government wants to change the priorities of its predecessors, then it must be well justified.

Kristian Krastev has been the Deputy Mayor of Sofia Municipality with the "Transport and Urban Mobility" portfolio, since January 2020. He holds a PhD in Economics. He graduated from UNSS, with a master's degree in international economic relations and an additional specialization in law. He started his professional career in transport in 2003 in the "Corporate Restructuring and Capital Market" Directorate at the Ministry of Transport, Information Technologies and Communications. Later, he served as deputy minister and minister in the same ministry. He was also the Chairman of the Board of Directors of Burgas Airport, founder and for six years the executive director of Wizz Air Bulgaria, and Chairman of the Board of Directors of Port of Varna in the period 2009-2013. He managed Flying Cargo Bulgaria (2013 - 2017). Member of the board of directors of "Biodit" AD from 2013 to 2019.

It is necessary to undertake a set of measures that will make it possible to shorten the time, and also the cost, of deliveries. I will give the example of Turkey, which produces many goods for Europe and these mainly pass through Bulgaria by land. This burdens the road network, depreciates it, creates pollution, traffic jams and conditions for traffic accidents. A multimodal terminal should be built at the Kapitan Andreevo border crossing, regardless of whether it will be on the Turkish or the Bulgarian side. Trailer trucks and all transit cargos must be loaded onto flatcars. Only those who have a valid reason to enter our country should stay on the road - all others should be transported by rail. This is the concept that the European Commission is developing.

Are we willing to do it?

This should be a national and European priority. Already in 2013, the procedure was completed, and the construction of a multimodal terminal began in Plovdiv. The creation of such a system requires huge investments, but also interstate diplomacy and bilateral relations. It is not at all easy, but this idea can be implemented as long as we have a national priority for multimodal terminals. The ministries of transport, of regional development, of the economy and of ecology should determine these places and make public-private partnerships, which is the best and most sustainable option, like the one already working in Plovdiv. Domestic or foreign investment may also be attracted.

The base has been set, but in order

to become a national priority,

political stability and continuity between governments are needed to undertake the realization of this great idea. Planning, design, financing, and completion are the separate stages of the project that need to take place before its implementation can begin. The construction of multimodal terminals and their connectivity on the territory of the country will take more than 4 years, which requires continuity in government policy.

There is also another important point to make for the development of the economy - in Bulgaria there are "east-west" transport connections, but not "north-south" ones. We need robust transport infrastructure and North-South connectivity should no longer be neglected. Let's not forget

the Ancient Roman practice

that you must first build a good road and its accompanying infrastructure.

Transport and transport links are the backbone of an economy. It's time to finish building the highways and repair the railway infrastructure. European funds for transport and transport connectivity must be used as efficiently as possible in order to build the dream network that is so necessary for the functioning of the economy. 🇵🇵

Order in the big city

The most important goal is to create a good public transport network, which will be a prerequisite in the big city for people to get out of their cars. When they see that the buses are zooming by while they are sitting stuck in traffic, at some point most people will opt to reorient themselves to public transit.

If you want order, there must be control, which in turn is carried out by automated electronic means. Violators should automatically get penalized. Once a system is introduced in big cities that provides information about free parking spaces, this will save time, fuel, and harmful emissions.

✓ Once the economy goes up, we will be able to take measures against the demographic collapse. Growth will be a prerequisite for bringing many from the Bulgarian diaspora back to Bulgaria.

Над 10 млрд. лева е безвъзмездната подкрепа за бизнеса

В СЯКА ФИРМА МОЖЕ ДА ПОЛУЧИ ПАРИ ЗА ЕНЕРГИЙНА И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ

Тони Григорова

В тези времена на кризи, трансформация, война, виждаме как една част от бизнеса в България изпитва затруднения заради усложнената ситуация на пазарите, която рефлектира и у нас. За много от предприятията публичната финансова подкрепа би била спасителен пояс. Затова се обръщаме към адвокат Биляна Тончева, която е прокурист на „Еко Глоуб“ ООД - консултантско дружество за подготовка на проекти, съфинансирани от Европейския съюз. Търсим от нея професионално съдействие и верен ориентир какви безвъзмездни средства може да получат фирмите към настоящия момент, какво предстои през следващите месеци като програми с отворен достъп:

Процедурата „Решения в областта на информационните и комуникационни технологии и киберсигурността в малките и средните предприятия“ отвори за кандидатстване. По нея фирмите биха могли да внедрят модерни ИКТ решения за дигитален маркетинг, платформи, уебсайтове, мобилни приложения, оптимизиране на управленските, производствените и логистичните процеси, както и за повишаване степенята на киберсигурността. Допустими за кандидатстване са микро-, малки и средни предприятия от всички сектори без „Селско, горско и рибно стопанство“, „Добивна промишленост“, „Строителство“, „Образование“ и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ - раздел „Медико-социални грижи с настаняване“ и раздел „Социална работа без настаняване“. Крайният срок за подаване на проектни предложения е 19 декември 2022 г.

Предстои отпускане на

значим финансов ресурс

от безвъзмездни средства както по Плана за възстановяване и устойчивост, така и в новия програмен период за енергийна и ресурсна ефективност. По различните оперативни програми ще бъдат допустими сгради с публично предназначение - както общински, така и държавни.

Още през следващите шест месеца стартират процедури за саниране на сгради и за фотоволтаици, в които допустими ще бъдат микро-, малки, средни и големи предприятия.

„Всяка фирма може да получи европейски пари“ - този девиз „Еко Глоуб“ вече ще промени във „Всяка фирма може да получи пари за енергийна ефективност“.

Санирането на сгради

ще премене границите на частните фирми чрез допустимостта на дружества от всички сектори на икономическия живот - производство, търговия, услуги, хотелиерство и други, а максималният интензитет ще достигне до 2,5 млн. лв. за големи предприятия. България е на прага и на много възможности за поставяне на фотоволтаици за собствени нужди, тъй като всички сфери на граждански и публичен обмен ще бъдат допустими. Ще бъдат подпомогнати фотосоларните инсталации до 1 MWh мощност и съоръжения за съхранение на енергията.

В ОП „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ предстоят, от една страна, процедури за

разработване и внедряване на иновации

От друга страна обаче, обръщаме вни-

мане на процедурата за ресурсна ефективност, която цели както оползотворяване на отпадъци, така и използване на ресурсите. По изцяло новата оперативна програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ ще бъдат отпуснати 2 млрд. лв. Бизнесът може да се възползва от средства по програма „Развитие на човешките ресурси“ за адаптиране на работната среда, за да бъдат посрещнати новите предизвикателства, свързани с осъществяването на

прехода към климатично неутрална икономика

и променящите се модели на работа, а земеделските стопани ще имат възможност да се възползват от „Програмата за развитие на селските райони“ чрез „Инвестиции в технологична и екологична модернизация“, като се позволява придобиване на активи, допринасящи за опазване на околната среда, адаптиране на стопанствата към климатичните промени и подобряване използването на ресурсите. В същата програма се очаква да бъде отворена процедурата „Неземеделски дейности в земеделски регион“.

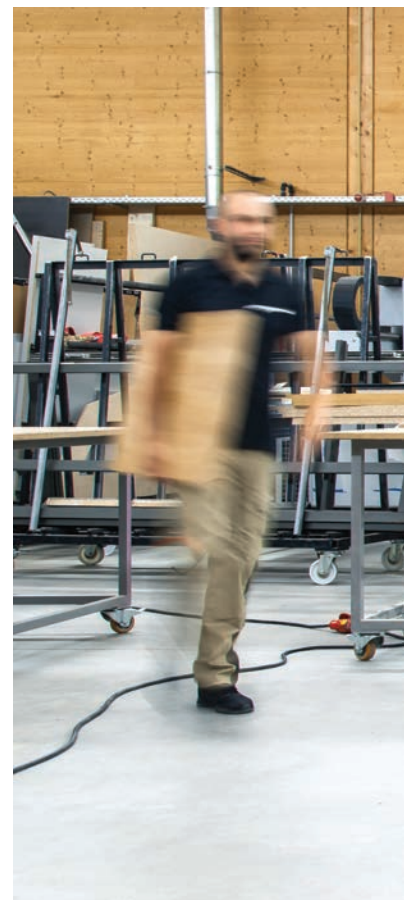
Средства за подпомагане ще има, но бизнесът трябва да се подготви за ефективното оползотворяване на тези ресурси. ☺

Фирмен профил

„Еко Глоуб“ ООД е единствената консултантска компания за европейски проекти в България, която поддържа лицензи за енергийно обследване на сгради и промишлени системи. Дружеството печели одобрението и ръководи изпълнението на няколкокостотин проекта по всички процедури за енергийна ефективност от 2012 г. насам, така то се превръща в лидер сред консултантските компании, осъществяващи дейността си в обхвата на Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“. С течение на времето и с натрупания опит „Еко Глоуб“ не само запазва своите позиции, но и затвърждава имидж на дружество, което предоставя на клиентите си коректност и внимание към всеки детайл на техния проект от неговата подготовка до отчитането.

Отличителна черта на фирмената политика на „Еко Глоуб“ е никога да не взема предварително възнараждане за подготовката на проекта, а то да бъде заплатено едва след одобрението на проекта от Управляващия орган. Във визитката на дружеството са включени успешно реализирани проекти за автоматизирани машини в сферата на металообработката, модернизирани шевни машини и други производства, търговия и услуги, както и успешно внедрени иновативни процеси и продукти на българския пазар в различните сфери на бизнеса, както и по различните оперативни програми.

Консултантската компания има офиси в София, Видин, Кърджали, Силистра, Търговище, Шумен и Петрич.

Възходът и спирачката на мебелната

ИНДУСТРИЯ

**ПРОИЗВОДСТВОТО
СЕ МОДЕРНИЗИРА,
НО НЕСТИХВАЩАТА
ИНФЛАЦИЯ, СКЪПИТЕ
ЕНЕРГОНОСИТЕЛИ
И НЕДОСТИГЪТ НА
ДЪРВЕСИНА ЗАДЪРЖАТ
РАЗВИТИЕТО НА
ПОВЕЧЕТО ФИРМИ**

Яна Колева

Пандемията даде силно отражение и върху мебелната индустрия. Домът, от мнозина превърнат в офис, наля „гориво“ в развитието на мебелната индустрия чрез рязкото нарастване на поръчките за преоборудване на жилищата. В началото част от предприятията спряха работа, но след това, особено през 2021 г., настъпи значителен ръст. По данни на НСИ в Европа и в света производството в България, свързано с този сектор, бележи 25,4% ръст. Само три са държавите на Стария континент – България, Латвия и Италия, успели да постигнат над 25% ръст в мебелите. Прекъснатите вериги на доставки и възможността да се поръчват и по-малки серии дадоха конкурентно предимство на България и българските фирми от бранша успяха да се възползват от този шанс, коментира проф. Васил Живков, председател на Браншовата камара на дървообработващата и мебелната промишленост (БКДМП).

Конкурентоспособност

Българската мебелна индустрия е кон-

курентна и си съперничи с най-развитите в това отношение страни в Европа. Нашите компании са се наложили не само с добро съотношение между цена и качество, но и като надежден доставчик на мебели и обзавеждане. Около 4 хиляди са фирмите в сектора на дървообработващата и мебелната промишленост, те създават над 3% от БВП и годишният обем на мебелното производство е на стойност над 1,5 млрд. лв., а общо двата сектора – около 2,5 млрд. лв. В тази индустрия са ангажирани около 55 хил. души. Експортната ориентация дава простор за развитието на този бизнес, който с продукцията си присъства в 70 страни. Обемите на износа многократно надхвърлят продукцията, която се реализира на вътрешния пазар.

Нагоре-наголу

Тази промишленост е подценявана като интерес за работа в нея. Мнозина смятат, че е непривлекателна, с тежък труд, свързан с мръсна и опасна работа. В последните 10-ина години обаче производството се автоматизира и модернизира, дигитализира и роботизира. Това я направи високонкурентна. След добрите постижения през 2021 г. недостигът на дървесина е спирачка за развитието на индустрията. И вместо експортният дял да се повишава, следва загуба на пазари. Продължително растящата инфлация води до стагнация в търсенето, особено в сегмента на нискобюджетните мебели,

4000

са компаниите в сектора, като близо половината са в дървообработващата промишленост, останалите – в производството на мебели.

където цената е определяща. Високият клас поръчкови мебели продължава да има своите клиенти. Основно пазарът на мебели сега се крепи от нестихващия „глад“ към придобиване на имоти и изграждането и реновирането на хотели. Фирмите все още работят и в режим онлайн, поради което индивидуалният потребител е основният двигател на тази индустрия, наред с експорта, обобщава проф. Живков, който също развива бизнес в тази сфера.

Фокус

Столове, тапицирани мебели с много ръчен труд, матраци - това са само някои от производствата, в които българските фирми са се доказали. Наблюдава се специализация в обезпечаването на магазини, шоурумове на именити търговски марки в цял свят. Обзавеждат се и висок клас хотели. В някои от сегментите на производството вече се отчита сериозно свиване на поръчките. Сред причините са липсата на суровини и поскъпването на материалите, на енергоносителите. По отношение на масивната дървесина е нужна национално отговорна стратегия за нейния добив, призовават от БКДМП. Камарата обръща сериозно внимание на професионалната подготовка, на висшето и дуалното образование, за да може фирмите да имат нужните кадри, за да се развиват. Според проф. Живков развитието на собствени брандове мебели ще даде нов хоризонт за много от българските производители,

които в голямата си част работят на ишлеми за чужди търговски марки.

Суровината

Високите цени на суровината в България са препъникамък за развитието на мебелната индустрия, твърди д-р инж. Калин Симеонов от БКДМП. Дървесината е ограничена, държавата е монополист, пазарът е изкривен, дърводобивът и дървообработването е в Параграф 22 и е нужна адекватна намеса от страна на държавата, която заедно с професионалната общност да съдейства този бранш да стъпи на здрави професионални и пазарни рельси. Управлението на сектор Дървообработване е на твърде ниско ниво, работи се на парче, бизнесът се движи по инерция, без да се прилага добрият опит от други страни и без визия за развитието. Според инж. Симеонов липсва справедливо пазарно разпределение на суровината, поради което много от фирмите от мебелната ни индустрия, но и от дървообработването, стават неконкурентоспособни и загубват завоюваните си пазарни позиции.

Кръгова икономика

В някои от производствата от отпадна дървесина се правят пелети за отопление, но в момента почти не се оползотворява онова, което излиза от употреба. Индустрията има потенциал за развитие на кръговата икономика. Затова друга важна насока е рециклирането и повторно-

ПРОДЪЛЖАВАЩАТА
ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И
АВТОМАТИЗАЦИЯТА,

повишаването на квалификацията на заетите в сектора ще дават перспективи в конкурентната надпревара.

Проф. Васил Живков

• СЕКТОР •

по използване на материалите, но то е свързано с подходящи технологии, много инвестиции, целенасочени усилия и доста време, докато се завърти цикълът на такъв тип кръгова икономика. Матраците са най-трудни за рециклиране, тъй като съдържат множество съставни части от най-различни по свойства и по произход материали. Трудно и скъпо е те да се съберат, след като излязат от употреба, а после е нужно съставните части да се разделят и да се намери начин да се използват отново. По-лесни за преработка са корпусните мебели, като столове и различни дървени конструкции. Сега те се изхвърлят, без да намират своето повторно приложение. Въпрос на държавна и общинска политика е да се върви към промени в оползотворяването на материалите.

Накъде

Фирмите от индустрията, притиснати от високите цени на енергоносителите, правят свои фотоволтаични централи на покривите на предприятията, за да се справят сами с енергийната криза и ценовия натиск. От камарата обръщат внимание, че Китай например става монополист в добива на ресурси в множество райони на света и според ръководството на БКДМП властите в Европа трябва да търсят свои стратегии, за да се противопоставят на това.

В този труден момент е важно фирмите, които вече са на пазара, да преминат през изпитанията и да се препазят от фалити. Ако строителният бум залезе, това ще се отрази негативно и на мебелната индустрия. Болна тема

остава дърводобивът и състоянието на горите в страната, като не бива да се забравя, че гората има и икономическа функция. От камарата напомнят, че този ресурс трябва с разум да се управлява.

Мерки срещу недостига на дървесина

- Да отпаднат всички ограничения за добив на дървесина, наложени извън нормативната уредба;
- Да се обсъдят възможностите за увеличаване на годишните планове за ползване на дървесина и достижане до европейските практики в съотношение „Ползване - прираст“ – средно 75%;
- Да отпадне преференцията за местни фирми, които имат право да добиват до 30% от дървесината в съответната територия;
- Дървесината да се използва каскадно.

Галин Господинов: Върви пренареждане и в това е нашият шанс

ЗА ДА ПРЕМИНЕМ ПРЕЗ КРИЗАТА, ПРАВИМ НОВОВЪВЕДЕНИЯ, НО БЕЗ ИЗЛИШНИ РИСКОВЕ

Мебелният бизнес в последните 7-8 години беше във възход. Но след март-април 2022-ра започна спад на поръчките за почти всички компании, независимо дали работят на вътрешния или на чужди пазари. Това го отдавам най-вече на инфлацията и на повишаващите се цени на енергоносителите. В такива несигурни времена потребителите са склонни да изчакат с покупки, които не са от първа необходимост. Тази тенденция може да продължи и през 2023 г. Но когато има криза, става пренареждане на пластове. И мебелният брани у нас има своите шансове. Западът търси доставчици от Източна Европа, вече не от Китай, а България е сред предпочитаните дестинации. Ето защо сега трябва да се опитваме да

привличаме нови партньори

готови да преместят производствата си от Азия в нашата страна.

Разходите за енергия нямаха сериозен дял в нашето ценообразуване, но това време вече мина. И ножицата е отворена между нарастването на нашите разходи и невъзможността да повишаваме цените до съответните нива. Маржовете на печалбите рязко се свиха. Компенсациите за тока, които бизнесът получава, не решават проблема, но все пак помагат. За газа няма такава опция. Работехме на синьо гориво, но заради несигурността на доставките в началото на 2022-ра преоборудвахме пещите на ток. Изградихме и

фотоволтаични инсталации

Всичко това натовари компанията с допълнителни инвестиции. Но се надяваме тези решения да ни помогнат да сме по-конкурентоспособни.

Преди година и половина проблемът с набавянето на метали беше сериозен, цените се повишиха, имаше и недостиг. Но от началото на 2022-ра нещата се нормализираха. Цените са все още високи и надали ще има спад, освен ако намаленото потребление не натисне цените надолу.

Сега стремежът е

Галин Господинов е съсобственик на производствените фирми „Гръбна мебел“ и „Джи Ес Малмгрен интериърс“. Бил е председател на БКДМП в периода 2015-2021 г.

да запазим своите кадри

и затова се стараем да привлечем нови партньори. Така ще опитаме да преминем през кризата. И тъй като търсенето на тръбни мебели нарасна, фокусирахме в него основното производство. Сериозен проблем е липсата на квалифицирана работна ръка.

Никои не може да предвиди какво ще се случва през 2023 г. Но това не е първата криза, винаги от такива изпитания сме излизали по-силни. Въвеждаме автоматизация и системи за управление и по-добро планиране на производството с цел да станем по-ефективни.

Учим се в движение

Никоя криза не прилича на предишната, старите формули вече не работят, тъй като ситуацията е различна. Интересуваме се какво става по света, как се развива нашата индустрия. Всички нововъведения изискват ресурси и се стремим да не предприемаме големи рискове. Търговската ни компания разкрива нови точки на продажби и това ни отваря хоризонт за действие.

Вярвам, че в голямата си част българските компании от мебелната индустрия ще съумеят да се съхранят, но ще бъде трудно. Дори не говорим за ръстове в производството, а за запазване на позиции. ☺

Връщането в офиса вече започна в много компании

Обратно в ОФИСА

✍ Мая Цанева

2 години след като Ковид пандемията превърна хоум офиса в „новото нормално“, пътят обратно е по-труден и предизвикателен. Независимо дали плановете поне половината от офис наемателите в София да върнат служителите си в централите си ще се случат, както се твърди в проучване на Cushman & Wakefield Forton (сред компании от различни сектори с общо над 22 000 служители), или ще обявим края на традиционния работен ден „от 9 до 18“ зад бюрото, въпросът кой къде и как работи вече има много отговори.

Owllabs.com цитира данни от доклад от 2021 г. за отдалечена работа (5th Annual State of Remote Work report), според който 70% от хората, работещи на пълен работен ден в САЩ, в сферите, в които това позволява, са си вършили задълженията от вкъщи. Мнозинството от тях твърдят, че работоспособността им не е намаляла. Но по-голяма-

та част от работодателите не са правили проучвания по тази тема и ги насърчават и задължават да се върнат физически в офиса поне няколко дни седмично.

Хибридна форма – работа и от вкъщи, и в офиса, се случва, но не и гладко. Затова и по скорошни данни на squaretalk.com 16% от фирмите по света работят изцяло на хоум офис, а 44% не разрешават хибриден режим, а само присъствена работа.

Сред аргументите в заповедта на IBM Consulting за присъствие в офиса поне 3 дни дневно в САЩ са: „Виждаме ценността на хибридна работа – от вкъщи и лице в лице с клиентите, когато е възможно. Но знаем, че събирането на живо може да провокира нови идеи, иновативно мислене, с което сме известни, и ще осигури ефективно обучение за следващото поколение консултанти чрез съвместна работа с по-опитни колеги. То е свързано със създаване на доверие и изразяване на дългосрочни отношения с клиенти“.

ГЪВКАВОТО РАБОТНО ВРЕМЕ И ФОКУСЪТ ВЪРХУ СЛУЖИТЕЛИТЕ СА СРЕД КЛЮЧОВИТЕ ПРОМЕНИ ЗА КОМПАНИИТЕ

Детелина Смилкова: Хибридният работен модел е най-добрият компромис

- Г-жо Смилкова, какви са тенденциите при промяна на режима на работа - от онлайн към офлайн?

- Всички знаем, че онлайн работата е тук, за да остане. Оказва се трудно хората да се върнат в офисите, когато са пробвали гъвкавото работно време. Разбира се, има сектори, в които работата от разстояние е немислима, но при останалите не се очаква пълно завръщане към офисите. Цели 87% от компаниите с 10 000 или повече служители казват, че официално ще възприемат хибридна работа през 2022 г.

За много компании хибридният работен

модел изглежда като най-добрия компромис: продължава да предлага гъвкавост за местоположението на работа, като позволява сътрудничество в офиса. В България все още работата от дома не е добре регламентирана законово и предстои формализирането ѝ. Българската асоциация за управление на хора участва в процеса.

Защото всъщност става дума за работа отвсякъде, не само от дома, може да е от друга държава, нали? И какво значение има, ако не се отразява на резултатите и качеството на работата? Енергийните и цените предизвикателства ще наложат намаляване на разходи и онлайн общуването ще продължи да е фактор. По-наболелият въпрос е какво да направим, за да изравним производителността в България с тази в Европа.

- Как се променя корпоративната култура?

- Към гъвкавост и толерантност. Гъвкавото работно време и поставянето на преживяването на служителя в центъра на процесите и на компанията са сред ключовите промени. Особено в секторите, в които кандидатът движи пазара и поставя условията. Приемането на другия и включването му в работния процес без предрасъдъци се налага като норма и в България.

- В кои сектори връщането във физиче-

ски офис е най-предизвикателно?

- В Лондон е почти невъзможно всички служители, които работеха в центъра, да бъдат в офисите. Това толкова завишава разходите им за транспорт, храна и време, прекарано в непозволено пътуване, че компаниите масово освобождават офиси, намират такива в покрайнините или търсят алтернативни начини да ги върнат на работното място.

У нас, разбира се, това се наблюдава в технологичния сектор, във фармацията и в услугите, които го позволяват. Както служителите се възползват от новосъздадената ситуация,

така и за работодателя това носи редица възможности. Немалко компании в България намаляха разходите си за наем на скъпи офисни площи.

- Какво привлича служителите днес да работят хибридно или в офис?

- Като погледнем отвъд всевъзможните инициативи - кино в офиса, масажи на бюрото, капсули за сън, пица и бира, баня и какво ли още не, ще видим, че основната функция на офиса се променя от място за работа в място за общуване и срещи. Тогава това, което връща някои от служителите, е желанието за общуване. На всички ни хареса да можем да отплетнем по няколко срещи по пижама и пантофи, но и започнаха да ни липсват външният свят, офисният живот и срещите на живо.

- Кои промени от корпоративната култура, навлезли с хоум офиса, е допустимо да останат?

- Преосмислянето на срещите като цяло, на тоновете презентации, които понякога повече губят време, отколкото допринасят за производителността, по-неформалната обстановка, която нахлу в работния процес. Беше ясно, че костюмът и вратовръзката не са гаранция за професионализъм, но ако мога да използвам тази метафора - погледнахме същността на нещата и станахме госта по-истински.

Детелина Смилкова е председател на Българската асоциация за управление на хора (БАУХ) трети мандат и оперативен директор на многопрофилна болница за активно лечение

Те срещат отпор с доводите: „А какво ще се случи, ако се грижа за детето си или за възрастен, живея на друго място и съм променил начина си на живот? Шефовете трябва да приемат, че никой не иска да пътува до офис и да седи там десет часа, за да оправдае чужди управленски роли и да седи на срещи по цял ден“. Дискусията, която бе отразена в статията по темата на theregister.com, е част от големия дебат как връщането във физическия офис се възприема от служителите, влияе на продуктивността и какво е важно в крайна сметка: какво, как или къде се работи, кое е по-изгодно на всички? Затова и работодателите преосмислят предложението си към нови и настоящи служители за физически офис, като превръщат 8-10 часа на работа в преживяване с добавена стойност.

Какво връща българските професионалисти в офиса, какви са тенденциите и как да се подготвим за този преход, трима български експерти с различна гледна точка говорят по темата:

© Лиценз архив

Ана Динкова се занимава с корпоративни комуникации от над 20 години, води рубриката „Етикет“ в сп. „Жената днес“. Понастоящем е Business Communications Partner в Endava

Ана Динкова: Офисите се

- Г-жо Динкова, ако се връщаме от хоум офис във физически, какво е най-важното, което е нужно да променим?

- Едно от най-големите предимства на работата от вкъщи е възможността да носим каквото ни е истински удобно, без да се съобразяваме с никого и най-вече без да следваме каквото и да било етикет, само основни правила за благоприличие. Откакто все повече компании започнаха да внедряват хибриден модел на работа, въпросът „Какво да облека?“ става отново актуален. Отговорът обаче е много по-различен от това, което щеше да бъде, ако беше зададен преди 13 март 2020 г.

Според статистика на Google тази пролет има пик на търсенето на „business casual outfits“ и „casual work outfits“ - прави ви впечатление „casual“ и в двата случая, нали? Вече рядко ще видим формално облечени хора в офисите,

освен ако не става дума за специални делови или празнични поводи.

Основната промяна е в посока на комфорта и удобството. След две години прекарани в пижамы, анцузи, клинове и т.нар. athleisure - никой няма да се върне с особен ентузиазъм към стегнатите, прилепнали и често ограничаващите движенията костюми, рокли, поли и сака. Това, разбира се, не означава нито пренебрегване на базови правила за поведение и облекло, нито задължително залитане в избор на крайно неформални ежедневни дрехи.

Съзнателно или не, ще клоним да симпатизираме на тези, които са положили усилия, но ще се припознаваме в тези, които

Работата от дистанция остава добра опция за служителите

превръщат в социални хъбове

визуално приличат повече на нас самите.

Дните в офиса вече не са ежедневно монотонно задължение, а по-скоро повод за социализация и среща с колегите, та дори и повод за избор на по-хубави и по-елегантни дрехи.

- Кои са най-предизвикателните промени в офис културата?

- Офисите постепенно се превръщат в социални хъбове и места, където екипите да се срещат за обсъждане на идеи и планиране. Те не са единственото място, от което можем да работим. Работното

време става по-гъвкаво, хората налагат изискванията си за баланс между време за себе си и семейството. Започнахме да „пестим“ от

ненужното пилене на време – като това, изгубено в придвижване до и от работа например.

- Какво е нужно да направят работодателите, за да бъде преходът към хибриден режим по-плавен?

- Хибридният начин на работа е прекрасно решение за всички бизнеси, които могат да си го позволят: хората и екипите имат свободата да планират сами дните си, да разпределят работата си приоритетно, да намират време за социализация и срещи. Това, което се надявам по-често да виждаме, са офиси, насърчаващи общуването и социализацията - с по-удобни и ергономични пространства за срещи, в които хората да се чувстват добре.

- Кои промени от корпоративната

култура, навлезли с хоум офиса, е допустимо да останат?

- Едно от най-важните неща, които си припомним, е да приоритизираме собствените си нужди и да отстояваме времето си. Това се надявам да остане както личностна, така и корпоративна ценност. Друго нещо, което често виждам в компании с добра култура, насочена към осигуряване възможност за развитие и израстване на своите хора, е стратегическа и дългосрочна политика, насочена към подобряване знания, умения, начин на живот, посредством различни курсове и т.н. И двете, в дългосрочен план, осигуряват спокойствието и комфорта на хората, както и фокус върху качеството на работата, а не толкова върху скоростта и бързината на всяка цена.

Велина Томова: Поддържането на работно настроение у дома изморява

- Г-жо Томова, как се промени работният ви режим, когато започнахте да работите от вкъщи?

- Останах да работя вкъщи през 2019 г., защото стартирах собствена агенция за дигитални текстове, а такъв вид бизнес няма нужда от физически офис. Имах за пример 10-годишния опит на съпруга ми като собственик на агенция за дигитален маркетинг без офис и знаех, че и така може да се прави бизнес.

Също така работата от вкъщи има много предимства за семейства с малки деца, защото човек има възможност да се съобразява със собствения си ритъм на работа. Единствената промяна, която Ковид донесе на нашия бизнес, беше, че спряха да ни питат: „Как така нямате офис“.

- Кога и защо решихте да се върнете в реална среда?

- Три години след старта на моето хоум офис приключение признах пред себе си, че офисът ми липсва. Макар да имаме обособени работни пространства, ние сме в очертанията на дома. Разстоянието между работа и почивка е прекалено малко и е лесно да се прескочи.

Установих, че поддържането на вътрешна дисциплина, да съм в работно настроение у дома, както и балансирането между служебните и домакинските задачи ме е изморило и изнервило.

© Лицен архив

Велина Томова е собственик на агенция за създаване на текстове Scribit.bg. Тя е специализирана в създаване на статии за корпоративни блогове, в Google и LinkedIn. Отскоро се върна на работа в споделено офис пространство

Така реших да се върна в офис и започнах да работя в коуъркинг пространство. То събира най-доброто от двата свята - чувствах се почти като вкъщи, но си на работа и оставах фокусиран върху служебните задачи.

- Смятате ли и защо, че хибридният модел на работа „работи“?

- Работи всеки модел, който е съобразен с вътрешния ритъм на човека и спецификата на работата на екипа. Най-добре е човек да има избор, защото всички имаме различни стилове на работа. Ако някога се наложи да започна отново работа за друга компания, бих избрала такава, която предлага хибриден модел на работа. ☺

SILENCE

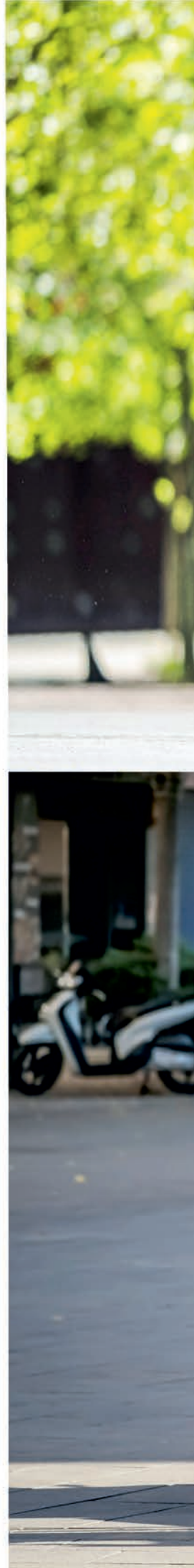
Революция в електрическите
превозни средства

 GEOTRADING
GEOTECHMIN GROUP

Официален дистрибутор за България:
Геотрејдинг АД
гр. София 1588,
ул. „Околовръстен път“ 459
office@silence.bg; www.silence.bg

 [silencebulgaria](https://www.instagram.com/silencebulgaria)

 [Silence Bulgaria](https://www.facebook.com/SilenceBulgaria)

100% електрически
100% европейски

SILENCE^o

Цифровата архитектура на РЕАЛНОСТТА

КРИЗИТЕ, УДОБСТВОТО, СТИМУЛИТЕ, НО И ПО-ШИРОКОТО ПРЕДАГАНЕ НА ДИГИТАЛНИТЕ УСЛУГИ СА ЕСТЕСТВЕНИЯТ ПЪТ ЗА ТЯХНОТО НАВЛИЗАНЕ

Яна Колева

Пътят към дигитална зрелост на обществото и бизнеса е дълъг и включва опити и грешки, изискват се много инвестиции, някои от които няма да са в „десетката“. Пандемията безспорно ускори този процес, но всяко общество върви със своя стъпка напред, накъдето днес целият свят се е запътил. С времето всичко се променя и все повече осъзнаваме добавената стойност на дигиталните технологии, както и онова, което е нужно да направим, за да имат те по-успешно приложение. Технологичната дигитализация и трансформацията на бизнеса вървят ръка за ръка и това е във всички сфери. Новите технологии се намират в синергия, което още повече ги подсилва. И така неусетно се променя технологичната архитектура на реалността.

Пандемията по принудителен начин ни показва, че дигитализацията носи големи удобства. Свързана е също и с някои неудобства, например неподготвеността и на системите, и на хората за новата дигитална реалност. Дигитализацията е процес, който гълта много инвестиции, искат се познания в дигиталните технологии - сред мениджърите и сред служителите в даден бизнес, но и на всеки, който трябва да е в крак с тази непрестанно променяща се технологична инфраструктура. Има различни подходи към ускоряването на дигитализацията в България. Този процес

може да бъде движен със заделяне на средства за развитие, с експерименти, но и със стимули. С привличането на таланти с необходимите познания в сферата на технологиите, но и с активна работа по образование на служителите в бизнеса, на администрацията, на потребителите, а също с адаптиране на цялостната култура към тези нововъведения. Целият този процес ще се засили, когато повече digital natives бъдат включени да допринасят със своя талант, когато те станат фактор на промяната в бизнеса, но и по отношение на технологиите, с проникване сред обществото. Светът наистина технологично се променя и за това свидетелстват твърденията как в рамките на деня един човек може да е по-недоволен, че няма интернет, отколкото ако няма вода.

Технологичната дигитализация е процес, който започна да обхваща всички индустрии, но и всички сфери на живота. Този преход има своите социални аспекти, тъй като засяга и начина на работа, самите работни места, но и стандартите на живот. Пандемията доведе до по-голяма несигурност и до повече рискове, но пък се въведоха процеси - дигитални или виртуални, които сега са добре приети. Онлайн обучение не само в училищата, телефонни и видео консултации в банки, виртуално обслужване в държавни институции, безконтактни плащания... Бизнесът започна да ангажира служители, които са далеч от неговото

местоположение. Така много нововъведения стават част от нашето всекидневие, съчетавайки постепенно ресурси с удобства, гъвкавост и ефективност.

Електронният подпис също е „огледало“ за скоростта на дигиталната трансформация. Той се превръща в основен начин на удостоверяване на самоличността при използване на банкови операции и административни услуги. Националното проучване, направено наскоро от „Маркет Линкс“ по поръчка на БОРИКА, отразява динамичната промяна в нагласите и намеренията за използване на електронни услуги, и в частност електронен подпис. Според Добромир Живков, управител на „Маркет Линкс“, дигиталното поколение по-лесно усвоява нови пазари услуги, които се превръщат във важен сегмент за икономически активното население. За това свидетелства и фактът, че облачният квалифициран електронен подпис (ОКЕП) е с по-висок дял на използване при хората до 34 години и е с по-нисък относителен дял при заетите

в бюджетната сфера. Най-разпространените дигитални услуги сред целевата група са онлайн разплащанията – 86%, и електронното банкиране – 84%. Тяхното масово приложение се отчита при заявяване на административни е-услуги, както и при онлайн кандидатстване пред банкови или застрахователни институции. Хората, използващи електронен подпис, имат високо ниво на дигитална култура. Съществуват различия между поколенията, които дигитализацията прави видими – неслучайно 81% от анкетираните заявяват, че отново биха подновили или закупили хардуерен електронен подпис, а 66% – ОКЕП, през следващите две години. Хардуерният подпис има превес в професионалната сфера, докато другият се използва основно за персонални цели. Поради тази причина и данните отчитат двойно по-често използване на хардуерния електронен подпис. Ориентацията към облачен/мобилен КЕП е заради удобството за подписване през смартфона, без необходимост от допълнително устрой-

ство, както и приемливата цена на услугата. Сред барьерите пред употребата на облачен/мобилен подпис са опасенията за сигурността (35%) и изискването за изпращане на селфи и снимка на личната карта (17%). „Обратната връзка от потребителите сочи, че B-Trust е най-разпознаемият бранд електронни подписи у нас със 76% подпомогната познатост, а 78% от клиентите биха се възползвали отново от услугата, което показва високо ниво на лоялност към бранда“, коментира Нели Йоловска, главен директор „Продажби“ в БОРИКА.

Промяната на навиките върви паралелно с навременното предлагане на иновативни услуги. Бизнес организациите все по-активно търсят съвременни инструменти за отдалечено привличане и комуникация с клиентите си. Наскоро Банка ДСК анонсира решение за включване на нови бизнес клиенти, първо на българския пазар, базирано на отдалечена идентификация и подписване от БОРИКА. „Клиентската регистрация и

откриването на фирмена банкова сметка, които традиционно отнемат повече време, вече стават в рамките на 20-ина минути благодарение на съвременните решения за установяване на самоличност от разстояние. Услугата по регистрацията е E2E онлайн, като по този начин предоставя на мениджърите лесен и бърз достъп до фирмени продукти, развивайки по съвременен начин бизнеса си през електронните канали на банката“, споделя Маргарита Томова, старши мениджър Дигитални продукти в Банка ДСК.

Тенденцията за по-широко навлизане на е-услугите е устойчива. Нейното развитие може да бъде стимулирано от въвеждането на дигитализирани услуги в централната и местната администрация. Предимството на дигиталните услуги за хората е, че могат по всяко време и от всяка точка на света да ползват удостоверителни услуги, да извършват онлайн справки или разплащания в реално време, без да са зависими от работното време на институциите.

Сляпото място на КИБЕРСИГУРНОСТТА

ЕВРОСЪЮЗЪТ
ГОТВИ
РЕГУЛАЦИЯ ЗА
УСТОЙЧИВОСТТА НА
УМНИТЕ УСТРОЙСТВА
СРЕЩУ КИБЕРАТАКИ

✍ **Георги Георгиев**

Обучение по киберсигурност на 130 представители на държавната администрация завършва с тест за „лов на шарани в мътна вода“. По имейлите е изпратено фишинг съобщение до всички, но една част са били разпознати като съдържащи потенциална опасност от системите за сигурност на съответната институция и не са стигнали до адресата. В крайна сметка реалният експеримент с реална група специалисти в реална среда показва, че 60 души са кликнули върху линка, а 42-ма са попълнили данните си според указанията в съобщението, разказа Павел Иванов, изпълнителен директор на Института по публична администрация. Той беше сред лекторите в програмата на форума Sofia CyberSec, част от конференцията AI N° CYBER 2022, организирана от Ecomotic.bg и Дигиталната национална коалиция. Лошите нямат почивен ден, затова и киберси-

гурността трябва да е с постоянен фокус, единодушни са участниците в дискусиите по тази важна тема.

Война и мир

Войната се води на много нива и е трудно да различим кога това става физически и кога онлайн. Всеки може да е участник или потърпевши от кибернападение и няма рязка граница между война и мир. Борбата за надмощие в киберпространството е факт, с който трябва да се съобразяваме. В тези войни с малко ресурси се постигат по-големи успехи. Прилага се теорията на т. нар. контролиран хаос. Кибератаките стават светкавично и е необходимо да има готовност за реакция – е гледната точка на военните и професионалистите от сферата на отбраната.

Рускобе

Киберсигурността е много динамично явление и всичко опира до преценката на руска.

Затова участниците насочват вниманието към спазването на киберхиена. Според тях онзи, който отлага да предприема действия за своята киберзащита или за неузвимостта на информационната структура на организацията, губи ценно време и поема все по-голям риск. Най-слабото звено в една система може да е човешкият фактор или друго, но със сигурност, за да се намалят киберрисковете, трябва хората в организацията да бъдат обучавани с основни знания по киберсигурност. Освен добра стратегия за защита, са нужни и ресурси. Киберсигурност не се прави с пари, а с много пари. Защото заплахите постоянно растат и една от най-големите сред тях са бот мрежите, определяни като най-опасните оръжия в момента. Чрез тях бот мастерите, които ги управляват, могат да изземат файлове, да влязат в корпоративна или институционална мрежа и да извършат ред други действия.

Устойчивост

Темата за киберсигурността е общоевропейска тема и след Акта за киберсигурност и Директивата за мрежова информационна сигурност (NIS), сега Европейският съюз подготвя нов законопроект - Акта за киберустойчивост (Cyber Resilience Act). Той ще регулира „едно място“ отвъд досегашното ползрение и ще е насочен към уязвимите софтуерни и хардуерни продукти, независимо от произхода им. Задават се солени глоби за производителите – до 15 млн. евро, или 2% от годишния им оборот. Предмет на регулацията са всички „умни“ устройства, свързани с интернет. Регулацията води след себе си инвестиции и тя ще засегне всички, които искат да продават на европейския пазар. Но освен „тоягата“ с регулациите, се правят опити да се осигури финансиране за иновации, свързани с киберсигурността.

Пробив в системата

Заплахите обаче не са по принцип, макар мнозина да се надяват те да засягат само другите. Понякога пробивите в сигурността стават реалност и така в средата на октомври достъпът до 14 сайта на български институции и организации бе блокиран за часове. Предприета е DDoS атака, при която се генерира твърде висок трафик, който ограничава достъпа до сайта, коментираха специалисти. Отговорността бе поета от руската хакерска група KillNet. Тази кибератака не е нанесла щети и няма кражба на информация, но експерти предупредиха за по-голяма бдителност, тъй като тя може да е била просто тест преди по-сериозен опит.

Едно вече е сигурно, че интернет не е само среда за работа и за забавления, а също за атаки и войни. Киберустойчивостта не бива да се приема само като поредната мярка от страна на ЕС.

ЛЮБОМИР ТУЛЕВ,
директор Услуги по
киберсигурност в Digitall:

Да не наливаме „гориво“ на хакерите

Търсенето определя предлагането – постоянната кибервойна налива „гориво“ в работата на компаниите за киберсигурност. Хакерите се възползват от неопитността, за да се доберат до най-ценното – информацията, а не клиенти или компютри. Докато има организации, които „спят“ и не се грижат за киберсигурността си, този „бизнес“ ще се развива. Все повече хакерите използват изкуствен интелект и други най-модерни инструменти, за да са по-успешни в своите пробиви. Битката се ожесточава. Изкуственият интелект служи за защита, но се използва и за атаки. Компаниите често допускат грешка да предприемат действия, несъразмерни със заплахата. Затова, ако искаш да стигнеш далече, но не познаваш добре терена на киберсигурността, тичай с някой друг, на когото имаш доверие.

ВИХРЕН СЛАВЧЕВ,
изпълнителен директор на Метоніса:

Социалното инженерство

**ГРИЖЕТЕ СЕ ЗА
НАЙ-ЦЕННИЯ СИ АКТИВ –
ДАННИТЕ, ЗАЩИТЕТЕ ГИ,
ЗА ДА НЕ ПЛАТИТЕ ЗА ТЯХ
СКЪПО**

Който не осъзнава важността на киберсигурността, вече е зазубил битката. Урсула фон дер Лайен казва, че без киберсигурност днес не може да говорим за надеждна защита. Войните са хибридни, войните се водят навсякъде. Защитата трябва да е на всички нива. Ако доскоро една война е започвала с изненадваща атака, то сега войната започва с кибератака. Платежоспособните организации са на прицел, защото от тях може да се получат много пари. Но вече нараства и процентът на физическите лица, които стават обект на атака.

Като организация, която работи за киберсигурността, бизнесът ни се натоварва все повече. Досега реагираха онези, които са се опарили от пробив, в момента се наблюдава

активизиране с цел превенция

Не мога да кажа, дали защото ние сме ги убедили, че превенцията е важна, или защото по някакъв начин са проумели, че е по-добре да бягат преди вятъра.

Всеки ден пред всички нас се открива

един доста по-удобен, но и значително по-несигурен свят. Колкото по-голямо става удобството, толкова по-голяма става несигурността. Всичко си има цена. Като започнем от персоналните устройства, които носим, минем през умните устройства в дома и офиса – всички те ни поставят в среда на по-голям риск. Затова ЕС разработва

е инструмент за успешния пробив

нови регулации за киберсигурността, сред които особено внимание заслужава Акът за киберустойчивост (Cyber Resilience Act). Когато влезе в сила, той ще въведе задължението всички продукти и софтуер да бъдат

сертифицирани за киберустойчивост

Тези разпоредби ще рефлектират върху потребителската кошница, тъй като цената на всички тези устройства ще се повиши, а и продуктите, които са сертифицирани, ще са по-малко. Така нашият бизнес постоянно се променя, тъй като и животът се променя. Така е осъзната нуждата от киберсигурност във всеки аспект от нашето всекидневие, че продукти, които не са тествани, няма да бъдат пускани на пазара. Ако сме дали милиони, за да си защитим организацията, а сме си купили незащитен уред, може той да се превърне в пробойна. Напоследък зачестиха пробивите през подобни умни устройства, тъй като малцина създават специална мрежа за тях. В повечето случаи те просто ги включват към своята Wi-Fi мрежа. Глобалният пазар на Интернет на нещата (Internet of Things - IoT) е огромен. Нашите домове и офиси стават все по-умни и се налага да мислим за тяхната защита. Затова хладилник, който не е тестван за киб-

ерустойчивост, няма да може да се продава от един момент нататък.

Като представители на сектор Киберсигурност, ние се опитваме да сме преди всичко, което се задава. Наблюдаваме пазарите, четем актове и регулации, за да можем да подготвим и себе си, и клиентите си за това, което предстои. Преди години така започнахме да се учим и да се развиваме, което ни даде възможност да сме в крак с големите трансформации. Сега виждаме

новите заплахи

и се подготвяме и за тяхното противодействие. Моето послание към всички хора и организации в тези динамично променящи се към несигурност времена е: „Мийте си ръцете и си пазете данните. Отнасяйте се с грижа към здравето си, но и към другия си най-ценен актив – данните“.

Статистиката показва, че криптираните зловредни кодове са сред най-често използваните заплахи, тъй като чрез тях лесно се искат пари, за да се отключи информацията. QR кодовете, които сканирате, имат същата степен на опасност през тях да стане пробив, както да кликнете върху линк, изпратен през електронната поща. В основата на добрия пробив обаче е социалното инженерство - проучва се начинът ви на живот, навичките, кое как го прави-

те. Изпълнителният механизъм е един имейл, но той е така добре прицелен, че вие дори не се усъмнявате в него. В дъното на всичко това стои много време и търпение от страна на

хакерите

тъй като подобен пробив често се подготвя около 9 месеца, а самото му изпълнение трае часове. Не бива да подценяваме тези хора, те са твърде умни и находчиви и са напред в технологиите.

Ние не може да сме на по-високо ниво от тази отсрещна страна. Всеки, който се занимава с киберзащита, трябва да покрие всяка „дупка“ в защитната си стена. Ние трябва да изучим всички възможни пробиви, за да им противодействаме. А на хакерите просто им трябва най-модерното оръжие, за да ни атакуват. И още нещо – ако досега фишинг атаките бяха на лош български език и бяха лесно разпознаеми, те вече са перфектно направени. Затова дори и на имейли, които ви изглеждат познати, но са изпратени от непознат подател, обадете се по телефона и попитайте. Но имайте предвид, че там може да стои подставено лице. Разпространена е и обратната практика – някой ви се обажда по телефона, представя се и казва, че бързо трябва да се направи нещо. Разчита се на аналоговата реакция, при която хората изпълняват. ❏

Разкодирането на човешкия „КОМПЮТЪР“

ПРОФ. НИКОЛА КАСАБОВ ИМА АМБИЦИИ БЪЛГАРИЯ ДА СТАНЕ ФАКТОР В РАЗВИТИЕТО НА НЕВРОИНФОРМАТИКАТА И НЕВРОННИТЕ МРЕЖИ

✍ **Татяна Явашева**

Има ли нещо по-съществено от това човек да разбере човешкия мозък и да направи информационни модели, които да помогнат за развитието и на други области на информатиката?! Трябва да вървим стъпка по стъпка, да изучаваме съзнанието и емоциите на хората, да ги моделираме и това би помогнало да се създадат системи, които помагат на човечеството, казва проф. Никола Касабов,

водещ световен учен в областта на невронните мрежи. В София той изнесе лекция на тема „Невроинформатика, невронни мрежи и неврокомпютри: Настояще и бъдеще“. Разгадаването на човешкия мозък, тази свършена машина, ще отприщи развитието на технологиите, но колко ли далече е науката от това?

Поле на знанието

Невроинформатиката се занимава с информационните процеси на нервната сис-

тема и с тяхното моделиране и изучаване. Невронните мрежи (НМ) са модели за обработка на данни, които в последните години се прилагат в почти всички области на науката и технологиите в света благодарение на т. нар. дълбоки НМ. Знанието за НМ се развива непрекъснато, като фокусът на учените се насочва и към импулсните НМ, известни като *spiking neural networks*, които са база за разработката на свързани невроморфни неврокомпютри. Те включват стотици и милиони изкуствени неврони и консумират доста по-малко енергия от сегашните компютри.

Времето е в нас

Важен за проф. Касабов е подходът процесите да бъдат уловени като развиващи се във времето, тъй като нищо не е константа, а се променя. Това изисква да се създават модели, които да се обучават на тези временни характеристики. „Времето е в нас и ние сме във времето“ – този цитат на Васил Левски се оказва ключ към осъзнаването, че времето е винаги присъстващо в нашето мислене и в нашето развитие. „Знанието присъства като траектория от локални и временни връзки. Въпросът е как тези временни характеристики да бъдат уловени в свършената машина на човешкия мозък, тези принципи искаме да разберем и да ги използваме като принципи в нашите системи“, обяснява ученият. Прилагат обратен инженерен подход – взимат данни от мозъка, вкарват ги в модел и анализират този модел, за да разберат какви са процесите.

Без крайна спурка

Няма крайна цел в науката, тя върви и се развива. Моят научен интерес е провокиран от модели, които са инспирирани от човешкия мозък – това е когнитивна информатика, базирана на биологични и когнитивни принципи. Това знание може да се използва за преодоляване на деменциите чрез моделиране на мозъчните данни – когато това стане, ще е голямо постижение. Друг проблем, свързан с мозъка, са депресиите. Разбирането на тези данни и персонализирането им би помогнало такъв здравословен проблем да се предскаже. С учени от Сингапур работим по ранното предупреждение за шизофрения при млади хора, първи признаци на болестта се появяват още на 17-18-годишна възраст. И ако данните се обработят, може да се прави прогностика и така своевременно да се противодейства на такива заболявания, каза проф. Касабов пред сп. „Икономика“.

Приложение

Дълбоките невронни мрежи се ползват с успех при разпознаването на образи. Все още е проблем извличането на данни от временно-пространствените данни в мозъка. Тази огромна система не е никаква лесна да бъде разгадана. Чрез невронните

мрежи се събират знания, извличат се правила и се тренират мрежите с данни. Лекцията демонстрира множество приложения на НМ, импулсните НМ и NeuCube, разработени от екипа на проф. Касабов – сред тях са ранна диагноза и предсказване на мозъчни и когнитивни заболявания; интерфейси „мозък – машина“ за управление на протези и обекти чрез мозъчни сигнали и други. Част от тези разработки са влезли в програмата на европейския проект NEMO ВМІ (невроморфни интерфейси за „мозък – машина“), в който наред с управлението на протези, мозъчни сигнали ще се дешифрират и подават за първи път в световната практика към повредени нерви на гръбначния стълб за тяхното възстановяване чрез непрекъснато самообучение. В проекта участват учени от Франция, Нидерландия и Швейцария, а също от Института по информационни и комуникационни технологии (ИИКТ) към БАН.

Търсят се млади ентузиасты

Българският научен екип ще се ръководи от проф. д-р Петя Копринкова. И ето какво обяснява тя: „Задачата ни е свързана с декодиране на сигнали от мозъчната кора – областта, чрез която вземаме решения за задвижване на нашите крайници ръце и крака. С течение на времето мозъчните сигнали се променят, тъй като и човекът се променя. Затова този декодер ще се самообучава в реално време и ще се адаптира към промените. Целта ни е да направим автоадаптивен декодер, като ще ползвам близки до мозъка методи“. Проектът е за срок от 3 години. Учените от ИИКТ ще си сътрудничат със свои колеги от Института по невробиология, като ще разчитат и на взаимодействие с партньорите от чужбина, водещи в тази научна разработка. Търсят да привлекат млади ентузиасты, готови да се включат в такъв международен проект.

Накъде

Проф. Касабов има амбицията България да е фактор в развитието на това ново знание и затова създава българска научна група. През 2023 г. страната ни ще е домакин на международен симпозиум по въпросите на невроинформатиката, НМ и неврокомпютрите. Според проф. Касабов много училища и университети са заинтересовани да развият нещо ново, което е на световно ниво и носи научен и практически принос за страната. Затова освен учени и представители на висшето образование, специални гости на световния форум ще са ученици и студенти с интереси в тази област. ①

Учен със световна слава

Проф. Никола Касабов е голям световен учен в областта на невронните мрежи. Роден е в Свищов, получава средното си образование в Павликени, където вече е почетен гражданин и дарител на училище „Бачо Киро“. Завършва висше образование по компютърни науки и докторска дисертация по математика в Техническият университет в София. Сега е професор в Окланд Технологичен университет в Нова Зеландия и Университета на Алстер във Великобритания, а от октомври 2022 г. е гост-професор на ИИКТ към БАН. Академик на Кралската академия на науките на Нова Зеландия и е номиниран за Кралската академия на науките на Великобритания. Бивш президент на Световния съюз по невронни мрежи и на Азия-Пасифика съюз, основател на Института по инженерни знания в Окланд. Публикувал е над 700 труда, има над 300 публикации в световни списания. Носител на редица награди от университети и международни организации за принос в науката.

ЧОВЕЧНОСТТА НА МИСЛЕЩИТЕ МАШИНИ

БЪЛГАРИЯ ИМА ПОТЕНЦИАЛ ДА Е СРЕД
ВОДЕЩИТЕ СТРАНИ В СЪЗДАВАНЕТО НА
ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И В ИЗГРАЖДАНЕТО НА
ЦЯЛОСТНАТА ЕКОСИСТЕМА, СВЪРЗАНА С ТОВА

✍ Георги Георгиев

Изкуственият интелект (ИИ) е самосъбъдваща се фантастика. Развитието на технологията върви с ускорени темпове и в много дейности тя се е превърнала в незаменим помощник. В България расте броят на специалистите и на компаниите, които разработват ИИ, но и на онези, които го прилагат в своята работа.

В ролята на рапър

Експериментите продължават по света и у нас, но с това и скандалите. През септември 2022 г. се вдигна шум около моделирането от компютърна програма рапър FN Мекка, който всъщност е изкуствен интелект. ИИ създава образа, мелодиите и текстовете на „хип-хоп чудото“ FN Мекка след анализ на хиляди единици информация, събрана от популярни песни, видео игри и социални мрежи. Този герой предизвиква сензация в TikTok, съ-

бира повече от 1 млрд. гледания и на 10 млн. последователи. Той дори става първият създаден от ИИ рапър, който има договор със световна музикална компания, в случая Capitol Records. След шумните реклами това да е само началото, скандалът не закъснява. В своя песен „чернокожият артист“ използва гумата негър, така характерна за речника на чернокожите рапъри. Недоволството срещу това стига върхна точка и „непокорният“ музикант бива „уволнен“ заради расизъм. „Червената лампа“ в разработването на ИИ светва.

Без дискриминация

Засега светът показва особена чувствителност към проявата на дискриминация в действията на ИИ. Обичаен пример е алгоритъм, оценяващ кандидатури за работа. Ако той е захранен с непълни и базирани на предразсъдъци данни, в изпълнението на задачата да отсее най-добрите, той

може да пресече пътя на по-подходящи служители – така би попречил не само на тяхната кариера, но и на потенциалните ползи за работодателя. Разбира се, по-страшно би било, ако с действията си застраши човешки живот.

Форум

Именно предизвикателствата пред етиката в развитието на ИИ бяха обект на дискусия по време на конференцията AI N' CYBER 2022, организирана от Economic.bg и Дигиталната национална коалиция, в партньорство с НАТО, Европейската инвестиционна банка и Фондация „Фридрих Агенауер“. Заплаха ли е ИИ за човечеството и човечността, може ли той да бъде „вкаран“ в онези граници, които и хората не бива да пристъпват, как да продължи развитието на тази върхова технология, без която сякаш вече не можем – на този кръг от въпроси ще продължава да се търси отговор.

”

Своеобразна „Мека“ на етиката – такава би могла да е ролята на България в развитието на изкуствения интелект.

*Д-р Моника
Манолова*

”

С правилните инструкции и с правилния контрол машината ще върши правилните неща.

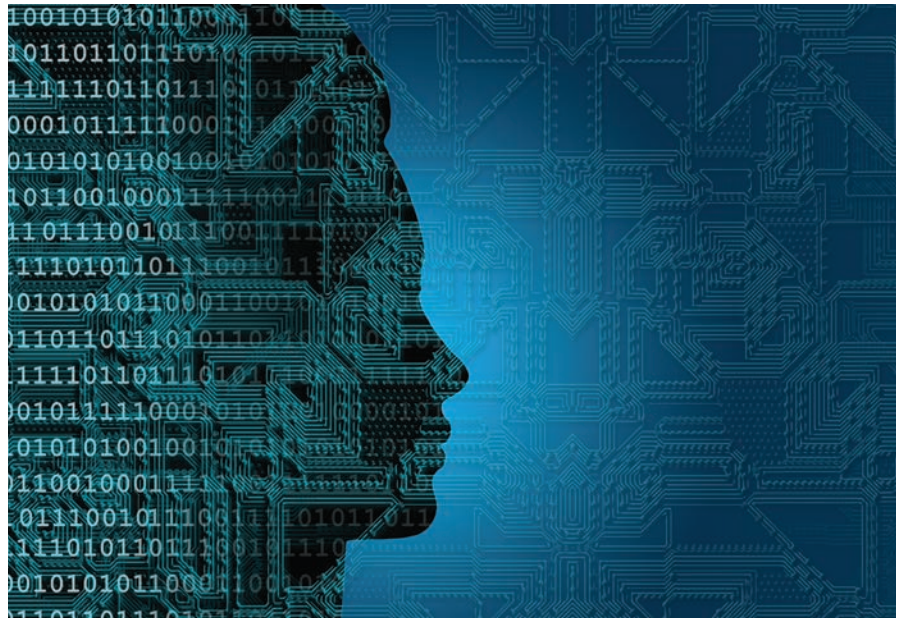
Васил Шивачев

Прозрачност

„Няма универсален закон, който да казва: Ето така се обработват данните. А очакваме ИИ да спазва и неписаните правила, и законодателството, което е прието“, коментира Георги Димитров, професор по ИКТ право и основател на Фондация „Право и интернет“. ИИ не бива да е като черна кутия и професионалната общност настоява технологията да се създава и използва при пълна прозрачност. Данните – там е разковничето към контрола над ИИ.

Жените и етиката

Едва 3% от разработчиците в света са жени. Според д-р Моника Манолова, експерт по AI етика към ДНК, именно жените може да са особено полезни при задаването на етичните норми в самообучението на ИИ. Тя коментира, че сме на прага да се създават ИИ системи, които напълно да имитират човешкото поведение. Още през 1950 г. британският математик Алън Тюринг формулира критерий за изкуствен интелект, известен като Тест на Тюринг. Според него, ако в общуването си с машина човек стигне до заблуда, че това е друг човек, а не компютър, то разработката е успешна форма на ИИ с разум в човешкия смисъл на думата. „Очовечаването“ на ИИ продължава да стои на дневен ред и БГ професионалната общност би могла да допринесе към глобалния отпечатък в етичната сфера, смята д-р Манолова. Това изисква да се отворим към най-добрите умове в света и да сме в комуни-

кация с тях. Развитието на цялостната екосистема е в ход и вече се появяват адвокати, които специализират в ИИ, има организации, които калкулират рисковете от появата на изкуствения разум.

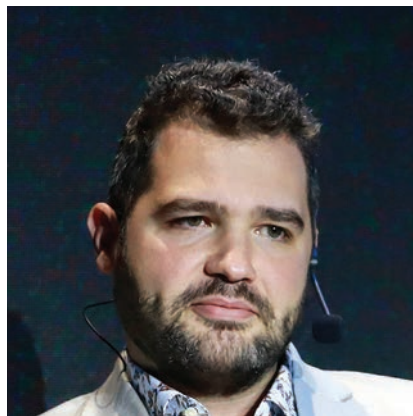
Близко, но все още далеч

ИИ засега е нещо, до което все още не сме достигнали, върху това акцентира Васил Шивачев, оперативен ръководител на Identrics. По неговите думи има да се извърви голям път, в това число и за създаването на нормативната рамка. Общността в България и в ЕС се гот-

ви за тази стъпка. Но не бива да се чака събития като пандемията да активизират човечеството да направи неща, които преди това е отлагало. Приемането на правната рамка, свързана с тези алгоритми, вече е необходимост. Голям напредък в мисленето е дори само фактът, че вече се говори за такава нормативна уредба. Това дава някакво спокойствие, че правилните решения ще бъдат взети с обществено участие. Специалистът от Identrics напомня, че гениалният Айзък Азимов още през 1942 г. създава трите закона за роботиката, които и 80 години по-късно може просто да бъдат прилагани.

Проблем ли е безопасността

Страховете за бъдеще, в което ИИ е фактор, вариращ от прогнозите, че роботите ще изместят хората и ще им заемат работните места, стига се и до апокалиптичните предвиждания, че ще подчинят и дори може да унищожат човечеството. Учени и експерти в AI сферата изтъкват със спокойствие, че опасенията са силно преувеличени, отхвърлят мрачните сценарии с мотива, че ИИ е много далеч от своята зрялост. Британският физик Стивън Хокинг обаче предупреди, че развитието на тази технология може да е най-лошото нещо за цивилизацията, ако не бъде намерен надежден начин обществото да го контролира. Остава ли заплахата? „Един от техническите термини за ИИ е „универсални функционални апроксиматори“. Представяте ли си те да превземат света? Това е просто технология, която се използва от човечеството, и тъкмо тук идват етиката и моралът, които очертават за

Светлин Пенков

какво и как да се ползва ИИ“, е гледната точка на д-р Светлин Пенков по казуса. Съоснователят и главен изпълнителен директор на Efemagai и член на УС на AI Cluster Bulgaria е убеден, че хората наточват технологията със собстве-

ните си страхове. Но също така самите хора стоят в основата на нейното приложение – в техните ръце и умове е и предизвикателството да я направят добра или лоша. Важно е онези, които разработват ИИ, внимателно да преценяват какви данни влагат при неговото обучение. Етиката трябва да е на първо място, подчертава предприемачът.

Преди няколко години Светлин Пенков се завърща в София, след като в Лондон е натрупал опит в голяма компания в сферата на автономните автомобили. Нейният екип прави първи прототип през 2012 г., но все още не е предложен онзи вариант, който по отношение на сигурността да гарантира всичко, от което хората се нуждаят. От позицията на своята дългогодишна практика Пенков посочва, че разработката и развитието на ИИ не е никаква лесна работа. Това са технологии „на ръба на познанието“.

НЕОХИМ АД

ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРГОВИЯ НА МИНЕРАЛНИ ТОРОВЕ
НЕОРГАНИЧНИ И ОРГАНИЧНИ ХИМИЧЕСКИ ПРОДУКТИ

Амониев нитрат НЕОФЕРТ®

Водоразтворим амониев нитрат

Смесени торове НРК НЕОМУЛТИФЕРТ®

тел.: 0391/ 65 205
факс: 0391/ 60 555
neochim@neochim.bg

www.neochim.bg

Роботът, мой приятел

ТЕХНОЛОГИИТЕ ЗА АВТОМАТИЗАЦИЯ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ СЕ РАЗВИВАТ ПОСТОЯННО И ТОВА ИЗИСКВА БИЗНЕСЪТ ДА Е В ЦИКЪЛ НА НЕПРЕСТАННО ОБНОВЯВАНЕ

✍ **Георги Георгиев**

Автоматизацията, роботиката и изкуственият интелект помагат на хората да прескочат пропастта между реалността и възможностите. Развитието на тези технологии през 2022 г. показва, че това е път, от който няма връщане назад. Все по-мощна става вълната на дигитализацията и на изграждането на умни фабрики и заводи. В това обаче има и елемент на известна „принуда“ – липсата на работна ръка и високата цена на тока ускоряват технологичната трансформация. Инвестициите са основно в тази насока. Но специалисти съветват преди подобно вложение добре да си изясните къде искате да е бизнесът ви след 5-10 години. И уверяват, че търсите ли решение, ще го намерите, тъй като в България има наличие на качествен човешки потенциал.

Скок във времето

Обнадеждаваща е активността в сферата на роботиката, автоматизацията и индустриалните иновации. „Шнайдер Електрик“ продължава да инвестира в умната си фабрика край Пловдив. Базираната в Калифорния Intuitive Surgical, която произвежда роботизираните хирургични системи da Vinci, избра България за новата си инвестиция. Компанията започва изграждането на завод в Първомай и ще вложи 80 млн. лв. в производството на изделия за роботизирана хирургия. България стана домакин на първия по рода си Институт за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии INSAT. Но и младите таланти в Инкубатора по роботика развива свои идеи, сред които прототипи на умни протези, агророботи, дронове. Намирането на допирателни между индустриалните иновации, науката и таланта тласка технологичното развитие. Основания

цията не бива да води до това да уволним хората, тя дава шанс служителите да станат по-креативни и да мислят как да направят по-добър продукт, как да ускорят някой процес, как да се възползват от предимствата на софтуера, който вече е внедрен. „Шнайдер Електрик“ произвежда от ключове и контакти за дома до софтуер, изкуствен интелект и роботи. Опитваме да видим къде в пътешествието по дигитализацията се намират клиентите ни и търсим начин да им помогнем. Изкуственият интелект замества естествения и на дневен ред стои как да инвестираме в умни фабрики, тъй като нито пандемията, нито липсата на достатъчно кадри е пречка те да работят. Това трябва да е постоянен цикъл на обновяване“.

Матрицата

„Помагаме на нашите клиенти в дигиталната им трансформация и оптимизирането на техните системи, в добавянето на нови функционалности за съществуващите проекти, допринасяме за по-качествен контрол чрез по-добър софтуер. Нашата компания е подкрепящ фактор за всички, които работят в сферата на чиповете и полупроводниците. Наблюдаваме и подпомагаме еволюцията на тази индустрия и имам увереност, че скоро България може да се окаже играч на световната карта за полупроводници. За да стане това обаче, самата индустрия трябва да узрее за такъв висок скок“, казва Ивайло Янев, маркетинг мениджър на Sturges. Ако компанията може да оцени къде се намира спрямо това, което е на пазара, и дори да не знае в каква посока си струва да се развива, тя ще намери онзи, който да ѝ даде добър съвет накъде да продължи. В преследването на високи цели бизнесът не бива да забравя да инвестира в хората си, тъй като човешкият фактор продължава да е фактор. Претоварването на служителите убива креативността им и спъва развитието. Затова освободете време на хората си да мислят, тежката работа поверете на роботи, препоръчват професионалисти от сферата на роботиката.

А сега накъде

Във време, когато усещаме как технологиите превземат живота ни, науката ще има все по-важна роля. „Без наука бизнесът е невъзможно да се развива в ерата на високите технологии, както и науката не би могла да има смисъл, ако разработките рано или късно не намират приложение“, казва Павел Венец, изследовател в Центъра по компетентност по мехатроника и чисти технологии към Института по механика при БАН. Засега представител на бизнеса и науката уверяват, че е погрешна представата как роботиката и автоматизацията ще изместят хората от всяка индустрия. Човекът ще продължи да има ключова роля, просто той ще стане добър партньор на роботите, независимо дали в земеделието, мобилността или производството.

да продължават разрастването си в България намират редица организации. Сред тях са българската компания за производство на колаборативни роботи „Лига Аутомата“, един от най-големите производители на компоненти за автоматизация „Фесто Производство“, водещият доставчик на индустриални роботи и роботизирани с дългогодишна история у нас „ФАНУК България“, бързоразвиващата се компания за IT инфраструктура, управление на приложения и дигитална трансформация Struges...

Без граници

Искаме ли България да стане технологичен хъб на Балканите в сферата на роботиката и автоматизацията, трябва да създаваме таланти и активно да работим за задържането им тук, защото хората правят автоматизацията възможна. Това твърди Кристиан Михайлов, съосновател и член на УС на Професионалната асоциация по роботика и автоматизация (ПАРА). И още: „Наблюдава се тренд към софтуерна и дискретна автоматизация, расте интересът към колаборативните роботи, но има и компании, които са отложили своите планове заради несигурността на

глобално ниво. Основният мотив за инвестиции в роботи за три четвърти от възвращащите ги е продължаващата липса на работна ръка. Автоматизация означава създаване на умни фабрики, имплементирани на дигитални близинаци и използване в реално време на данните в производствения процес. Имаме хората, имаме доверието в нашите възможности, българските специалисти са сред доказаните се и просто трябва уверено да продължаваме напред“.

Умни хора

В България се правят умни фабрики, но действа ли умно бизнесът в стремежа си да решава задачи с все по-голяма сложност? Калоян Георгиев от „Шнайдер Електрик“ и член на УС на ПАРА обобщава ситуацията: „Роботизацията и дигитализацията се развиват и вече има както добри, така и лоши примери. Това не бива да е самоцел, за която да се похарчи определено европейско финансиране. Иде време да се пристъпи към дигитализация на бизнеса като цяло, но е добре да се помисли как точно нещата да стават. Това, че на мястото на определен човек слагаме робот, не дигитализира бизнеса, а дава само разходи. Автоматизацията

ИЗКУСТВО

от изкуствен интелект

УМНИЯТ СОФТУЕР DALL-E РИСУВА КРАСИВИ КАРТИНИ СЪЩО ТОЛКОВА ДОБРЕ, КОЛКОТО И ХУДОЖНИЦИТЕ ХОРА. И ВЕЧЕ Е ДОСТЪПЕН ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ ОТ ВСЕКИ

✦ Александър Александров

Когато става въпрос за заплахата машините да ни оставят без работа, често технологичните оптимисти отговарят с довода, че тогава за хората ще останат по-креативните дейности – рисуване, музика или дизайн – които са недостъпни за изкуствения интелект. Е, така беше до скоро. В самото начало на тази година изследователската лаборатория OpenAI представи за първи път своя умен софтуер DALL-E, който може да рисува уникал-

ни и понякога много красиви дигитални картини на база на зададено просто текстово описание. За целта „художникът“ използва технологии за машинно обучение. При това – напълно неразпознаваеми от творбите на истински художници.

Нещо повече – някои произведения на този изкуствен интелект са толкова реалистични, че на практика са почти неразпознаваеми и от фотографии. Самото наименование DALL-E е комбинация от имената на анимирания робот WALL-E от едноименния анимационен филм на Pixar и испанския сюрреалист Салвадор Дали. Чудно е как би реагирал последният на случващото се.

През последните месеци шумът около новия художник машина стана толкова голям, че едва ли има фен на технологиите, който да не е запознат с неговите възможности. Въпреки първоначално ограничения достъп, към момента броят на потребителите, използващи DALL-E, е над милион – включително дигитални художници, графични дизайнери, фенове на технологиите или просто хора, които търсят възможност да се позабавяват с нещо ново.

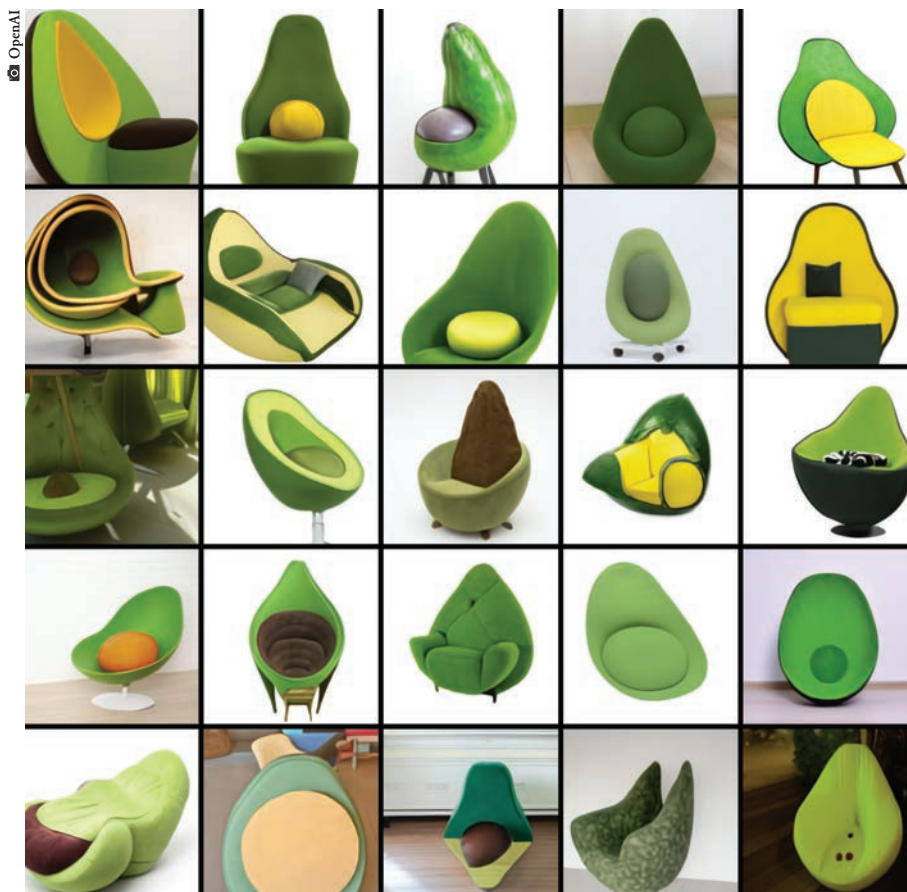
Дигиталният артист

Впечатли културните и технологичните среди, създавайки оригинални, често много прецизни, а понякога дори вдъхновяващи произведения на база на всевъзможни зададени фрази.

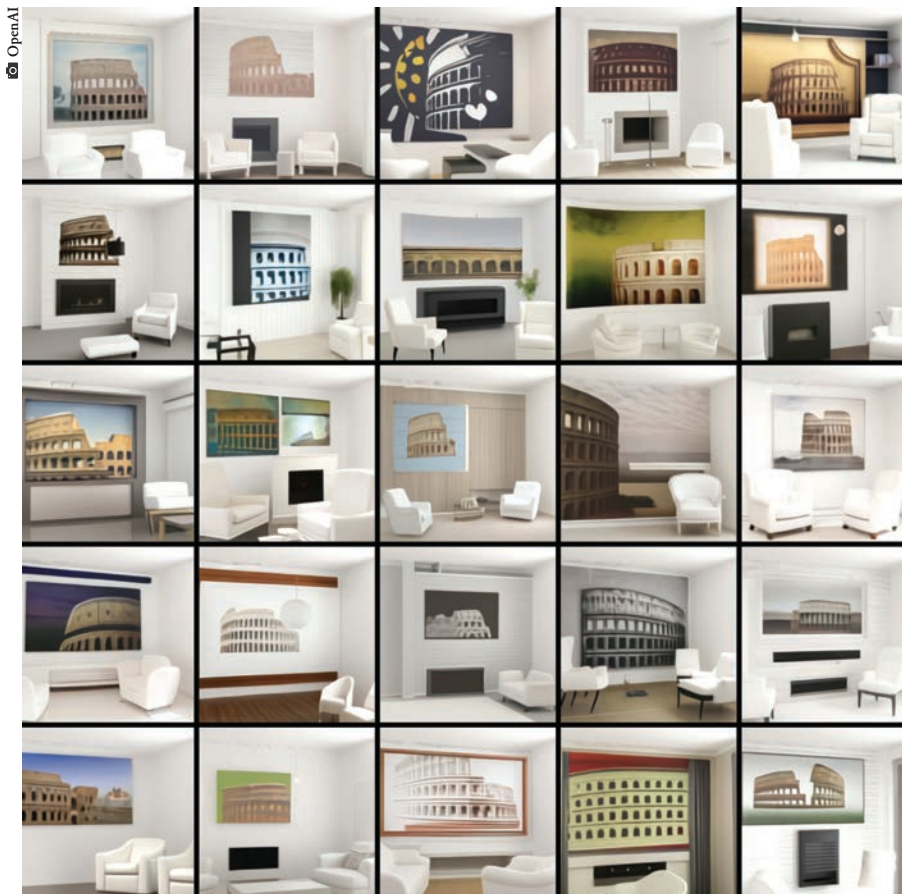
Първото поколение DALL-E беше представено в блога на OpenAI през януари 2022 г. Три месеца по-късно организацията показва DALL-E 2 – втора версия на цифровия художник, която може да създава още по-реалистични изображения, с по-висока разделителна способност, както и да обединява различни стилове и концепции. Именно второто поколение доведе до по-масов интерес от страна на широката публика и на кара мнозина да се замислят

колко бързо се развиват

технологиите за изкуствен интелект в

Рисулка на DALL-E по ключови думи „Фотъйл във формата на авокаго“

Създадено от изкуствения интелект изображение по ключови думи: „Дневна с два бели фотьойла и картина на Колизеума. Картината е монтирана над модерна камина“

наши дни. Към момента броят на новите цифрови картини, създавани ежедневно чрез DALL-E, надминава два милиона на ден. Представете си нещо като поточна линия за произведения на изкуството. Или пък не – поради цялата субективност на изобразителното изкуство е много трудно все още да определим дали картините, създавани от този изкуствен интелект, могат да бъдат наричани така.

Възможностите на DALL-E обаче са почти неограничени, когато говорим за изображения. Софтуерът може да рисува всичко – от емоджи, през мемета, плакати и различни дизайнерски продукти, до фотореалистични изображения и пълноценни картини, при това – в най-различни стилове.

Второто поколение DALL-E 2 може не само да създава изображения, а и да преправя такива, разширявайки оригинала далеч отвъд това, което представлява, и създавайки уникални нови композиции. Освен това изкуственият интелект вече може да прави

реалистични регакции

на съществуващи изображения – отново на база на текстово описание. Може да добавя и да премахва елементи от композицията, като при този процес взема предвид наличните сенки, отражения и

текстури. Друга интересна функция е манипулирането и пренареждането на различни обекти в изображенията, както и креативно добавяне на контекстуални елементи, които човек би сложил по подразбиране, но за машините това все още не е лесно. Така например, ако рисува Космос, DALL-E се сеца сам да добави звезди и планети, а ако му е възложена например коледна картина – добавя украси, характерни за празника. Нещо повече – според много специалисти изкуственият интелект има учудващо широко разбиране за тенденциите в дизайна и визуалните изкуства.

През септември OpenAI обяви, че DALL-E вече е отворен за всички желаещи да го изпробват. Преди това те трябваше да се включат в списък с чакащи, а получаването на достъп отнемаше време. Сега вече всеки може да се регистрира и да го използва. А не е изключено скоро да се появят и други подобни „умни“ програми, които да конкурират проекта на OpenAI.

Духът е изпуснат от бутилката

и вече е трудно да се предскаже до какви последствия може да доведе това. Сигурното е, че художникът изкуствен интелект ще окаже влияние върху развитието на множество браншове – отобрази-

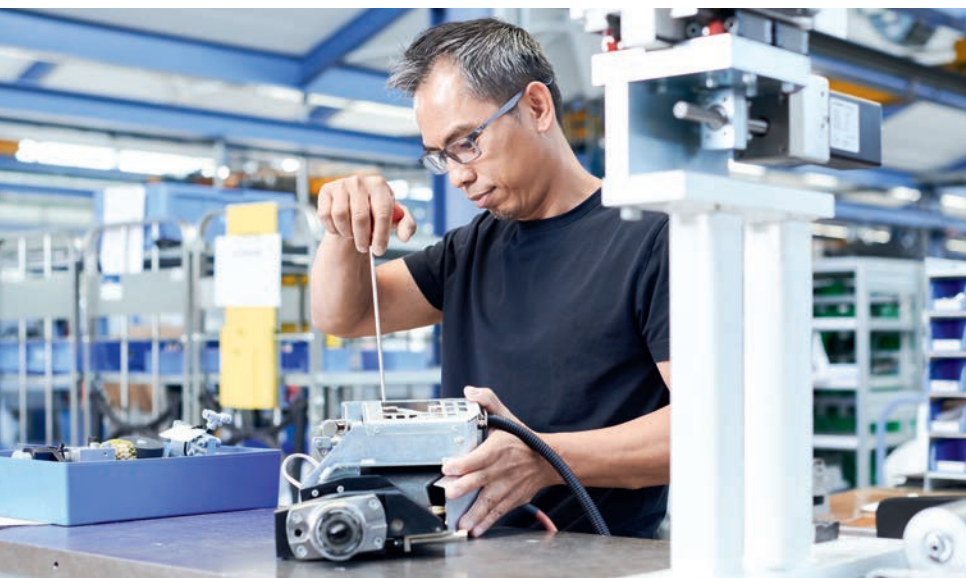
телното изкуство, до различни видове дизайн, рекламата и дори fotografiaта. Мнозина критикуват проекта и изказват опасения, че той може да направи много хора на изкуството и креативните професии безработни. Разбира се, милиони други могат да получат лесен и практически безплатен достъп до изображения и картини, но те няма да бъдат създадени от човек и е възможно да оцеляват някой творец.

Разбира се, не е задължително DALL-E да предизвика безработица сред художниците. Има достатъчно механизми, чрез които последните да запазят стойността на своите творби и работата си. Някои анализатори съветват да се поучим от шахмата – област, в която машините станаха безапелационни лидери от победата на изкуствения интелект Deep Blue срещу световния шампион Гари Каспаров през 1997 г. Оттогава се появяват все по-силни шахматни програми и днес в един турнир, включващ настоящия шампион Магнус Карlsen и най-силните девет шахматни софтуера, представителят на хората със сигурност би бил на десето място. Този развой обаче не е направил професионалните шахматисти безработни и те продължават да провеждат своите турнири, а играта им да бъде оценявана високо.

По-сериозни притеснения

са свързани с възможностите DALL-E да се използва за дезинформация. Така например фотореалистични изображения, създадени от този или друг подобен софтуер, биха могли да спомогнат за разпространението на фалшиви новини. Някои експерти дори предричат, че ефектите от такива програми могат да бъдат потенциално по-опасни от разпространението на т.нар. deepfake – генерирани от изкуствен интелект видеоклипове, в които може да се симулира, че даден човек казва и прави определени неща, които реално не са се случили. При това – напълно реалистично и невъзможно за разпознаване от масовата публика.

По тази причина DALL-E вече е настроен да отказва създаването на изображения, свързани с публични личности и реални снимки на човешки лица. Няма обаче гаранция, че злонамерени организации в бъдеще няма да се съдоят с такъв изкуствен интелект, който да е лишен от тези ограничения. Около художника машина на OpenAI има и множество други проблеми, свързани с авторските права и какво ли още не. ИТ експерти, изкуствоведи, юристи и дори философи тепърва предстои да оценяват значението на този нов проект за всички нас. Докато не се появи поредната авангардна технология, която ще размести пластобете и ще се окаже предизвикателство пред традиционните устои на обществото ни.

СТЪПКА по стъпка на шест континента

МОС РОБОТИКС“:
КОГАТО
ХОРАТА НЕ ДОСТИГАТ,
АВТОМАТИЗАЦИЯТА И
РОБОТИТЕ ИДВАТ НА
ПОМОЩ

✍ Яна Колева

Машини, софтуер, роботи, изкуствен интелект... Това е начинът за повишаване ефективността на производството. Разширяваме се в онова, от което разбираме, и нямаме стремеж да навлизаме в непознати за нас индустриални територии, казва Павел Димов, управляващ директор на „МОС Роботикс“. Компанията е създадена през 2018 г. Намерила е своята ниша, в която засега е без конкуренция. Но тя не тръгва „на зелено“, а е част от успешен семеен бизнес, основан още през 90-те от Емил Димов, и в него през годините се включват двамата му снове Павел и Боян.

Постижение на „МОС Роботикс“ е създадената система за разпознаване на детайли в мебелното производство, без да са необходими конвейерни системи и специализиран хардуер за зареждане на детайлите. В редица страни предлагат технологията, а екипи на техните партньори правят обслужването на място. Проникването им е на всички континенти, като имат силно присъствие в цяла Азия, Западна Европа и Северна Америка. Централата е във Варна, имат офиси в София и Русе, с намерението да разширят сервизната си мрежа и в други областни градове. Фокусът им е насочен към производството на мебели. Още през 1996 г., наред с другите си бизнеси, Емил Димов прави във Варна фабрика за мебели по поръчка. В един момент иска да модернизира фабриката и купува специализиран софтуер за проектиране и

конструиране от Германия, но в България никой не поддържа системите. Налага се сами да го внедрят в своето производство, след което виждат в това възможност - създават МОС Консулт, като основен дистрибутор на продуктите на imos AG на Балканите. Поемат сервизното обслужване на клиенти и партньори в цял свят чрез joint venture imos Service, отново базиран във Варна. Стават сервизен и търговски представител на производителя на машини Homag Group и системен партньор на KUKA Robotics. Това им позволява да навлязат по-широко в автоматизацията и роботизацията на големи заводи, като сами разработват софтуерните решения на принципа „минимално количество желязо, максимално - мозък“.

Работят най-вече в мебелната индустрия, тъй като основният проблем при автоматизацията е, че ако не се разбират добре процесите в самото производство, има риск да последват много проблеми. Затова избягват да обслужват други браншове, в чиито специфики би трябвало първо да навлизат.

Компанията има цели и стратегия, конкурират се с бизнеси, градени с десетилетия, и се иска време, за да станат още по-добре разпознаваеми. Управляващите компанията уверяват: Тук сме, защото камъкът си тежи на мястото, не виждаме сериозен плюс в това да си преместим бизнеса в чужбина. Живеем и работим в България и няма пречка да имаме присъствие в цял свят.

Павел Димов: Бизнесът търси хора с технически умения

Никои от младите хора днес не иска да работи във фабрика, но те дори не си представят, че съвременните производства са автоматизирани и там ще управляват роботизирани системи. Автоматизацията на индустрията се налага от липсата на хора. Най-често качеството на кандидатите е далеч дори от онова ниво, което би позволило да се направи компромис при наемането им. На интервюта идват завършили езикови гимназии, в които не са получили каквато и да е техническа подготовка. В България се губи много време в изучаване на езици, вместо да има фокус върху квалификацията. Но ако тези хора не владеят чужди езици, пак няма да са подходящи.

Възможното решение

се крие в дуалното обучение и специализираните академии. Безспорно трябва много практика, докато се натрупат умения. Именно дуалното обучение е краткосрочният вариант, това ще позволи на по-раствъщите да учат и паралелно да работят. В реалната бизнес среда се трупа опит най-лесно и най-бързо. С Министерството на образованието имаме много разговори по тази тема. Засега обаче нашето образование просто помага на хората по-лесно да емигрират. Аз също съм завършил езикова гимназия, но с тенденция да ми е по-лесно да работя с партньори от Германия, а не да замисля да живея там.

Друг проблем е липсата на качествени

партньори в страната. Искаме да работим с местни компании, но излиза по-евтино да използваме партньорите си от Германия, за да им изпратим обратно стока, отколкото да заложим на услугите на която и да е куриерска компания в България. Тук, на този малък пазар, цените и на експедицията, логистиката, а и на материалите са много високи. На Запад същите продукти и услуги често ни излизат далеч по-изгодно.

Институциите са промави

Законодателството в много случаи пречи. Ако искаш почасово да ползваш програмист, не може, вариантът е граждански договор. Светът динамично се променя, а законодателството в определени сфери не мърда. Нелоялната конкуренция е навсякъде. Държавата позволява редица лоши практики да се възпроизвеждат.

От всички проблеми обаче липсата на кадри е най-големият. Не са малко компании, които имат много работа, а се налага да затворят, тъй като нямат необходимите хора, които да я свършат. Но и въпросът не е само да намериш нужните хора, трябва да ги квалифицираш, да ги въведеш в работата, а после допълнително да продължиш да ги обучаваш. Заплатите в някои сфери вече догонват покупателната сила на възнагражденията в западните страни. ИТ секторът е в превъзбуда и възнагражденията

вече са по-високи, отколкото на много места в Германия.

Опитваме да прокараме

закон за браншовите организации

И той да загължи всеки, който иска да развива някаква дейност, да е член на съответната браншова камара. Засега държава с бездействието си насърчава да има повече малки и слаби структури, а не силни организации, които да представляват секторите в цял свят и да ни направят конкурентни на световната икономическа сцена.

България изостава икономически. За да се засили скоростта, компанията трябва да изнасят, но не какво да е, а ноу-хау и продукти с висока добавена стойност. Парадокс например е, че в мебелната индустрия липсва суровина, а има български фирми, фокусирани върху експорта на дървен материал. Далеч по-печелившо ще е да се изнасят мебели, компоненти, както и сглобяеми сгради с висока добавена стойност от труда ни.

ЗАСЕГА НАШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ПОМАГА НА БЪЛГАРИТЕ ПО-ЛЕСНО ДА ЕМИГРИРАТ

БЪЛГАРСКИ КАМЕРИ

на Луната и на Марс

**ЗАРАДИ СВОЯТА НАДЕЖДНОСТ
ПРОДУКТИТЕ НА IMPERX СА
ПРЕДПОЧИТАНИ КАКТО В ИНДУСТРИЯТА,
ТАКА И ЗА КОСМИЧЕСКИ И ВОЕННИ ЦЕЛИ**

✍ **Татяна Явашева**

Български камери летят до Луната, български камери ще има и при мисия „Марс“, когато и да е тя. С програмата „Спейс Ай Ел“ отново българска камера е изпратила снимка от падането на кораба, заснела е и тъмната страна на Луната. Техният производител е Imperx, неин основател и двигател е инж. г-р Петко Динев. И ето каква е историята, която съпътства този безспорно голям успех:

Всички пътища водят инж. г-р Динев към производството на камери и това е дейност, с която се занимава вече 20 години. Дипломната му работа при завършването на оптика и спектроскопия в Софийския университет търси отговор на въпроса как може да се сложи камера на телескопа в Националната астрономическа обсерватория в Рожен. После със съпругата му стават асистенти в Техническия университет в София, но през 1991 г. решават да потърсят развитие в чужбина. Двамата физици се установяват във Флорида и правят докторати. Той се прехвърля в сферата на електрониката, намира работа в НАСА, а тя постепенно се преориентира към информационните технологии и започва да преподава.

Тасък към познанието получава от своя учител Теодосий Теодосиев и става неговият първи олимпиец – печели златен медал на Международната олимпиада по физика в Чехословакия през 1977 г. „Провлачих крак“ и Тео вече има над 15

олимпийски шампиони, което е впечатляващо постижение. С електроника се занимавам от дете. Взаимодействието между физика и електроника се оказа печелившо и отвори перспективи за мен при осъществяването на мечтата да имам своя компания – разказва изобретателят.

През 2001 г. г-р Динев създава Imperx, първите продукти са на пазара през 2002 г. Правят индустриални камери, които намират приложение на поточните линии при оптичния контрол на производството. Камерата заснема детайла, който попада в обсега ѝ, прави анализ по зададени параметри, които измерва при движението на детайла и чрез специален софтуер регистрира дали детайлът е годен. Това позволява дефектното своевременно да се отдели, вместо да мине през всички етапи на производството и чак накрая да се установи, че изделието е негодно. Така се пестят време, енергия и суровини.

Компанията има производства във Флорида, САЩ, и в България – с бази в София и Пловдив. Всички продукти са разработени и конструирани от инженери на Imperx. Продават в Япония, Южна Корея, Китай, Сингапур, Тайван. Силата на тези камери е, че са много издръжливи, устойчиви са на големи температурни амплитуди и на радиация. Екипът в България е от 25 души и над 30 в САЩ. Бизнесът се разширява, увеличава се броят на програмите, в които участват със свои продукти, а около войната нараства интересът

от страна на военните.

В един момент НАСА подбира камери за следващите си мисии и инж. Динев изпраща няколко. Тестовите установяват тяхната надеждност, но трябва да бъдат пригодени за космическите условия. Това коства време и ресурси, но след две години работа стигат до желаните резултати. Затова и френските космически програми вече разчитат на българските камери. С тях са оборудвани също американските ядрени подводници. Този сегмент в работата на Imperx носи по-скоро добра репутация, а не толкова финансова възвръщаемост на усилията, ноу-хаута и инвестициите в развойната дейност.

Стават говорен партньор на НАСА и затова всички, които изстрелват ракети и спътници в Космоса, търсят техни камери поради високата им надеждност. Минали са 8 години, откакто първата им камера е излетяла извън орбитата на Земята. Космическият бизнес е затворена общност и там не допускат случайни играчи. Продуктите на Imperx

Инж. д-р Петко Динев: Целенасоченият труд се отплаща

- Всеки целенасочен труд рано или късно дава резултат. Медалът от олимпиадата, спечелен в десети клас, ми показа, че мога и че целенасоченият труд се отплаща.

- Успехът идва след безсънни нощи, страдания, упоритост. В реалния живот трябва борба, борба, борба. Щастиемто е кратка почивка между две поредни битки.

- Американците казват - ако животът ти поднесе лимон, да си направиш лимонада. Прилагам този принцип и използвам знаците на съдбата.

- Голямо предимство на България е нейното географско положение, тъй като в рамките на един работен ден може да се контактува сутринта с Япония и Китай, през деня с цяла Европа, а в късния следобед - с Източното крайбрежие на САЩ. Това позволява оттук ефективно да се управлява международен бизнес.

обаче са ценени и над 1000 техни камери са изстреляни в Космоса, поставени на сателити и ракети. Около 200 камери, монтирани на спътници, обикалят около Земята. Голяма част от спътниковите снимки от войната в Украйна са направени с камери на Ипрегх. Поставени са на ракети тип „Атлас“ или „Делта“. Тестовият полет на НАСА до Луната в рамките на мисия „Артемис“ е също с техни камери. Камери, разработени от инж. Динев и негов екип, се използват в медицински лаборатории и операционни зали. Следят трафика в многомилионни градове, монтирани са върху високоскоростни влакове в Китай...

Интегрирането на камери в индустрията върви усилено, тъй като автоматизацията и роботизацията увеличават своето проникване в заводите. В България роботизацията навлиза по-бавно, а съответно и оптичният контрол на производството е по-слаб, докато в Япония и Южна Корея темповете са впечатляващи. Животът на камерите е дълъг, има устройства, монтирани през 2008

г., които не са спирали да работят. Ако в масовото производство поточната линия спре поради отказа на камера, технологичният престой би донесъл огромни загуби.

„Тайната“ на надеждността е, че владее добре всичко, свързано с камерите - зная как се прави светлината, зная и как тя да се улавя, научих всичко за сензорите. Работих и в компания, която произвежда цифрови фотоапарати, там научих как да направя продуктите еднакви и с постоянно качество. Съчетанието на познанията по физика и електроника, знанието как да конструирам сензор и как да направя масово производство - всичко това води да сме онова, което постигнахме дотук. Правим малки и големи камери, но от най-голямо значение е какво може камерата. Сега разработваме устройство със 127 млн. пиксела, посочва инж. Динев. В момента фокусът на Ипрегх е върху нова генерация камери с изкуствен интелект. Влагат колосален труд, за да го обучават и тренират с десетки изображения. 📷

VIVACOM без ограничения

ПОСТОЯННИТЕ ИНВЕСТИЦИИ ПОЗВОЛЯВАТ НА ТЕХНОЛОГИЧНАТА КОМПАНИЯ ДА ПРЕДОСТАВЯ ВИСОКОКАЧЕСТВЕНИ УСЛУГИ ОТ ПОСЛЕДНО ПОКОЛЕНИЕ

ВКЛУЧИ НА ДВОЙНА СКОРОСТ
с пакети EON LIGHT & EON PREMIUM

EON
ТВ + ИНТЕРНЕТ ПАКЕТИ

1 ЛЕВ
НА МЕСЕЦ
ЗА ПЪРВИТЕ ДО 4 МЕСЕЦА

100 Mbps LIGHT
500 Mbps FULL
1000 Mbps PREMIUM
2000 Mbps PREMIUM

VIVACOM

Добавя по-висока скорост на download от предлаганите от Vivacom пакети за EON LIGHT и PREMIUM. Скорост до 10 Gbps в центъра на София, Пловдив, Стара Загора, Варна и Бургас. Ограничение за изтегляне до 200 GB за EON LIGHT пакет и до 500 GB за EON PREMIUM пакет. Оферта за първите 4 месеца. За повече подробности и условия отидете на vivacom.bg. © 2021 Vivacom и за всички свързани с негова марка услуги.

Бързина, отлично покритие, интернет и разговори без ограничение – това очакват днес потребителите от своя мобилен оператор и Vivacom им го предлага във все по-голяма степен.

Мрежата на Vivacom от пето поколение вече има покритие в над 1100 населени места и курорти, което обхваща близо 77% от хората в страната. В резултат на планираното разрастване вече над 5,3 млн. души в България имат достъп до 5G технологията, която осигурява постоянно качествена връзка с минимално забавяне при пренос на данни, по-голям капацитет за повече едновременно

свързани устройства, още по-високи скорости за мобилен интернет и още много предимства за потребителите и бизнеса, съобщава в края на октомври от компанията.

Vivacom gage старт на първата търговска 5G мрежа през септември 2020 г. във всички 27 областни града в страната. Година по-късно, през август 2021-ва, телекомът обяви най-голямата 5G мрежа в България – с достъп до възможностите на технологията в над 200 населени места и курорти в страната. Висока интернет скорост, невидимо за човешкото око забавяне на картината при гледане на видео клипове, филми и телевизия онлайн, достъп до виртуална реалност и игри, както и други забавления в облака, са само част от предимствата,

заради които потребителите на мобилни услуги ползват 5G смартфони. С Vivacom тези възможности стават все по-достъпни.

Нови по-високи скорости за домашен интернет, достигащи до 2000 Mbps, предлага телекомът на клиентите си от началото на ноември. Те може да се възползват от двойно по-бърз интернет в пакетите EON. Скоростта на download в EON LIGHT се увеличава от 100 Mbps на 200 Mbps. Vivacom е първият и към момента единствен телеком, който започна да изгражда 10 GIGA оптична мрежа в България в края на 2020 г. Днес достъп до мрежата на бъдещето имат потребителите в София, Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора.

Във времена, в които потребители-

ПРОДЪЛЖАВАМЕ ДА ИНВЕСТИРАМЕ,
за да отговорим на високите очаквания на потребителите за бързина и качество.

Люботир Малоселски, директор „Продукти и услуги“

те продължават да извършват множество дейности у дома – онлайн работни срещи, онлайн уроци, гледане на филми, гейминг – свързваният интернет е от фундаментално значение за успешното и приятно изживяване.

Пет нови Unlimited тарифи са налични като предложение от средата на септември. Те са с включени неограничени минути, мегабайти и SMS-и на атрактивни цени и с допълнителни придобивки за клиенти на фиксирани услуги, започващи от 18.99 лв. Всички планове имат включен достъп до 5G мрежата на Vivacom. Четири от тарифите предвиждат достъп до мобилното приложение EON за ексклузивно висококачествено tv изживяване. „Очакваме засилен интерес към плана Unlimited 100, който ще даде на потребителите всичко, от което имат нужда в един план – неограничени възможности за общуване, лобимото видео съдържание в HD, безупречен стрийминг, безкраен браузинг в социалните мрежи – и всичко това с високо качество и скорост“, споделя Николай Андреев, главен изпълнителен директор на Vivacom.

Unlimited плановете се предлагат на цени от 18.99 лв. до 59.99 лв. и всеки от тях осигурява пълна прозрачност и предвидимост на месечната сметка, като същевременно спестяват на потребителите пари. Всички клиенти, в зависимост от своите нужди и потребление на мобилни данни, могат лесно да изберат най-подходящия за тях план, със скоростта, която им е необходима.

Unlimited 100 дава на потребителите всичко необходимо в един план – неограничени разговори, SMS и мегабайти, лобимо HD видео съдържание, перфектен стрийминг, сърфиране в социални мрежи и сайтове без никакво забавяне и сваляне на файлове с висока скорост. Това е перфектната тарифа, предлагаща всичко необходимо на потребителите на мобилни услуги.

Unlimited 10 е за потребители, които обичат да използват социални медии и да сърфират безкрайно в мрежата със скорост, достигаща до 10 Mbps, при това бързо и лесно. Unlimited 300 е най-подходящ за професионално ниво на игри и/или работа от разстояние. Той дава свободата за супер бързо сваляне на файлове или безпроблемно участие в конферентни разговори с кристално видео и звук.

Unlimited MAX позволява да използвате пълния потенциал на мрежата и устройството. План с неограничена интернет скорост, който дава на потребителите пълна свобода за 4K видео съдържание, гейминг с най-високо

качество на графики и анимации или да работят безпроблемно у дома, навън или на път. Клиенти, за които телефонът е средство за бързи разговори, чат комуникация и слушане на музика през различни музикални платформи – на тях се препоръчва Unlimited 2. В този план скоростта достига до 2Mbps.

Но Vivacom не спира гонук с добрите новини, а от 1 ноември започна да предлага домашен интернет на нови скорости, достигащи до 2000 Mbps. Клиентите на телекома могат да се възползват от двойно по-бърз интернет в пакетите EON. Скоростта на download в EON LIGHT се увеличава от 100 Mbps на 200 Mbps, с което предложението на Vivacom става едно от най-конкурентните на пазара в най-достъпния ценови сегмент. Потребителите на EON PREMIUM също ще получат достъп до двойно по-бърза скорост – от 1000 на 2000 Mbps. Пакетът EON FULL е награден с допълнителни 100 Mbps – от 500 на 600 Mbps. Освен в пакети EON, новите скорости, гарантиращи по-високо качество на връзката, са приложими за всички частни и бизнес клиенти на Vivacom, които се абонират за самостоятелен пакет интернет.

Специалните предложения са насочени към нови и настоящи абонати на Vivacom, които подновят своя договор. За нови клиенти на пакети EON, телекома предлага промоция от 1 лв. месечно за първите 4 месеца.

Изненадите продължават и с привлекателните предложения на Vivacom в края на 2022 г. щастливата Коледа става още по-възможна. 🎁

НАД 5 ПЪТИ УВЕЛИЧИХМЕ ПОКРИТИЕТО НА 5G МРЕЖАТА НА VIVACOM

и то за по-малко от година и половина. Първи лансирахме истинските Unlimited планове във всички ценови сегменти и с това дадохме възможност за пълна свобода в неограниченото общуване на всички наши клиенти.

Николай Андреев, главен изпълнителен директор

© Асарел-Медет

Производството на катодна мед

АСАРЕЛ-МЕДЕТ

двигател на позитивната промяна

ИНВЕСТИРАМЕ В НОВИ ТЕХНОЛОГИИ, ИНОВАЦИИ И МОДЕРНИЗАЦИЯ, НО ИМАМЕ И АКТИВНО ПРИСЪСТВИЕ В ОБЩЕСТВЕНИЯ ДНЕВЕН РЕД, КАЗВА ДИМИТЪР ЦОЦОРКОВ

Тони Григорова

През годините „Асарел-Медет“ се превърна в стожер за Панагюрище и региона. Кое налага компанията да е фокусирана не само върху своя бизнес, но и върху развитието на добре работещ социален модел, интегрална част от който е дарителството - ето какво казва Димитър Цоцорков, председател на Надзорния съвет на „Асарел-Медет“:

Минният бизнес създава дългосрочен хоризонт за работа и развитие, но мина не се отваря от днес за утре, нито се развива от днес за утре, а се мисли и инвестира за десетилетия напред. Така се осигуряват устойчивото развитие на даденото находище и дългосрочните ползи за обществото, включително стабилните работни места. Нашият бранш не може да избира къде точно да работи - мина се открива там, където има залежи на полезни изкопаеми. Районът на Панагюрище е с традиции в рудообива и в „Асарел“ имаме колеги, които са трето поколение миньори. Неслучайно 93% от работещите при нас са от община Панагюрище.

Наистина нашата компания е един от добрите примери за бизнес с грижа за обществото, защото с инвестиционната си програма запази, разви и

създаде нови перспективи

за региона на Панагюрище. Но и това не е случва от днес за утре. Няма как изведнъж да осъмнеш в ролята на „стожер“. За да останеш такъв десетилетия наред, е нужно разумно да управляваш риска, за да устояваш на кризите, да инвестираш с мисъл за следващите десетилетия и с визия за устойчиво развитие, да изграждаш добър и мотивиран екип със силни фирмени ценности. Над 20 години „Асарел“ инвестира в нови технологии, иновации и модернизация. Ако всяка година не влагахме голяма част от печалбата в такива подобрения, вече щяхме да сме затворили. Просто нямаше да сме в състояние да преработваме ефективно бедните медни руди от находището, а тогава много потенциални ползи за икономиката, хората и обществото щяха да са пропуснати.

За да бъде една компания „стожер“, тя не само трябва да е силна и стабилна, да има голямо влияние върху заетостта и бюджета на региона, но също така да присъства в обществения дневен ред като добър корпоративен гражданин, т. е. доброволно да се ангажира с подкрепа и проекти, които надхвърлят законовите изисквания. За това е нужно лидерство, умение да се изграждат мостове, основани на доверие, и

успешен социален модел

който отчита интересите на заинтересованите страни както вътре в компанията, така и на хората извън нея. Всичко това го налагат нашите фирмени ценности и традиции, но също съвременният мениджмънт и очакванията на обществото. Вече няма как един бизнес да е успешен, ако не е социално отговорен. Да печели – това е необходимо, но не и достатъчно условие един бизнес да просперира във времето. От него се очаква не само да е ефективен, да носи добавена стойност, но и да застава зад по-големи каузи. Социалният модел става все ключов за успеха.

Социалният ни модел е обърнат и „навътре“, и „извън“ компанията. Той включва конструктивно сътрудничество със синдикалните организации, инвестиции за осигуряването на най-висок стандарт на здраве и безопасност при работа, програми за мотивация, обучение и развитие на служителите, както и за привличане на следващото поколение кадри чрез дуално обучение или студентски стаж. Някога беше трудно да си представиш, че минна компания може да е един от най-предпочитаните работодатели, но това е факт и реално компанията няма трудности с осигуряването на кадри.

Привлекателни сме

не само заради високите възнаграждения, но заради новите ни технологии, възможностите за обучение и развитие, стабилността и по-дългия хоризонт за развитие, който можем да предложим.

Характерни за нашия социален модел са дарителските традиции и устойчивата подкрепа, на която може да разчита местната общност, включително чрез успешно публично-частно партньорство. Целта ни е заедно да развиваме местния потенциал и да създаваме нови перспективи за хората от региона, за малкия и средния бизнес, за туризма, здравеопазването, образованието, културата и спорта.

На 16 октомври 2022 г. чествахме 10-годишнината от изграждането на зала-та трезор за

Панагюрското златно съкровище

която е уникален дарителски жест. За тези 10 г. близо един милион души са посетили музейната зала в Панагюрище, а това има осезателен ефект върху местния туризъм.

Сред големите проекти с дългосрочна добавена стойност са две публично-частни партньорства. Спортната зала „Арена Асарел“ осигурява много възможности за местния детско-юношески спорт и привлича интерес към региона заради богатия спортен календар. През 2022 г. Панагюрище е Европейски град на спорта, а компанията ни подкрепя и събитията на местната Асоциация на спортните клубове. Важен проект е инвестицията ни в Многопрофилната болница за активно лечение

„Уни Хоспитал“

благодарение на която Панагюрище посрещна пандемията на второ място по брой лекари на глава от населението и със

супер модерно медицинско оборудване. Наскоро болницата премина през международна акредитация за лечение и на пациенти от чужбина.

Към това трябва да се добавят инвестициите ни в местната туристическа инфраструктура - като хотел „Каменград“ и „Парк хотел Асарел“ в Панагюрище. В най-тежката година за туризма в световен план – когато избухна Ковид пандемията и всички хотели бяха празни, ние започнахме изграждането на нова хотелска част на „Каменград“. Въпреки трудностите, не се отказваме от проектите с дългосрочна добавена стойност.

Дарителските програми на фондация „Асарел“ традиционно са насочени към

устойчиви местни проекти

свързани с регионалното развитие, с човешкия потенциал и по-добрата жизнена среда. Приоритетите на фамилната фондация „Лъчезар Цоцорков“ са с национален обхват в четири стратегически области – образование, култура, здравеопазване и закрила на деца. Вярваме, че подкрепата за образованието и културата ще имат най-голяма добавена стойност за бъдещето на страната. В това всички трябва да съсредоточим повече подкрепа и усилия.

Основата на нашия модел е доброволната и дълбоко осъзната ангажираност да допринасяш за благосъстоянието на обществото. Всеки човек, всяка компания може да е двигател на позитивната промяна.

Нямаме оправдание да не работим за това България да стане едно по-добро място за живот! 🇵🇵

Рекултивация с лавандула

МИХАЕЛА КАЛАЙДЖИЕВА,
главен директор „Корпоративна политика“:

YETTEL планира да събере 127 тона електронни отпадъци до 2028 г.

ТОВА Е СРЕД КЛЮЧОВИТЕ ЦЕЛИ В СТРАТЕГИЯТА ЗА
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ЕДНА ОТ НАЙ-ГОЛЕМИТЕ
ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОННИ КОМПАНИИ В СТРАНАТА

- Г-жо Калайджиева, този месец Yettel представи своята стратегия за устойчиво развитие 2028. Върху какво се фокусира тя?

- След доста задълбочени анализи и множество срещи с различни звена във фирмата, взехме решение да изградим стратегията ни върху четири основни направления - там, където знаем, че можем да окажем най-голямо въздействие. Това са хората, околната среда, развитието на технологиите за по-устойчиво бъдеще и управление, основано на почтеност и прозрачност. Във всяка една от тези области сме си заложили ясни цели, мерки и резултати, към които се стремим. Сред тях са намаляването на въглеродните емисии, разработване на технологични решения за клиентите ни, подпомагане устойчивия начин на живот, редуциране на електронните отпадъци, които се изхвърлят в околната среда и др.

- Докладът разглежда значими теми, които са свързани с цялото общество, и една от основните му цели е свързана именно с по-устойчивия начин на живот и възпитаване на отговорност към околната среда у най-младите. Защо избрахте тази посока?

- Поколение Z се превърна в катализатор на идеите за устойчиво бъдеще, привличайки със своя ентузиазъм и своите родители. Това поколение предпочита да се свързва с близки до тези разбираня компании. Като дигитален бранд и един от лидерите в сферата на телекомуникациите, Yettel приема за своя мисия не само да прилага устойчиви политики в управлението и дейността си, но и да популяризира добрите практики в тази посока. Тези стъпки са провокирани от нашето убеждение, че голямата промяна, към която всички се стремим - почиста планета и по-ангажирано към темата общество, зависи от всички нас. Заложили сме амбициозната цел да достигаме всяка година до 2 500 000 души с информация за устойчивия начин на живот, с надеждата да мотивираме позитивни промени в поведението им.

Към настоящия момент телеком индустрия-

та допринася за 3-4% от световния въглероден отпечатък, което е два пъти повече от авиацията, а електронните отпадъци са най-бързо растящият поток от отпадъци в света. Ето защо една от първите ни инициативи тази година в посока устойчиво развитие засяга именно управлението на електронните отпадъци, които всеки притежава вкъщи - стари телефони, планшети, кабелци, зарядни. Така даваме инструмент в ръцете на обикновения човек да допринесе за по-чиста планета, която да оставим на децата ни.

- Как планирате да допринесете за намаляването на електронните отпадъци?

- Yettel има дългогодишна история в областта на рециклирането. Ние бяхме едни от първите компании, които стартираха кампании за рециклиране. Тази година нагледнихме тези усилия с мащабна кампания за рециклиране на стари устройства, която нарекохме „Рециклирай и спаси“. С нея мотивираме хората да донесат в нашите магазини старото си устройство, като всеки месец им осигуряваме атрактивни отстъпки и промоции.

Само за 2021 г. успяхме да съберем 21 586 kg електронни отпадъци. Ефектът от поправката или рециклирането на телефоните, събрани само от нашата програма за клиенти през 2021 г., се равнява на ефекта от посаждане на 1281 дръвчета и растежа им в продължение на 10 години. Но това не е единствената посока, в която работим, що се отнася до кръговата икономика. Благодарение на услугите, предлагани от нашия сервизен център, клиентите могат да удължат живота на устройствата си, за да не се превърнат те в електронен отпадък. Планираме да продължим да сме силно ангажирани с проблема и в бъдеще. Затова нашата цел е до 2028 г. да помогнем поне 127 тона електронни отпадъци да не попаднат на сметницето.

Освен това имаме амбицията и да намалим с 40% отпадъците от опаковки, генерирани за целите на транспортирането като част от собствените ни дейности. Като следваща стъпка до 2024 г. ще ангажираме и нашите доставчици, като ги насърчаваме да развият по-устойчиви практики в собствените операции.

- Кои са най-важните цели от останалите

Преди броени дни една от най-големите телекомуникационни компании в страната - Yettel, представи своята стратегия и доклад за устойчиво развитие, с които заложи цели в тази посока за следващите пет години. Кои са основните направления на стратегията и как компанията ще се справи с едно от най-големите предизвикателства за индустрията - електронните отпадъци? Отговорите на тези въпроси дава Михаела Калайджиева, главен директор „Корпоративна политика“ на Yettel.

стратегически направления на стратегията?

- Нашата стратегия се базира на убеждението, че всяка промяна започва с хората и преди да променяме средата около нас, трябва първо да провокираме действията отвътре. Ето защо си поставяме за цел в Yettel да създадем среда, която окуражава различията и осигурява равни възможности на всеки. Най-ярък пример е програмата Side by Side, която помага на хората с увреждания да започнат кариерния си път с нас и четото осмо издание се провежда тази година. Една от целите в стратегията ни по отношение на равните възможности е и до 2028 г. 40% от технологичните роли в компанията да се заемат от жени.

Още в рамките на следващата година ще проведем и обучения на тема Устойчивост за 50% от служителите и 100% от висшия мениджмънт. Подобен подход ще внедрим и по отношение на най-младото поколение. Планираме всяка година да обучаваме минимум 40 000 младежи по теми, свързани с онлайн безопасността, като целта ни е всяка година да подобряваме дигиталните умения на 10 000 души.

Тук бих посочила и амбициите ни за развитието на нашата 5G мрежа. До 2026 г. планираме да осигурим 5G покритие за 85% от населението със скорост на връзка над 1 Gbps в градските райони. По този начин ние ще гарантираме достъп до най-новото от света на техноло-

гиите не само на градското население, а и на онези отдалечени места, където свързаността безспорно играе жизненоважна роля. Не на последно място, ангажираме се всяка година да представяме по едно ново технологично решение в подкрепа на устойчивото развитие на бизнеса и обществото в България.

Интегрална част от всяка стратегия е проследяването на изпълнението на заложените цели. В тази посока ние предприемаме следващата стъпка и се ангажираме публично всяка година да отчитаме резултати по всички цели в нарочен доклад. Така вярваме, че ще бъдем добър пример и за други компании в сектора и отвъд, защото най-важният елемент от всяка ESG стратегия е именно прозрачността. 📊

Бързата мода излиза от

МОДА

СЪЩО КАТО ПЛАСТМАСАТА, И ТЕКСТИЛЪТ СЪЗДАВА КОЛОСАЛЕН ЕКОЛОГИЧЕН ПРОБЛЕМ, НО ВЕЧЕ СЕ ТЪРСЯТ НАЧИНИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ЕФЕКТИ

✍ Тони Григорова

Живеем във времето на бързото хранене и на бързооборотните грехи. Вече няколко десетилетия богатият Запад насърча развитието на консуматорското общество и изострянето на апетита потребителят да купува повече и повече, за да има „гориво“, с което икономиката се върти по-бързо и още по-бързо. Така обществото генерира все по-голям отпадък и в общия боклук напоследък някой забелязва несметното количество текстил, което се изхвърля. Можем ли да продължаваме да затваряме очи за това? По-скоро не, защото Европейският съюз е на път да задължи държавите членки до 2025 г. да въведат системи за разделно събиране на текстил.

Наричат текстила новата пластмаса, но не само защото също като нея производството на текстилни продукти расте лавинообразно всяка година, което в редица аспекти оказва вредно въздействие върху околната среда. А и защото 60-70% от текстилните влакна са синтетика, произведена от петрол, и на практика - пластмаса. Статистиката показва, че всяка година в ЕС се изхвърлят 5 млн. тона текстил - купуваме поне 15 kg годишно, а хвърляме 11 kg. Вече усещаме диктата на „бързата мода“ - грехите

имат кратък живот, голяма част от тях се ползват до 7-8 пъти, а някои нито веднъж. И всичко това се превръща в отпадък.

Около 100 000 т отпадъци от текстил се изхвърлят всяка година в България, показва проучване на Българската асоциация „Кръгов текстил“. От тях разделно се събират около 2 хил. т, което е едва 2%. И ето каква става с това количество: 60-70% се подготвят за повторна употреба, малка част отиват за рециклиране, 7-8% се изгарят и около 1% се депонират. Но като цяло огромната част от ненужните грехи отиват на сметищата и вече съставляват 4% от депонираните битови отпадъци у нас. Статистиката сочи още, че в последните години в България се обработват по около 35 000 т грехи втора употреба, преобладаващата част внос от чужбина. Около 24-25 хил. т се изнасят основно за Азия и Африка, т. е. реекспортът е около 75%.

Мерки, насърчаващи кръговия подход, вече са въведени в някои европейски държави с цел да се намери адекватно решение на растящия проблем, който ненужният текстил започва да създава. В България от 25 години се развива дейност, която, евфемистично казано, води до намаляване и компенсиране на негативните въздействия върху околната среда в глоба-

лен план. Не по екологични причини обаче, а поради ниския си стандарт на живот доста хора са принудени да ползват грехи втора употреба. Това оползотворяване решава само малка част от проблема. Сега, под натиска на ЕС, държавата ще трябва да приложи похвати, които да ускорят процеса.

Да се подготви приложима стратегия за разделно събиране на текстила - за това настоява асоциацията, която обединява повече от 50 компании. Нейното ръководство уверява, че устойчива система може да се създаде само ако всички заинтересовани страни - производители, търговци, бизнесът, ангажиран с повторната употреба, рециклиращите организации, наред с екоминистерството, направят кръга маса по темата и всеки сподели своите доводи. Трябва да се отчетат ефектите на повторната употреба, но и йерархията на управлението на отпадъците, настояват от бранша.

Да се премахне повторното данъчно облагане с ДДС на грехите втора употреба, както вече е направено в някои европейски държави, гласи едно от предложенията. Наличието на преференциални площи за продажба на тези стоки в търговските центрове по аналогия с електромобилите също би стимулирало втория живот на старите грехи. Ако има

Съоръжение за сортиране на текстил

© Българска асоциация „Кръгов текстил“

СЕВДАЛИН СПАСОВ, собственик на „М холдинг“: Ненужният отпадък за едни е ценен ресурс за други

поощрителни мерки, за две години страната може да бъде покрита с контейнери за събиране на текстил, който да бъде реализиран по екосъобразен начин, уверяват от асоциацията. В някои страни са въведени специални продуктови такси за производителите на текстилни изделия, с които да се финансира оползотворяването им, когато станат ненужни.

Пример може да вземем от Франция, където се прилага разширена отговорност на производителя - продуктова такса плаща всеки, който пуска на пазара текстилна стока. Така се събират средства, които позволяват след излизането ѝ от употреба тя да бъде разделно събрана, сортирана, подготвена за повторна употреба или рециклирана. Една от целите на тези такси е чрез тях да се повлияе върху негативното явление „бърза мода“, която създава етнини дрехи с лошо качество едва ли не за еднократна употреба. Но в България с особена важност ще е въпросът за прозрачността и справедливото разпределение на тези средства.

Колкото по-кратък живот отреждаме на текстила, толкова по-голям екологичен враг на планетата става той. Време е да спрем да замитаем проблемите „под климата“ и трезво да преценим как правилно да завъртим циклите на неговото създаване и оползотворяване.

Качествената дреха може да бъде носена стотици пъти, а некачествената още след първото обличане да отиде на боклука. Затова трябва да се отчита екологичният на дрехите, да се поставят и цели за повторна употреба. Този кръгов цикъл обаче трябва да е икономически издържан. Никой от участниците не бива да е ошетен, всеки труд трябва да е заплатен.

От дрехите, събрани в България, много малка част е годна за повторна употреба. В страните от Западна Европа работната ръка е скъпа и затова въпросът с текстила, минал своя първи живот, се решава, като се изнася за страните от Източна Европа. В Полша е най-големият сортировъчен център, следват Румъния и България. Стоката с по-ниско качество се изнася за Азия и Африка, другата се реализира на вътрешния пазар.

Ненужният отпадък за едни е ценен ресурс за други, но все по-скъпо перо стават разходите за труд и транспорт. В Западна Европа има стремеж да се въведат по-високи продуктови такси, за да се плаща на място за обработката на текстила.

Франция дава специално одобрение на партньорите по оползотворяването и сред тях може да са компании от Източна Европа, които да ползват подкрепа за дейността си именно от продуктовете такси.

Преди десетина години бизнесът с дрехите втора употреба изглеждаше в застои и не мислех, че съм го започнал в точното време. Сега обаче, когато за Европа въпросът за текстилното оползотворяване става все по-актуален, се оказа, че в подходящия момент вече имаме нужната преднина. Всичко обаче трябва да се прави по икономически издържан начин. ☺

A blackboard sign is mounted on the trunk of a tree on a sandy beach. The sign has white text that reads: "WE DO NOT HAVE", "* WIFI *", "Talk to each other", and "Pretend it's 1995". In the background, there is a blue sky, a blue ocean, and several beach umbrellas, including one with a white canopy and another with a blue canopy. There are also some beanbag chairs on the sand, one orange and one red.

WE DO NOT HAVE
* WIFI *
Talk to each other
Pretend it's 1995

Дигитален детокс за презареждане

ОТДЕЛЯНЕТО ОТ ОНЛАЙН ПРОСТРАНСТВОТО ПОДОБРЯВА ПРОДУКТИВНОСТТА И ПОДПОМАГА ВЗИМАНЕТО НА РЕШЕНИЯ „ИЗВЪН КУТИЯТА“

✍ **Мая Цанева**

Дигиталният детокс и дори напускането на социалните медии се превърна в тенденция, която завладя хиляди хора - от знаменитости до предприемачи, поради много причини: от професионално прегаряне до терапия за опазване на психичното здраве и лично пространство. Ползите за бизнеса от временното отделяне от онлайн пространството и медии са много: то влияе благоприятно на баланса „работа - личен живот“, подобрява продуктивността, насърчава въображението и подпомага взимането на решения „извън кутията“ на стандартните варианти. Така се повишават и бизнес резултатите.

Според определеното на dictionary.com „дигитален детокс“ означава: въздържане от използване на цифрови или електронни устройства за определен период от време, с намерението да се избегнат разсейванията, които идват от това, че винаги сме свързани. Като примери се споменават определен час всеки ден, периоди през годината, когато всички устройства, като лаптопи и смартфони, са изключени. Детоксикацията включва и изключване от комуникации, свързани с работата, като имейл извън работно време, прекарване на повече време във „физическия“ свят. Излизането от акаунтите в социални медии за продължителни периоди за по-добро психично здраве също се смята за детокс. Така се избягва натрупването на негативизъм чрез новини и коментари онлайн.

Едно от най-разпространените неблагоприятни последици от е-претоварването са разстройствата на съня и пораженията на психичното здраве. Според проучване на Hult International Business School влошаването на уменията за ефективно общуване, за оценка

на риска и за генериране на иновативни решения поради липса на спокоен сън води до загуби от \$2280 годишно на служител с подобни проблеми. Според изследване на Центъра за американски прогрес компаниите харчат от 16 до 213% от заплатата на служителите, за да покрият разходите за намирането на заместник при хоспитализиране или дълги болнични заради професионално прегаряне.

За да се справи с дигиталното претоварване на служителите си, Кейт Нортън, HR директор на британската ИТ компания Praetura Group, споделя, че практикуват пълно „изключване“ от работни онлайн комуникации за всеки, който е в отпуски. „Ти излизаи от мейла си и твоите колеги също по отношение на теб. За две седмици. Всички - от висшия мениджмънт до поддръжката, си избират 2 седмици за дигитален детокс, и това работи“ - разказва тя пред BusinessWeek. Нортън подчертава, че лошото влияние на културата „винаги на линия“ се е задълбочило през Ковид пандемията и сега е важно да се вземат мерки за качествено презареждане извън мрежата.

Тази тенденция не е от вчера. Германската автомобилна компания Daimler AG внедри през 2014 г. системата „Mail on Holiday“. Чрез нея всички имейли, изпратени до служител, който е на почивка, биват автоматично изтрети и подробностите за това с кого да се свърже, биват препратени на подателя. Дигиталната детоксикация стана и национална политика във Франция. Там всеки има „право на изключване“ след края на работното време.

В България културата на дигитален детокс набира скорост, но няма проучвания за нейния ефект. Евелина Терзийска, организационен психолог, и Силвина Фурнаджиева, експерт по продуктивност, говорят по темата:

ЕВЕЛИНА ТЕРЗИЙСКА:

Проверявайте имейла 1-2 пъти на ден

- Г-жо Терзийска, защо дигиталният детокс е важен за професионалистите? Доколко той може да служи за превенция на бърнаут или да помогне при възстановяване?

- Състоянието на бърнаут или професионалното презаряне е крайна фаза на продължителен процес на свръхзагряност, неудовлетворителни междуличностни отношения, стресова работна среда. „Екранното претоварване“ може да допринесе за повишаване на стреса и достигане на състояние на бърнаут. В този смисъл дигиталният детокс може да бъде част от превенцията или от усилията за справяне с професионалното изчерпване. Почивката от работата и откъсването от дигиталните устройства може да облекчи симптомите на презаряне в началните етапи на процеса, но при по-напреднала фаза е добре да се потърси професионална помощ.

- Как излизането от социалните мрежи влияе на продуктивността и на цялостната качествена професионална реализация?

- Ако не можем да се откъснем от социалните мрежи, това може да е, защото страдаме от модерния синдром FOMO (Fear of Missing Out) – страх да не изпуснеш нещо. FOMO е свързан с потребността ни да принадлежим към социална група, пък било то и онлайн. Когато не намираме удовлетвореност на тези потребности в работата си, сред приятелите си или в семейството, ги търсим в „социалките“. Но да бъдеш част от виртуална група създава фалшиво чувство на принадлежност.

Професионалното ни представяне също се повлиява - ако мисълта ни непрекъснато е в това какво се случва във Facebook, едва

ли ще можем да изпълняваме служебните си задължения качествено. Ако вечно сме под стрес, че може да изпуснем атрактивно предложение за работа в LinkedIn, или че друга компания изглежда по-привлекателно, това краде от времето и енергията ни. За щастие, има и друга тенденция, обратна на FOMO, и тя е JOMO (Joy of Missing out) – удоволствието от това да не си постоянно в социалните мрежи.

- Имате ли примери за професионалисти, които навреме са осъзнали нуждата от дигитален детокс?

- Все повече хора си дават почивка от дигиталните устройства, дори дигиталният детокс е модерна тенденция. Някои туроператори предлагат ваканции конкретно с тази цел. Колкото по-рано осъзнаем, че имаме нужда да си дадем почивка от екраните, толкова по-положителен ефект ще има детоксикацията. Всеки може да провери доколко е пристрастен с теста за интернет зависимост (The Internet Addiction Test - IAT).

- Как да направим качествен дигитален детокс?

- Може като начало да изключим телефона си през нощта или да го оставим извън спалнята. Или да започнем да проверяваме пощата си само 1-2 пъти на ден. Същото важи и за влизането в социални мрежи. Да правим малки стъпки и да се наблюдаваме какво се случва с нас, с тялото ни, с емоциите ни.

Дали ще си даваме почивка от екраните веднъж седмично, веднъж месечно или веднъж в годината, всичко зависи от индивидуалните нужди и възможности. Самото осъзнаване и приемане на факта, че дигиталните устройства черпят от енергията ни, влошават съня ни, напрягат ни, може да е начало.

© Ливел архив

Евелина Терзийска е организационен психолог и консултант по Гещалт терапия в hOUR SPACE - първото в България споделено работно пространство за психотерапевти, психолози и консултанти в сферата на психичното здраве. Има над 10-годишен опит в управлението на комуникациите със служителите в компании.

СИЛВИНА ФУРНАДЖИЕВА:

Планирайте отрано времето офлайн

- Г-жо Фурнаджиева, защо е важно да правим дигитален детокс? Как се отразява на продуктивността?

- Дигиталната среда е част от работата на почти всеки и неусетно сме изградили навика да сме непрекъснато онлайн. Но, ако си дадем време да презаредим и да се откъснем напълно от устройствата си за известно време, успяваме да отпочинем истински и след това да сме по-продуктивни онлайн.

Колкото по-често правим дигитален детокс, толкова повече положителните ефекти се натрупват. Ако се откъсваме от онлайн средата по няколко часа всяка седмица например, това ни прави по-отпочинали и ефективни през остатъка от седмицата. Парадоксално е, че точно ако работата ни е свързана пряко с е-средата, отделянето от нея може да донесе допълнителни ползи. Когато си почиваме, мозъкът ни има възможност да влезе в така наречения „дифузен режим на мислене“. За разлика от фокусирания, когато се концентрираме съзнателно върху определена дейност, в дифузния мисълта ни блуждае свободно и прави връзки между привидно несвързани неща. Точно в този режим ни идват най-добрите идеи за работата ни.

- Кои прави дигитален детокс в България и как?

- Някои от най-добрите специалисти в IT сферата, с които съм работила - от програмисти до експерти по дигитален маркетинг - редовно правят дигитален детокс. Той може да бъде екстремен - пълно откъсване от компютъра и телефона за около седмица всяко лято или през зимата, около семейните празници или в началото на ски сезона. Може да бъде и „в малки дози, но редовно“ - по 3-4 часа всяка седмица.

Общото между хората, които го правят, е, че стоят далече от смартфони и компютри. Със себе си носят само стар модел телефон, от който могат да провеждат разговори (или спират интернет достъпа на смартфона си).

За да не се отрази отсъствието им върху текущите им задачи, обикновено планират отрано, уведомяват хората, с които работят, че ще бъдат напълно офлайн в определен период от време. Организируют работата си така, че тя да бъде свършена навреме.

- Вашите съвети за успешен дигитален детокс?

- Направете критична преоценка на задачите си и определете кои от тях наистина изискват вашето присъствие онлайн и за кои това не е чак толкова важно. Планирайте работата и отсъствието си достатъчно отрано, за да сте спокойни, че докато ви няма, всичко ще бъде наред.

Когато моментът за дигиталния детокс дойде, постарайте се да се потопите максимално в заниманията на живо, за които иначе все не ви остава време. ☺

Силвина Фурнаджиева е основател на „Супер продуктивност“ - първата консултантска агенция в България, фокусирана изцяло в личната и екипна продуктивност. Работи върху оптимизацията на работните процеси и прилагането на софтуер за тяхното ефективно управление.

Кристина Кънева: Пазарът изисква да сме винаги нашрек

✍ **Татяна Явашева**

Работи така, че продуктът или услугата, която продаваш, да променя към по-добро живота на онзи, който ще купи. Когато правим всичко с тази нагласа, създаваме лоялни клиенти - това твърди Кристина Кънева. Съоснователката на агенцията за маркетинг Tingle Minds има над 20-годишен опит в тази сфера и вече знае добре кое правило как действа дори при формални обстоятелства. Затова препоръчва не просто да създавате добри продукти, но и внимателно да изграждате своя бранд, иначе ако някой конкурент подбие цената, ще загубите клиенти. Да чуем и други нейни съвети, които може да са от полза в тези турбулентни за пазарите времена:

Tingle Minds използва метод за архетипно брандиране, който вкарва емоцията в бранда. Избрахме да работим с архетипа Lover, или обичайният човек. В консултантския бизнес това е истински отгледеният партньор, който е с теб винаги, когато имаш нужда. Буквалният превод на нашия бранд е настръхващ ум, който

винаги е нашрек. Целта ни е да подкрепяме и да развиваме своите клиенти и тяхната дейност, докато имат нужда от нас.

Как да изградим своята

стратегия за бизнес

и как маркетингът да помага за това - отговорът на този въпрос намираме заедно с нашите клиенти, които са от стартъпи до големи и утвърдени компании със свои маркетингови екипи. С Гергана Желева, другия управляващ партньор и съосновател на Tingle Minds, имаме облоз: В коя минута при срещата с нов клиент ще чуем думата хаос. Досега това е винаги още в първия половин час от първата ни среща. Независимо от големината на бизнеса, идва момент, когато той усеща, че не може да се справи с наличните в компанията ресурси, за да продължи уверено напред. При по-малките фирми това чувство се появява по-бързо, но и при корпоративния бизнес също се случва да липсва яснота каква да е следващата стъпка в растежа, когато на пазара настъпят поредните резки промени.

ДОБРИТЕ СТАРИ ПРАВИЛА НА МАРКЕТИНГА РАБОТЯТ И В НОВАТА ПОСТОЯННО ПРОМЕНЯЩА СЕ РЕАЛНОСТ

LOVER БРАНД АРХЕТИП

ЦВЕТОВЕ

НАСТРОЕНИЕ

**ПРАВИ
ВСИЧКО СЪС
СТРАСТ
ИЛИ
НЕ ГО ПРАВИ
ИЗОБЩО**

СНИМКИ

В маркетинга Кристина Кънева попада случайно. Завършва специалността Стопанско управление в Американския университет в Благоевград и започва работа в голяма финансова компания. Скоро след това Procter & Gamble разширяват своя офис в Румъния и тя получава покана да се присъедини към отдела по маркетинг. Така открива своята любима професия.

Опитът

нарупан в работата ни с различни по големина компании, позволява да твърдим, че основите на маркетинга, който сме учили и школували в корпоративния свят, са приложими във всеки бизнес, независимо от неговата големина. Необходимо е обаче да се направи съответна адаптация. И ето някои от ключовите принципи в маркетинга, на които външните обстоятелства обикновено не влияят:

1. Изградете стратегия за развитие, маркетинговите усилия калибрирайте съобразно реакциите на пазара. Ако основата на бизнеса е стабилна и компанията добре знае накъде върви, тя съумява бързо да се адаптира спрямо пазарните фактори. Когато възникнат форсмажорни обстоятелства, както пандемията дойде внезапно, настъпва първоначален шок, но след това стратегията и маркетинг планът се адаптират. Една от най-важните части на стратегията е таргет групата. Особено при стартиращ бизнес има желание да се комуникира и да се продава на всички, но така се разпичават ресурси. Резултатите ще зависят от това да идентифицирате правилните хора, които ще купуват продуктите и услугите. Нужно е добро познаване на кръга от настоящите и потенциалните клиенти. Втората най-важна част от стратегията е средствата, усилията и хората, с които разполагате, да се разпределят съобразно приоритетите, които сте си задали. И третата – правилният избор на маркетинг инструменти. Например, има множество дигитални канали, но никога, особено по-малкият бизнес, не може да е във всички тях. По-добре изберете един-два канала и бъдете много добри там, вместо да сте посредствени в повече на брой канали.

И ето един **добър пример**: Когато дойде пандемията и много от бизнесите бяха принудени да затворят, с едно козметично студио намерихме работещата формула. То бе изградило своя група от лоялни клиенти и така стана възможна комуникацията с хора, които вече бяха повярвали в техните услуги. Предложението към тях беше да пазаруват козметични продукти

ПРАВИЛНОТО ПОСТАВЯНЕ НА ЯСНИ ПРИОРИТЕТИ спрямо пари, хора и време дава най-позитивните резултати във всеки бизнес

от създадения онлайн магазин, но и да си купят ваучери за подкрепа, които да използват на по-късен етап, когато това стане възможно. Така този бизнес не остана без доходи, докато дойде моментът отново да отвори врати за клиентите си.

2. Опознайте лоялните си клиенти, контактувайте с тях. Колкото повече лоялни клиенти имаш, толкова по-добре за бизнеса. В определен момент може да активираш този потенциал. Много от фирмите не познават своята клиентска база и победението на тези потребители. А от гледна точка на маркетинговите бюджети един лоялен клиент е много по-евтин от новия клиент.

3. Работата с данни не е за пренебрегване. Следете ги. Има много инструменти, които биха могли да ни дават информация за нашата активност и за реакциите на потребителите към това. Ако продадем директно на клиента и не вземем негов контакт, няма как после отново да му предложим продукта.

Обратната връзка от потребителите е много важна. Негативното мнение или недоволството приемайте като сигнал да подобрите своята работа.

Ето защо е добре всеки да е наясно кое в неговия бизнес носи печалба. В ситуация на трудности се налага да се действа гъвкаво и е нужно да се прецени кое би помогнало на бизнеса да премине през изпитанието. Новите идеи не бива изцяло да изместят утвърдените работещи решения. Липсва ли подкрепа на приоритетите, може да настъпят неблагоприятни резултати. Маркетинговите стратегии и добрите разчети за действие може да спестят излишното харчене на пари. Не насочиш ли бюджета към правилните стъпки, може да се стигне до умора и разочарование, което да съсипе цялостната дейност.

Отвън се вижда по-добре

и затова може да заложите на т. нар. външен маркетинг директор чрез изнесената маркетингова услуга. Така разполагате с отличен професионалист, без да се налага да е при вас на постоянна работа. Ако сте изградили свой маркетингов екип, може би нямате постоянна нужда от твърде квалифициран специалист, който струва скъпо. Тогава наемете по-неопитни хора и възложете на добър професионалист да ги развие.

Доверете се на вътрешната си интуиция, дайте си време да усетите хората, които ви предлагат своите маркетингови услуги, и не бързайте да подписвате договор за работа с тях. Уточнете всички обстоятелства, искайте яснота как точно предлаганите решения ще повлияят на вашия бизнес, а не просто на всеки потенциален клиент. 📌

Как фантастиката става

РЕАЛНОСТ

Николай Василев с учителя
Теодосий Теодосиев

РЕЖИСЬОРЪТ
НИКОЛАЙ
ВАСИЛЕВ
ТЪРСИ ОТГОВОР
НА ВЪПРОСА ДАЛИ
С ЕНЕРГИИТЕ
НА МИСЪЛАТА ЩЕ
МОЖЕ ДА БЪДЕ
ЗАХРАНЕН ЗАВОД
НА БЪДЕЩЕТО

Татяна Явашева

Кой е най-големият капитал за човека? Ще може ли с енергиите на мисълта да бъде захранен завод на бъдещето? Отговор на тези въпроси, свързани с темата „Икономика на духа“, търсим с режисьора Николай Василев. Според него, ако Човекът намери паролата към пълната със съкровища „Пещера на Али Баба“ вътре в себе си, ще има ключ към нови светове. Но Човекът отива в Оракулския храм в Делфи да пита за събата си и дори да прочете надписа „Познай себе си и ще познаеш боговете и вселената“, не осъзнава, че „храмът“ е вътре във всеки от нас...

Николай Василев е

търсач на истории

Изследва в своите герои моментите на житейска трансформация, когато успяват да преминат към по-съвършени форми на своята емоция и мисъл. Снима документални филми, сред които се открояват наградените на филмови фестивали „Формулата на Тео“, „Пътят на Мъдростта“, „Добрият Аг“, „Завръщане“. Избира професия, в която се налага да усъвършенства

въображението си, чрез което да не стои само в земната „гравитация“. Той не си поставя за цел да е регистратор на документални събития, а се опитва с творческата интуиция да достига до идеи, които вдъхновяват публиката.

През 2023 г. излизат два важни за Николай Василев филма. През януари с

Да живееш Бог

ще бъде отбелязана 100-годишнината от рождението на Ваклуш Толев, известен като Учителя на Мъдростта. „Ваклуш беше духовен вулкан, който изригна безценни знания в областта на човешкото боготърсене. Когато го срещнах, в негово лице веднага разпознах повода за филм и натрупах уникални документални кадри от 1998 до 2013 г., когато си замина. Въпреки че 12 години е бил политически затворник, той твърдеше, че злото не съществува, а то е нееволюирало добро. Преживял е всичко, което синтезира в своето учение, а не е интерпретатор на чужда духовност и идеи. „Бог не се доказва, а се живее“, казваше той.

Следващата есен ще бъде готов и филмът

Социално силните

В него обективът се насочва към няколко от златните медалисти на Теодосий Теодосиев, пръснати по света. Фокусът е върху номинирания за младежка Нобелова награда проф. Теньо Попминчев – в Сан Диего, отдаден на лазерната светлина, финансиста Павлин Савов – работещ на Уолстрийт, инж. Петко Динев – който прави камери за НАСА, доц. Иван Бъчваров – който ръководи Лабораторията по лазерни приложения към СУ, участва и един от най-младите олимпийци – Александър Проданов. Всички са родени в района на Казанлък, явно Долината на тракийските царе е магнит за хора с талант. „Филмът „Социално силните“ е за гени, които живеят по целия свят и създават мрежа от интелектуална светлина. За мен няма съмнение, че материалното благоденствие е душевен капан за хората, защото прави възглавницата на заспиването по-удобна“, посочва Николай Василев. Докато снима кадри за филма в САЩ, българският режисьор вижда отблизо „съвременния Титаник на икономическия просперитет“ и заключава, че след като стигнат до ситостта, хората трябва да потърсят нещо друго отвъд нея:

Режисьорът с
Вакуш Толев

Икономика на духа

Измеренията може да са различни. Но ако вдигнем глава нагоре, ще разберем, че най-големият капитал е духът, но човекът все още няма достъп до него. Засега сме в детския период на работа с „капитала“. Във всеки се крие супермощна енергия, онова перпетуум-мобиле, което търсят учени и мечтатели. Но все още няма предпоставки да събудим този безкраен „спонсор“ на енергия и вместо това създаваме енергия от външни сили. Докато активираме този перпетуум-мобиле, най-вероятно ще минат стотици години. Кризите, които изживяваме, трябва да станат екзистенциално непоносими, за да се потърсят други формули. Войната в Украйна може да ни накара да направим скок в енергоползването и това би бил нейният позитивен ефект. Ето защо не бива да гледаме на живота и света през призмата „добро-лошо“, а да следим какви потенциали се събуждат в нас. Само да си представим какъв капитал е било за пещерния човек да притежава остър камък с дръжка. Навярно по подобен начин след 1000 години ще ни изглежда всичко онова, което сега наричаме капитали. Когато изживеем религията на материализма, днешният ни фокус върху парите ще ни се струва

напълно примитивен.

Пестете енергията, а не времето – призоваваше Вакуш Толев. Времето е физическо понятие, то е част от икономиката на илюзиите. Светът на енергиите и на духа е

местообиталище на идеите

Но сега сме в парник. Личната ни енергия е нашето гориво, а не я разпиляваме, вместо целенасочено да я ползваме, за да развиеме съзнанието си.

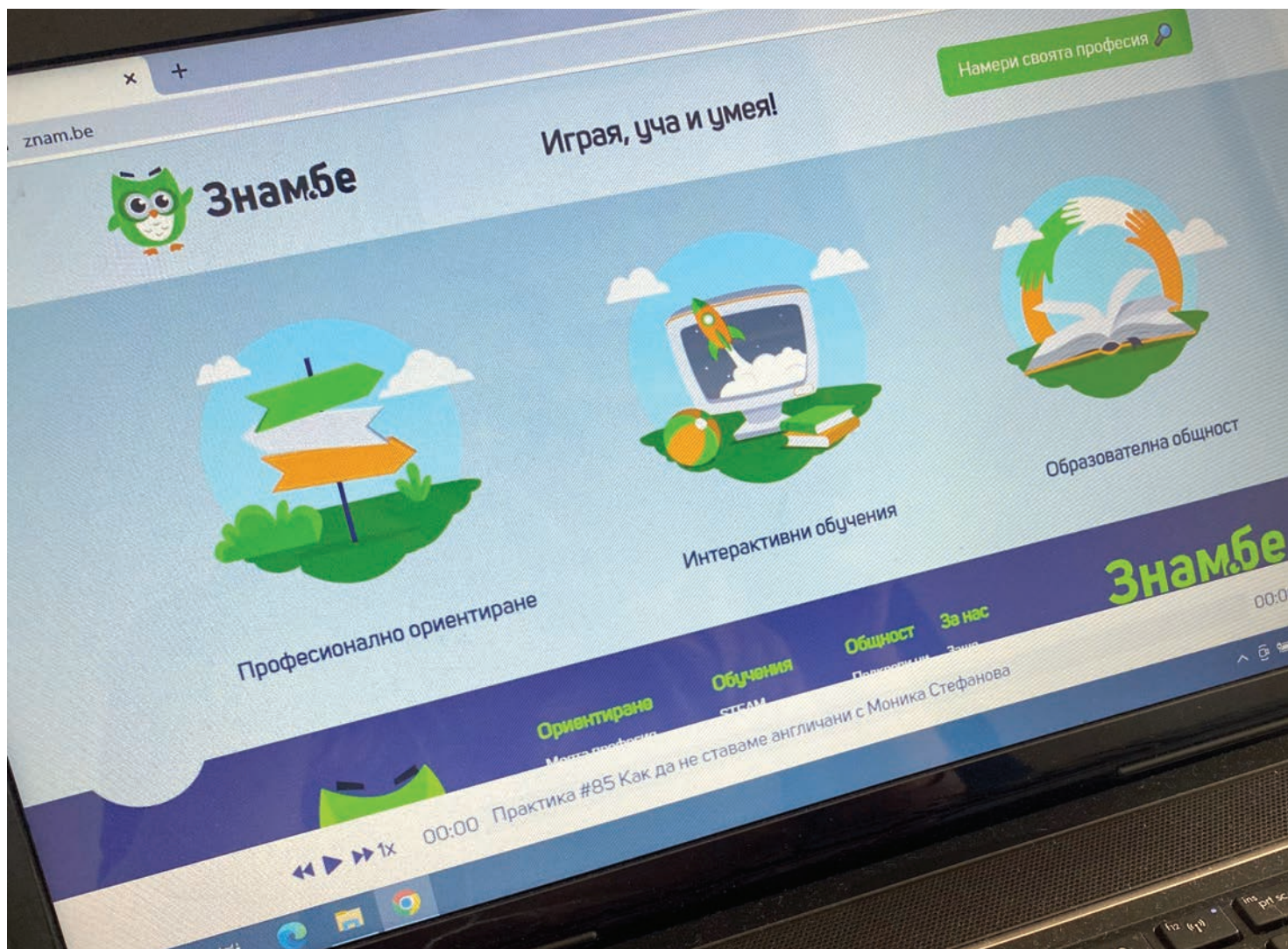
При сегашното разместване на пластове проблемът не е в институциите, а е в хората, които правят институциите. Ако икономиката се движи от одухотворени личности, няма да има стремеж само материалният човек да бъде задоволен. Икономиката също има кръвообращение и когато в него влезе отговорността не само да консумираме богатата на планетата, а да създаваме духовен просперитет, тогава и икономиката ще стане духовна, колкото и абстрактно да звучи на този етап. Днес въпросът е „да бъдеш или да имаш“. Тези размисли са добър повод писателите фантасти да пуснат в действие своето въображение за времето, когато човекът ще е

преминал нови нива в своята

духовна еволуция

В римската митология съществува бог Вулкан, покровител на разрушителния огън и ковашкото изкуство. Той ползва енергия, която не е от слънце, вятър или вода, а е енергия от мисълта. С нея той заповядва на меховете да работят. Но каква ли ще е икономиката на бъдещето и дали наистина ще може един завод да бъде захранен с енергиите на мисълта? Физиците от филма „Социално силните“ работят за това далечно бъдеще. Теньо Попминчев вече създаде „швейцарското ножче от светлина“ и превръща рентгеновата лазерна технология в нов инструмент.

Обърнем ли поглед назад, ще видим как за 100 години технологиите са се развили много и това е илюстрация на възможности, които носим във вътрешния си духовен свят. Ракетата и самолетът са летящото килимче от приказките, радиото, телевизията, мобилните телефони също са материализация на идеи, които са били фантастика. Ето защо да кажем как един ден ще изглежда икономиката, е въпрос и на въображение. ❶

Играя, уча и умея със **ЗНАМ.БЕ**

✍ **Тони Григорова**

Образованието е консервативна система – това твърдение започва да изглежда остаряло. В последните години виждаме, че тази система се променя динамично. Пандемията ускори процесите на дигитализация и показва, че няма пречки учебният процес да се трансформира и да е „по мярка“ на онзи, който силно се нуждае от хора с нови знания и умения и е готов да инвестира в това – средства, време, визия за използването на съвременните инструменти в обучението.

Без граници

Добри примери вече има немало и те са доказателство, че стига да са поставени на здрава основа, „агентите на промяната“ ще намерят как да допринесат за това обществото да развива онези компетенции,

важни за днешния бизнес и технологичния напредък. Историята на Знам.бе е образец как с идеите си всеки може да стигне дотам, докъдето се простират неговите виждания, възможности и мечти. Важен фактор за този успех е уменията да привлечеш съмишленици и последователи.

Идеята

Знам.бе е образователна инициатива, създадена преди близо четири години. Неин инициатор е Виктор Балабанов. Тогава синът му е в четвърти клас и помагайки му с учебната подготовка, установява, че качеството на материалите, които ползват децата, не е на нужното ниво. Виктор опитва заедно със сина си да създаде инструменти за по-лесното овладяване на уроците. Правят своя първи интерактивен урок, а успехът го обнадява, че има потенциал в това. После

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
ИНИЦИАТИВА
Е ЛИЧНА КАУЗА
ЗА ТРИМАТА НЕЙНИ
СЪЗДАТЕЛИ

Нов подход към младите

В последните години образованието в България много се разви. Един от най-големите плюсове е, че при настъпването на пандемията нашата страна се оказа сред най-подготвените за преминаване към дистанционна форма на обучение – и по отношение на техническото осигуряване, и що се отнася до подготвеността на учителите. Позитивна е настройката на младите учители, но и на хората с по-голям стаж в професията да използват технологични инструменти. В стремежа да предложат нещо повече на учениците, те имат желание да включват нови подходи, посочва Ангел Георгиев. Според него именно благоприятната среда помага на организации като Знамя.бе да създават полезни продукти.

Образованието трябва да промени модела си и от заучени знания да премине към развиването на умения и способности за справяне с проблемни ситуации, като се използват различни инструменти. Обществото и неговите нужди вече са се променили, но не и стандартите, с които измерваме знанията. Образованието днес трябва да дава базовите умения, нужни на всеки, убедени са създателите на Знамя.бе.

хитект, са: Ангел Георгиев - бизнес СОВА, Иван Йонков - техническа СОВА, Виктор Балабанов - продуктова СОВА. „Започнахме заедно да мислим как да помогнем на всички деца в България да учат и да се развиват по-добре. Приехме повишаването на общата грамотност на учениците за наша мисия и се фокусирахме върху създаването на интерактивни инструменти“, разказва Ангел Георгиев.

Професионално ориентиране

Знамя.бе предоставя на учителите въпросник за бързо професионално ориентиране на учениците. Направен е по привлекателен за децата начин, така че те да го попълнят с желание, водени от любопитството да разберат кои са най-близките професии от техните интереси. Може да бъде направен онлайн и от родителите им, ако имат интерес да видят резултата. Това е добър инструмент за учителите, тъй като щом те знаят от какво се интересуват възпитаниците им, те може чрез тези професии да представят новите знания и умения, когато преподават съответните предмети. Когато ученикът клони към финанси и счетоводство например, учителят по-лесно ще може да обясни защо трябва да се знаят конкретни матема-

тически формули. Ако ученикът иска да се занимава с туризъм, географията ще е в неговата зона на специален интерес.

Подкаст за учители

Създават подкаст за учители, които по вдъхновяващ начин споделят своите търсения и своите успехи, разказват за добрите инструменти, които ползват, за да преподават. „В Знамя.бе вярваме, че положителната промяна в училище започва с всеки един от учителите. С този подкаст искаме да покажем отгледени на образованието хора, които работят всеки ден за това. Всеки епизод е с продължителност един учебен час“, твърдят създателите на платформата, която служи и за обмен на идеи. Учителите се амбицират от направеното от други колеги и самите те започват да търсят нови начини, с които да допринесат за развитието на своите ученици, на инициативата, но и на образователната екосистема.

Аудиокнига игра

Знамя.бе разработва първата аудиокнига игра, достъпна през сайта. Тя не е линейна, а историята се развива съобразно изборите на читателя. Книгата „Магарският конник“ е художествена, но съдържа елементи от българската история и така по приятен начин помага на децата да научават важни неща. Засега е налична само демоверсия, ако има интерес, но и финансиране, тя ще бъде довършена. После може да пристъпят към направата и на други аудиокниги игра, които да са свързани с различни сфери на познанието. Засега достъпът е безплатен, но има възможност за малки дарения чрез SMS.

За тримата основатели това е кауза, от която не чакат финансова възвръщаемост. Намерението е да покажат, че може да се създаде полезен продукт, отвъд онова, за което Министерството на образованието има грижа. Всеки от тримата под една или друга форма развива дейности, свързани с обучението. Знамя.бе е лична ангажираност в полза на образование, съобразено с обществената необходимост в новото време, и затова продължават да търсят варианти за финансова устойчивост на проекта. 📌

смява да привлече още двама ентузиастични с опит като обучители, с които превръщат Знамя.бе в своята кауза в полза на групите. Трима основатели, наречени се СОВИ - създател, организатор и вдъхновяващ ар-

Кой кой е

Виктор Балабанов (вляво) е организационен психолог и бизнес консултант. Има близо 15 години опит в провеждането на тренинги и обучения за компании и училища в страните от Балканския полуостров. Основател е на консултантската компания I can be.

Ангел Георгиев (в средата) е образователен директор в СофтУни. Той е с богат опит като преподавател по информационни технологии, програмиране и други технологични дисциплини в училища и университети.

Иван Йонков (вдясно) е съосновател и изпълнителен директор на Codexio – софтуерна компания, която поддържа международен блокчейн базиран проект за резервация на хотели и имоти. Той е и трейнър в СофтУни.

По трънливия път на СЧЕТОВОДИТЕЛЯ

ДАНАИЛ КОЕВ
НЕ ВЪРВИ
ПО ПОСОКА
НА НАЙ-МАЛКОТО
СЪПРОТИВЛЕНИЕ,
А В ТРУДНОСТИ
КАЛЯВА ХАРАКТЕРА И
ПРОФЕСИОНАЛИЗМА СИ

▲ **Татяна Явашева**

Късметът идва при този, който полага целенасочени усилия. В това от личен опит се е убедил Данаил Коев, основателят на счетоводната кантора VEDA. Той минава през много трудности, докато стане на „ти“ със счетоводството, низ от големи перипетии го делят от момента, когато бизнесът му стъпва на крака. Днес VEDA има офис не само в София, но вече и в Лондон. Ето как става това...

Данаил Коев учил в икономическа гимназия в Русе. Счетоводството било най-трудният за него предмет, докато не се появява учител-

ка, която да му помогне да схване същността на този учебен предмет. После става студент в УНСС и за да се издържа, работи. В един момент преценява, че е време да спре да натоварва само ръцете и краката, а повече - главата си. Сменя попрището и стига до добра позиция с отлично заплащане, но в желанието да овладее по-добре счетоводството, се премества в друга фирма с четири пъти по-ниско възнаграждение. В рамките на две години работи в няколко счетоводни кантори и гледа на всичко това като на инвестиция в нови знания и умения. „Погледнато финансово, е грешка, но стратегически - изборът си струва. Докато са още млади и нямат семей-

Екипът на VEDA

Когато тръгвате „на зелено“

Данаил Коев е нереализиран програмист. Работата с технологични стартапи му дава възможност да е по-близо до технологиите. „Колкото повече инициативни хора има, толкова по-развито ще е обществото. Взаимодействието със стартап екосистемата е моят начин да допринасям за това“, казва предприемачът. Ето неговите съвети към всички, които създават бизнес от нулата:

1. Не отлагайте старта на своя бизнес. По-добре да започнете по-рано и да се провалите, отколкото цял живот да чакате удобния момент, който може и да не дойде.

2. Търсете менторство и партньорство.

3. По-лесно се стартира в екип с приятели. После може да се стигне до раздяла, но пък всеки ще е натрупал полезен опит.

4. Търпението е важно, понякога трябва да гоним на усърдие, за да станеш успешен в онова, с което си се захванал.

5. Ако правиш нещо със страст и с идеята да си полезен на другите, а не просто за да изкарваш пари, рано или късно ще успееш.

ство или кредит, хората може да си позволят да поемат подобни рискове“, твърди той. Неговата следваща решителна крачка е да създаде собствена счетоводна компания. Днес си дава сметка, че с почти нищожни знания тръгва да гради бизнес, но това не го е спряло. Израснал в семейство на предприемчиви хора, Данаил се убедил, че предприемачите виждат в проблемите възможност, а не оправдание.

Докато се научи да прави бизнес, минава много време. В началото няма ментор и затова върви по най-търнливия път, работи почти на загуба, но пък има подкрепата на своята приятелка Велислава, която вече е негова съпруга. В този период тя дори не го подтиква да си намери друга работа. Младият предприемач прави всичко педантично, за да не пострада някоя фирма в резултат на неговата неопитност. Първите клиенти привлича трудно, тъй като не разполага с мрежа от контакти и познати, за да бъде препоръчан. Преди 10 години Facebook е по-скоро платформа за споделяне на снимки и просто няма къде да срещне човек с реален бизнес. Затова започва да дава безплатни консултации по различни казуси във форума odit.info с надеждата някой да го забележи. После се ориентира и към redrptmash.com, където гравитират собственици на онлайн магазини, които имат въпроси, свързани с ДДС и други текущи проблеми. Така под името VEDA (от първите две срички на Велислава и Данаил) създава дигитална идентичност на знаещия счетоводител. Живее в студентско общежитие,

няма офис, което се посреща с недоверие от потенциалните клиенти, тъй като дистанционната работа все още не е приета. „Беше време на голяма борба и се наложи да издържа пет години, докато покажа, че този бизнес може да просъществува. Гаранция за успех няма и още в началото всеки, който иска да е предприемач, трябва да забрави тази гума. Като тръгваши от нулата, дори нямаш представа колко голямо може да стане начинанието ти“, обяснява Данаил.

VEDA е на 12 години и първите шест от тях са време за учене от грешки. На седмата Велислава напуска „Делойт“ и двамата започват да прилагат наученото. Те филтрират компаниите, с които работят, и изграждат конкретен фокус – технологичните стартапи. Над 90% от тях фалират още в първите две години, но малко по-късно основателите им търсят VEDA отново, тъй като започват нов проект. Затова и „инвестицията“ на VEDA в подобен бизнес с несигурно бъдеще е оправдана.

VEDA вече има свой офис с регистрирана компания в Лондон, след като от няколко години работят с фирми от Великобритания. Преди година Данаил среща Маги Станчева, която е сертифициран счетоводител в Англия, а вече е и негов бизнес партньор. В разговора двамата стигат до идеята, че иде време за подобна стъпка. Тя обаче става възможна заради реинвестициите в дейността. Добрата ценова стратегия на VEDA помага да заделят капитал, с който да са в съ-

стояние да разширят своите услуги и да повишат качеството им.

Хората са най-важният капитал за всеки бизнес. Те не са ресурс и не бива да изстискваш силите им на ниска заплата, докато презорят, а после да ги замениш с други, категоричен е Данаил. VEDA предлага на всеки листа за бързо карьерно развитие. Още от ден първи хвърлят всеки в дълбокото, за да се усъвършенства в оперативната дейност, но и да развие аналитичното си мислене. Този подход помага на мнозина само за 3-4 години да станат по-добри от главни счетоводители с дългогодишна практика зад гърба. Много компании поставят пречки, които възпрепятстват карьерното развитие. Във VEDA има единствено бариери, които човек сам си слага, но в екипната среда скоро и те падат.

Професията на счетоводителя също е подложена на постоянна промяна и ключов фактор в това са технологиите. Позицията на оперативния счетоводител е на изчезване в САЩ и Великобритания, много хора са си загубили работата и това е на път да стане в Централна и Източна Европа. Софтуерът прави всичко вместо оперативния счетоводител и тук важният момент е представителите на тази професия да се адаптират към новата реалност и да развият широк набор от умения, да изучават законодателството и счетоводните стандарти, за да станат консултанти – нещо, което технологиите и изкуственият интелект все още не са в състояние да постигнат. ①

НОВИТЕ ЗВЕЗДИ сред бързооборотните стоки

ЗДРАВΟΣЛОВНИТЕ ХРАНИ ВЕЧЕ НЕ СА НИШОВИ - ЗАВЛАДЯВАТ ВСЕ ПО-ГОЛЯМ ДЯЛ В ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО

✍ **Мая Цанева**

Здравословните бързооборотни стоки имат потенциала от ниша в търговията на едро да заемат сериозен пазарен дял благодарение на голямото търсене, онлайн търговията и образователните усилия.

Какво купуваме най-често, търсим го на достъпна цена в супермаркета, и най-бързо свършва в шкафа или хладилника? Ако правите често списък за пазаруване и прегледате тези от последните месеци, ще видите, че извън неизменните храни, напитки, препарати за дома, все по-често избирате

и хранителни добавки, биопродукти или здравословни предложения, алтернативи на масовите. Неслучайно беляят хляб вече трудно удържа първото място сред предпочитанията на българските потребители, както показва онлайн проучване на JTN от 2022 г. Мюсли като закуска водят в сегмента на пакетирани зърнени храни.

Въпреки очакванията за тежка зима, растат продажбите на безглутенови и безлактозни продукти. В интервю за сп. Progressive Милен Стоичков, търговски директор на eVag.bg, казва, че големият интерес на потребителите стои зад решението да обособят тези стоки в отделна категория - „Специални храни“. Млечните продукти без лактоза заемат 2,3% от продажбите на категория „Млечни“, докато продуктите без глутен заемат 5,9% от категория „Хляб и тествени изделия“.

Глобалният пазар на протеинови храни и напитки, оценен на 20,47 млрд. щ. долара през 2021 г., се очаква да се увеличи със среден годишен темп на растеж от 8,5% до 2030 г. Тенденцията към по-здравословно хранене и повече спорт насърчават този ръст.

Зад успеха на прогресиращата ритейл търговия с тези стоки, въпреки намаляването потребление, стоят хипермаркетите, веригите и дрогерите. Онлайн търговията също влияе на тенденциите. Над 40% от възрастните българи са пазарували онлайн поне веднъж на месец през 2021 г. Според съвместен доклад на Ecommerce Europe и EuroCommerce за електронната търговия за 2022 г., публикуван на сайта на българското Сдружение за модерна търговия, десетте най-добри онлайн магазина в България са отговорни за над 20% от общите приходи през 2021 г. Кристел Делберге, генерален директор на EuroCommerce, коментира: „Секторът за търговия на дребно и едро се трансформира значително, за да стане по-дигитален, по-устойчив и да привлече нови таланти. Смятаме, че компаниите ще трябва да удвоят инвестициите си до 2030 г., за да постигнат успешно тази трансформация. Наличието на цифрово присъствие се превръща във въпрос на оцеляване за много компании“.

Според Павел Тонов, експерт по дигитален маркетинг и управител на фирма за хранителни добавки RealFood, няма точно съотношение на разпределението на дистрибуция във физически магазини и онлайн за

Добавките на RealFood

Павел Тонов

© Ливен архив

успех на здравословните бързооборотни стоки. Важно е предложението към клиента. „Единствената вярна формула е да хванеш аудиторията, която минава през магазина, и на която е по-трудно да си направи онлайн поръчка. В същото време да заинтригуваш потребители за онлайн поръчка бързо и лесно“, казва той.

В този сегмент е важно доколко е образована аудиторията за ползите от тези продукти. Жасмина Бєрова, съосновател на Cardinal bites – производител на протеинови десерти без добавена захар, финалист за наградите в сектора на бързооборотните стоки PROGRESSIVE AWARDS 2022, е съгласна с това. „Протеинът е най-важният макронутриент, който изгражда над 65% от нашето тяло. Бонбоните ни не са за спортисти. Те са за всеки, който обича сладко и иска да го консумира без притеснения за здравето или формата си.“

Фирмата се стреми към присъствие в големи обекти за масово разпространение, но засега най-добре се представя в големите вериги зелени търговски обекти, както и в онлайн магазини със специализирани категории храни. Там бонбоните им, въпреки че се конкурират с установени марки на

пазара, както и с протеинови и сурови изделия, не се възприемат като нишови. А причината е, че в тези магазини пазаруват хора, които осъзнават, както твърди Павел, че: „Храната, която купуваме, е със силна липса на нутриенти и няма как да си ги набавим без хранителни добавки. Необходимостта

Здравословните храни заемат все по-голям дял в продажбите и предпочитанията на клиентите

© Личен архив

Жасмина Берова и Йонко Чуклев, основатели на Cardinal Bites

Продуктите на Cardinal Bites

© Cardinal Bites

муникация с крайния потребител.“

Пътят на тези продукти до пазарската кошница е по-дълъг и минава през образование, най-често онлайн. „Ние често се образовваме от Фейсбук, Инстаграм, TikTok. Когато си купуваш хранителни добавки например, изборът трябва да е информиран. Трябва предварително да си се запознал с това дали имаш проблем, дали искаш да разрешиш даден проблем и защо. Така че крачките за убеждение и до достигането на завършването на поръчката са по-дълги, отколкото при останалите стоки“, обяснява Павел Тонов.

Жасмина Берова допълва, че партньорствата с търговци, медии и посланици на марката правят този път по-лек. Тя ги нарича „съмишленици“, които вярват в общ проект с „консистентен и вдъхновяващ брандинг“. Крайната цел е при лансирането на продуктова линия, с образователни усилия, през справяне с повишението на цените на суровини и транспорт, да се предложи продукт на достъпна цена спрямо близките категории.

Със сигурност онлайн търговията ще оказва все по-голямо влияние. Христина Аспарухова казва, че онлайн

от тях става по-голяма, защото това, което консумираме като храна, не е добро, и ще имаме все повече нужда от допълнителна подкрепа за организма. И скоро този дял от бързооборотните стоки няма да е ниша, а ще има сериозно присъствие. Това ще се случи в най-скоро време“.

Христина Аспарухова, изпълнителен директор на списание PROGRESSIVE, част от международната Progressive Group, допълва, че през 2022 г. се наблюдава лансиране на много нови продукти, повлияни от търсенето и

общите тенденции на пазара – био и здравословни храни и напитки, устойчиви и биоразградими опаковки, разфасовки, насочени за консумация вкъщи и от по-голям брой хора, веган продукти, продукти без глутен и лактоза. Но въпреки статута им на „звезди“, това дали ще се наложат като задължителен артикул в потребителската кошница зависи от крайния консуматор. „Успехът на всеки един бранд се определя от много фактори, една част от които иновативност, пенетрация, цена, промоционални активности, ко-

продажбите на храни отбелязват сериозен ръст през 2021 г. Пазарът се оценява на около 80 млн.лв., или близо 0,7%. Ръстът от 2021 г. се очаква да продължи и през 2022 г. и пазарът да достигне 150 млн. лв.

Именно поради този ръст и инвестициите на компаниите в онлайн маркетинг растат. През 2023 г. още една международна верига магазини с многогодишна история у нас започва да предлага храни и продукти и онлайн.

Какви са принципите на успешния е-маркетинг при бързооборотните стоки обобщава Павел Тонов. Нужни са постоянство, добро съдържание и най-вече да се дава т.нар. „стойност“ на това, което се продава. В случая със здравословните храни е важно образованието за информиран избор. „Най-успешният начин да достигнеш до крайната цел е да решиш проблема на съответната аудитория. Ако им дадеш продукт, ще бъде много по-трудно, отколкото ако им дадеш решение на техен проблем“, казва той. Според него в бъдеще ще има все повече видео съдържание, тъй като това е предпочитаният начин за информиране от хората.

ТЕНДЕНЦИИ

Христина Аспарухова: Дрогерииите бележат двуцифрен ръст

В сектора с бързооборотни стоки в България локалните ритейлъри (малките магазини от тип „традиционна търговия“) държат приблизително 50% от продажбите в сектора. В този смисъл, макар и да не разполагат със същите финансови ресурси, кватура на магазини, ноу-хау практики, голям брой служители и т.н., те са много адаптивни, силно конкурентни и гъвкави спрямо големите вериги.

По данни от проучвания водещите 10 търговци на дребно с храни в България (5 международни и 5 локални) оперират близо 650 локации от различен формат през 2022 г. Българският пазар и потребител са по-специфични от западноевропейските, и въпреки навлизането и експанзията на международните търговски вериги, традиционната търговия запазва много добри позиции.

В тази посока е и експанзията на международните ритейлъри в разкриването на нови филиали, разположени близо до потребителите. Много български локални ритейлъри не просто играят роля в налагането на тенденции, а са равностойни на международните такива.

Расте значението на дрогерииите - магазини за красота, козметика, здравословни храни и продукти за дома, насочени предимно към женската аудитория. Това е ритейл концепция, която бележи двуцифрен ръст през 2022 г. в България и набира лоялни клиенти.

Преди Ковид пандемията он-

© Личен архив

ВСИЧКИ РИТЕЙЛЪРИ ОБЯВИХА ПЛАНОВЕ ЗА ОНЛАЙН МАГАЗИНИ

лайн търговията не беше сред основните фокуси на компаниите в бързооборотния бранш. Събитията от 2020 г. тласнаха много от тях в тази посока. Всички ритейлъри предложиха или обявиха планове за е-магазини.

Производителите не изостават от тази тенденция. Търговците развиха онлайн маркетингови комуникационни стратегии. Нови технологии на пазара са касите за самообслужване, електронните етикети, мобилните приложения, екраните за визуализация, подкастите.

Трудно е да се правят конкретни прогнози, но през последната година се забелязва, че много компании в бранша направиха сериозни инвестиции за модернизиране на бази, търговски обекти и енергоспестяващи проекти, придобиване на компании, закупуване на търговски площи. Това е индикация, че даже и да се забавят темповете на развитие през 2023 г., ако няма неочаквани обрати и неблагоприятни развития, пазарът отново ще започне да расте. 📈

Вълшебната формула на

БИЛ КИЙ

МЛАДАТА
КОМПАНИЯ
„БЪЗОНАДА“
УСПЕШНО НАЛАГА НА
ПАЗАРА СВОИТЕ НАТУРАЛНИ
БИЛКОВИ НАПИТКИ

✍ Яна Колева

Професор Бил Кий е изследовател приключенец, посетил част от най-причудливите места, където природата е скрила мистериозни късчета натурално здраве. След години на фантастични пътешествия смелият екип от негови съмишленици представя полезните качества на соковете с български Бил-Ки, които вече са групирани в три различни линии, една от тях е Bill Key. Заг този иеговит начин на предлагане на натуралните напитки стои компанията „Бъзонада“, създадена от неколцина млади хора. Ето нейната история:

Александър Вранеску е на 28 г., роден и израснал в София, юрист по образование. Но от няколко години насам се чувства силно привлечен да произвежда натурални продукти. Най-напред започва да отглежда пчели, но три години по-късно заедно с още двама съмишленици се пренасочва към направата на безалкохолни напитки от бъз. Така се стига до създаването на първото дружество „Бъзонада“ за сиропи от бъз и напитки за директна консумация. Наскоро е дошъл ред и на натуралния студен чай Bill Key, в тази линия безалкохолни напитки не се използва бяла рафинирана захар, а само алтернативни здравословни подсладители като мед и стевия, в основата са билки, сред които лавандула, мента, бабини зъби, розмарин, градински чай, мащерка.

Сила

Постепенно бизнесът започва да набира скорост, стават трансформации в екипа, един от съоснователите тръгва по свой път, но не след дълго идват нови съдружници, които и финансово подкрепят растежа. Така в момента Александър Вранеску, Димитър Платов и Горан Димитров са сплотеното ядро, което е движещата сила на компанията. Тримата се познават още от детството и доверието е изградено с времето.

Порув

„Бъзонада“ стартира през 2019 г., но импулсът идва преди това. През 2018 г. Вранеску и двама негови приятели виждат бизнес потенциал в сиропите от бъз. Първата рецепта е от дядото на Александър, който винаги му е давал по някоя буталка, когато е ходил на гости. Александър не обръщал необходимото внимание на тези специални подаръци, докато един ден заедно с приятели не отворили шкафа с намерението да опитат нещо вкусно от „дълбоките резерви“. Така преоткрили този натурален продукт и се възхищавали това да е следващата дейност, която да замени опитите в пчеларството. Усещат се привлечени към такъв предприемачески експеримент от авантюра, но и силното желание да създадат полезен продукт.

Старт

Хубавата бъзонада се прави с добра суровина. По пътя към пчелина край Годеч имало много бързови храсти и оттам запо-

Горан Димитров, Димитър Платов и Александър Вранеску (от ляво надясно) имат амбицията „Бъзонада“ да покори и външни пазари

чнали да берат цяят. Първите местови продажби стават през кварталната група във Фейсбук, където наред с всичко друго, което вълнува хората в нея, се предлагат най-различни домашно приготвени продукти. Започват да летят заявки за всекидневна употреба и за празнични случаи. Изведнъж се отваря ниша, която изисква да насочат повече усилия. Това налага да наберат големи количества бъзов цяят. В началото са водени просто от желанието сиропът да се хареса, после идва следващото предизвикателство, което изисква да минат на друго ниво. През зимата на 2018-2019 г. разработват своята първа бизнес стратегия за производство на изцяло натурални освежителни напитки. Наемат технолог да разработи няколко рецепти за промишлено производство, които да минат одобрение от Агенцията по безопасност на храните. Започват с три напитки, настъпяват производствената дейност в помещение на работещ цех за боза край Пловдив и така започват да правят няколко вида бъзонада, като се спазват всички изисквания към подобен продукт. Намират сертифициран доставчик на необходимата суровина, който събира билки основно от Карловския балкан. След време производството минава изцяло на ишлема, тъй като осъзнават, че е доста по-трудоемко да поддържат

собствен производствен цех далеч от София. В момента произвеждат при доверен партньор, където имат пряко участие и контрол над всички процеси, за да може качеството на продуктите им да е на високо ниво.

Нагласа

От свой опит Александър се е убедил, че за да получиш шанса да станеш добър предприемач, трябва пълна отдаденост. Но как се напредва в бизнес, в който големите компании са фактор на пазара? „Ние знаем, че времната се менят, сменят се и предпочитанията на хората. Затова когато в подходящ момент предложиш нещо ново и стойностно, потребителите биха го приели. Под слънцето има място за всеки. Ако един продукт се прави от добър екип с желание, старание и любов, то тогава успехът е въпрос на време“, вярва Вранеску.

Финансирането

Привлекли са инвеститори, повярвали в продуктите на „Бъзонада“ и в нейния амбициозен екип. Сега тези хора с бизнес опит помагат за развитието на компанията. „Късметът идва при онзи, който действа. Но шом все още се налага да разчитаме на външни инвеститори, когато предприемаме нова стъпка на разширява-

не, значи, че имаме още доста път да извървим“, смятат тримата съдружници. Засега казват, че просто са съумели да се завържат на пазара. Успех ще е, ако намерят начин да наложат продуктите си в страната, а защо не и зад граница.

Хоризонт

Стремещт на „Бъзонада“ е да правят натурални продукти, които да са добре разпознаваеми и предпочитани от потребителите. Целта е да се открие функционалността на всяка предлагана от тях напитка, тя да е не само вкусна, но и полезна за здравето. Затова и всичките им предложения са базирани на билкови екстракти. Вървят с умерена стъпка, с намерението да се утвърдят в България, след което да направят експанзия в чужбина. Ще опитат в съседни държави, а след валидация чрез международни изложения на храни и напитки ще решат коя да е първата западна страна, откъдето да тръгне пазарната поява на натуралните сокове от български Бил-Ки. Обмислят възможностите за производство в чужбина, то може да стартира чрез екстракт, приготвен у нас, като се ползва подходяща база на съответния пазар. Засега има големи надежди, че предстои триумфът на всички разновидности на бъзонадите и на студентите чайове Bill Key. ☺

Големият брат и контролът над МАЛКИТЕ ХОРА

ОСТАВА ВЪПРОСЪТ ДАЛИ УМОВЕ КАТО ДЖОРДЖ ОРУЕЛ НЕ ПРОМЕНЯТ ТРАЕКТОРИЯТА НА ЧОВЕШКОТО РАЗВИТИЕ

Напоследък реалността сгъсти своите тъмни краски. Пандемия, война, инфлация, несигурност, политически кризи... В такива моменти някак естествено се обръщаме към творчеството на Джордж Оруел (Ерик Артър Блеър е истинското му име) и се питаме фантаст, антиутопист или просто реалист, провиждаш в бъдещето,

е този британски писател, есеист и журналист. Знаменитата антиутопия „1984“ е написана през 1948 г., „Фермата на животните“ е другият му добил популярност роман сред седемте книги, които е публикувал. „Big Brother“ (Големият брат, който вече ни гледа от всякъде) и „doublethink“ - глумислието, което според Оруел

означава властта да задръжаш едновременно две противоречащи си убеждения в нечие съзнание и да приемаш и двете, му осигуряват „запазено място“ в европейската култура. Остава въпросът дали пък хора като Оруел не притежават сила със своята визия за предстоящото да променят „траекторията“ на развитието...

Който контролира миналото, контролира бъдещето; който контролира настоящето, контролира миналото.

Ако спазваш малките правила, можеш на нарушаваш големите.

Войната е мир. Свободата е робство. Невежеството е сила.

Когато започне, или преди началото си, всяка война, не бива представена като война, а като самозащита срещу убиец маниак.

Най-бързият начин да спреш войната е да я загубиш.

Власт е да разкъсаш човешките умове на парчета и да ги сглобиш в нови форми по твой избор.

Както и при християнската религия, така и при социализма, най-лошата реклама за идеята са нейните последователи.

Всяко поколение смята себе си за поумно от предшното и за по-мъдро от следващото.

Всеки писател, който застава под партийните знамена, рано или късно се оказва пред избор – или да се подчини, или да млъкне.

Съществуват идеи, които са толкова погрешни, че само наистина интелигентен човек би могъл да повярва в тях.

Човекът е единственото същество, което консумира, без да произвежда. Човекът не дава маяко, не снася яйца, не е достатъчно силен, за да дърпа плуг, не може да тича достатъчно бързо, за да улови заек, и все пак той е господар на всички животни.

Прогресът не е илюзия - той се случва, но за това пък е бабен и неизменно разочароващ.

Властта не е средство, тя е цел. Целта на властта е власт.

Когато всички приемат една лъжа, насаждана от партия, ако във всички документи се пее една и съща песен, тогава тази лъжа се намества в историята и се превръща в истина.

Ние, представителите на средната класа, освен правилното си произношение, няма какво да губим.

Във всяко общество обикновените хора трябва да живеят, съпротивлявайки се на съществуващия ред на нещата.

Абсолютно бялото и абсолютно черното изглеждат като някакъв дефект на зрението.

ИКОНОМИКА

lifestyle

Кралицата на
КОРОНИТЕ

• МАРКАТА •

Новата сграда BBC
Broadcasting House 6
Лондон

100 ГОДИНИ

В В С

Влиянието в България

Българската редакция на ВВС е създадена през 1940 г. По време на Студената война програмите на български език са алтернатива на официалната пропаганда в България и социалгера. ВВС е сред най-слушаните западни радиостанции у нас. В определени периоди програмите са били силно заглушавани от властите, но след 1980 г. предаванията стават по-достъпни. Сред популярните коментатори в Българската редакция са писателят Георги Марков и интелектуалецът Петър Увалиев. Най-голяма популярност сред младите

има съботното Поп-шоу на Ани Арнолд, внучка на известния български фолклорист, етнограф и литературен историк акад. Михаил Арнаудов. Петър Увалиев прави първия български превод на романа „1984“ на Джордж Оруел и го адаптира за радиотеатър, излъчен през пролетта и лятото на 1984 г. В началото на прехода

у нас радио ВВС със своите предавания на български език има важна роля. В редакцията работят журналисти като Димитър Димитров, Ели Хауърд, Братан Ковачев, Васил Велев, Теодора Христова и много други. Павлина Джоунс води „Поп-шоу“-то на ВВС. Радиото става търсен източник на информация за музиката в годините на прехода. В ефира звучи младежкото предаване „Младоритет“, както и предаването

на Андрей Владов за алтернативна музика „Мегахас“. Излъчват се специализирани рубрики за живота във Великобритания по исторически теми, религиозни и други важни за обществото въпроси. ВВС става една от най-цитираните чуждестранни медии в България. Репортажите от горещи точки на света също разширяват влиянието ѝ. Заради обявени икономии в първите години на новия век са закрити 10 чуждоезикови редакции на ВВС, сред тях е и българската. На 23 декември 2005 г. е последното предаване на ВВС на български език. До началото на 2006 г. спират почти всички предавания на европейски езици. През лятото на 2008 г. е закрит и румънската секция.

Алюбителна е гледната точка на писателя Георги Марков, който е работил в българската редакция на ВВС в Лондон. През 1977 г. той пише на своя приятел

Димитър Бочев: „От много отдавна вече не вярвам в „свобода на словото“, която на практика се свежда и в двата свята до свободата да крешиш на глас у дома си или пред неколцина приятели това, което те вълнува. Но я се опитай да изкажеш мнение в „независимия“ вестник ТАЙМС или в независимото ВВС? Имаш много здраве от пробитата шанка на демокрацията“.

В ЕРАТА НА ИНТЕРНЕТ КОРПОРАЦИЯТА ГУБИ ПОЧВА ПОД КРАКАТА И ТЪРСИ НОВИ НАЧИНИ ДА ЗАПАЗВА ВЛИЯНИЕ

✍ Георги Георгиев

ВВС стана на 100 години през октомври 2022-ра - именита медия, популярна абревиатура на корпорация, оцеляла цял век... ВВС е не просто търговска марка, през годините тя става влиятелна световна институция и сега продължава да излъчва новини по свои радиа, телевизии и интернет в 200 държави на над 30 езика. Но и медиите, също като хората, са непрекъснато на възрастта започват да

губят гъвкавост. В тази динамична промяна на технологии и на нагласи на аудиторията става все по-трудно за мастодонтите, защото самите те виждат как бързите изяждат бавните, а не големите - малките. Светът на висока скорост преминава към глобално дигитално забавление и който не се съобрази с това, или излиза от „играта“, или изобщо не влиза в нея. В ход е конвергенцията между аудио-визуални и телекомуникационни индустрии, казват специалистите. Това само

носи усложнения за медийните корпорации с дългогодишна история зад гърба, които вече се задъхват по скоростната лента, сама движеща се под краката им. От години насам ВВС се опитва да прави трансформации, които да позволят да остане сред най-влиятелните медии в света. Ще съумее ли столетницата да намери ниши, в които да задава тренд, вместо да е в догонваща роля, предстои да видим.

Началото

ВВС (British Broadcasting Corporation), в превод Британска корпорация за радиоразпръскване, е компания за обществено радио и телевизия. Основана е на 18

октомври 1922 г. като първата частна радиостанция в света. През 1927 г. придобива специален статут, което позволява да се финансира самостоятелно чрез събирането на лицензни такси. Това обаче не ѝ позволява да излъчва реклами и платени съобщения във Великобритания.

По време на студийни снимки на предаванията „Тази сутрин“ и „Добро утро, Великобритания“ от студио TC3

Радио

Радио BBC започва да прави предавания още през 1922 г., като първото е на 14 ноември. След 1938 г. открива първите си чуждоземски редакции за чужбина. BBC излъчва множество радиопрограми. За Великобритания с национален обхват са BBC Radio 1, BBC 1Xtra, BBC Radio 2, BBC Radio 3, BBC Radio 4, BBC Radio Five Live, BBC Five Live Sports Extra, BBC 6 Music, BBC 7, BBC Asian Network. За националностите и регионите във Великобритания работят BBC Radio Сутри (на уелски език) и BBC Radio Wales – за Уелс, BBC Radio nan

Gaidheal и BBC Radio Scotland – за Шотландия, BBC Radio Foyle и BBC Radio Ulster – за Северна Ирландия, както и още 40 регионални радиопрограми за регионите в Англия. BBC World Service излъчва емисии на 35 езика.

Тв проникване

През 1932 г. BBC започва да пуска експериментални емисии, а през 1936 г. тръгват редовни телевизионни програми, след 1967

г. телевизията става цветна. Компанията поддържа няколко тв канала за Великобритания: BBC One и BBC Two с наземно ефирно аналогово излъчване и още 6 цифрови програми: BBC Three, BBC Four, 24-часовия информационен канал BBC News 24, парламентарния канал BBC Parliament, детския CBeebies, младежки CBBC, както и BBC Sport. Във Великобритания BBC развива канали за Шотландия, Северна Ирландия, два канала за Уелс, както и 11 канала за регионите в Англия. Освен BBC World, за останалата част от света поддържа покритие и специални програми за Европа, Близкия изток и Африка, САЩ, Канада, Южна Африка, Скандинавия, Япония, Индия.

Предизвикателства

BBC има наистина богата история. Например 70-те години на миналия век са белязани от нововъведения като програмите на Open University и въвеждането на субтитри за глухи. Десетилетието е силно с програми като Fawlty Towers, The Generation Game, Antiques Roadshow, Question Time, Top Gear и Not The Nine O'Clock News. Някои от тях

Уинстън Чърчил пред микрофона на BBC в обръщението си към нацията на 8 май 1945 г. по повод победата във Втората световна война

Предавател Marconi 1,5kW на Marconi Company Limited, 1922 г. Използван от станция 2LO на BBC в Лондон между 1922 г. и 1925 г. преустроен около 1954 г.

имат по-кратък живот, други като Question Time и Top Gear продължават и днес да търсят отговори на актуални въпроси или просто начини да задържат вниманието на аудиторията, която все повече се пренасочва към интернет, привлечена от нови онлайн формати. От година на година конкуренцията става все по-силна, което води и до големи съкращения на разходи и на персонал в редиците на BBC поради факта, че и приходите, но и субсидиите ѝ постоянно се свиват. Компанията опитва да намери новия си баланс с твърдения като „BBC е най-надеждният източник на новини във Великобритания“. През годините журналисти от BBC успяха да преживяват множество скандали, някои от които заради настъпване „по мазола“ на управляващите във Великобритания и в най-различни страни по света, а други поради пристъпване на определени обществени норми и навлизане в личното пространство на именити личности. По време на войната за Фолклендските острови между Великобритания и Аржентина през 1982 г. и в разгара на стачката на миньорите в Обединеното кралство през 1984-1985 г. британското правителство в лицето на тогавашния министър-председател Маргарет Тачър критикува репортерите, че проявяват пристрастия в разрез с държавните интереси. През 2003 г. репортер на BBC прави разкритие как тогавашният британски премиер Тони Блър е подвел парламента с твърденията, че Ирак е разполагал с оръжия за масово унищожение. Правителството призовава за извинение, но BBC отказва. Медията назовава източника си – оръжейния експерт Дейвид Кели, който след като многократно получава обвинения, се самоубива. Официалното разследване на смъртта му приключва със заключението, че твърденията на Кели са необосновани, а BBC е сгрещила, като ги е разпространила. Това води до оставки на върха в медийната корпорация.

Път през времето

Още когато радио BBC е на едва 4 години, Уинстън Чърчил прави опит да го закрие. Годината е 1926-а, Островът е парализиран от голямата стачка, преживявана първо от миньорите, но получила подкрепа и от други индустрии. Тогава радиото непрекъснато излъчва за нея. Чърчил смята, че то е основна пречка за провеждането на нормални преговори между правителството и стачниците. Всичко това дава силен авторитет на BBC и през следващата година компанията получава специалния статут, който чрез лицензионните такси осигурява финансова стабилност. Днес оцеляването на една или друга медия зависи най-вече от интереса към нея и от намирането на механизмите, които в новата динамика на промените да ѝ осигуряват нужното финансиране. Критиците на BBC твърдят, че е с доминираща роля сред британските медии и макар да различна на публично финансиране, е упреквана в комерсиалност, присъща на всички други. Именно публичното финансиране отreja на BBC роля на държавна медия, колкото и тя да твърди, че нейната независимост е гарантирана от харта, но харта, одобрявана от британското правителство. Опоненти уверяват, че BBC вече не е представител на повечето британци и под прикритието на „безпристрастност“ продължава да влияе върху нагласите на обществото, като със своите медии и съюзници от властта е инструмент за разпространение на поредица от „благородни лъжи“ в преследване на политическия дневен ред. Така одобрявана от едни и критикувана от други корпорацията BBC прави крачка към следващото си столетие. Но преди „to be continued“, или продължението на следващия „сериал“ в историята на медията, нека се замислим над една реплика на Джереми Кларксън, водещия на автомобилно шоу Top Gear, уволнен от BBC през 2015-а: „Високата скорост не е убива никого. Рязкото спиране прецаква нещата“. Е, и медии от ранга на BBC е добре да внимават с това... ①

В ОКОТО НА СКАНДАЛА

Три теми от България влязоха в обектива на BBC. И всеки сам може да избере призмата, през която да ги възприеме. Едната може да е твърдението на Малкълм Екс, чернокож американски военачалник: „Медията е най-могъща на света. Тя има силата да направи невинния виновен и виновния невинен. Власт, която контролира съзнанието на масите“. Но може и през възприетиято на именития баснописец Жан дьо Лафонтен: „Всеки журналист плаща своя данък на дявола“. Трета възможност: Тайната на добрата журналистика е в това публиката дотогава да се ядоса, че да създаде следващите новини.

ДА КУПИШ ИГРИТЕ

През лятото на 2004 г. BBC излъчи филма „Да купиш игрите“. Записът е направен със скрита камера. Британските журналисти твърдят, че председателят на Българския олимпийски комитет Иван Славков дава съгласието си за осигуряване гласове за домакинството на Лондон на летните олимпийски игри през 2012 г. Това не просто хвърля сянка върху авторитета на тогавашния председател на Българския олимпийски комитет Иван Славков, но и върху България. През лятото на 2005-а на сесията на МОК в Сингапур той е изключен от Международния олимпийски комитет с тайно гласуване. Скандалът и силният стрес преобръщат из основи живота и здравето му и през 2011 г. Иван Славков си отива от този свят.

ТЪМНАТА СТРАНА НА СЛЪНЧЕВ БРЯГ

През 2014 г. BBC излъчи филм за Слънчев бряг, озаглавен „Booze, Bar Crawls And Bulgaria“ („Пиячка, обиколки по баровете и България“). В него курортът е представен като столица на алкохола и разврата. Филмът предизвика бурни реакции у нас. В знак на несъгласие с подобни внушения за страната българи започнаха да снимат и да пускат в нета нелицеприятни клипове за Великобритания. Представителите на туристическия бранш бяха силно възмутени от начина, по който летният туризъм по нашето Черноморие е представен, но така и не предприеха онази необходима корекция, която да направи България предпочитаната дестинация за почивка поне на българите.

БЕТОНЪТ ПОГЛЪЩА ДЮНИТЕ

В началото на 2019-а отново BBC алармира за безобразия по нашето Черноморие. Този път поводът е изравнена гигантска пясъчна дюна на къмпинг „Смокиня“. BBC напомни, че българското крайбрежие е преобразено от строителния бум в последните няколко десетилетия, и то със съгласието на властите, които позволяват екологичен „вандализъм“. Натискът крайбрежието да се използва за комерсиални цели BBC сравнява с треската за строителство по бреговете на Коста Брава в Испания през 60-те години на миналия век. Но бетонната сага по нашето Черноморие така и не утихна и това според мнозина е само една от причините голяма част от българите да предпочитат лятна ваканция в чужбина.

GLO HYPER X2

най-новото постижение в технологията за нагриване

В СВОЕТО
МНОГООБРАЗИЕ ОТ
ПОТРЕБИТЕЛСКИ
ПРОДУКТИ БАТ
СЕ СТРЕМИ КЪМ
НАУЧНО ОБОСНОВАНИ
АЛТЕРНАТИВИ С
НАМАЛЕН РИСК

Най-новият модел на иновативното устройство glo™ – glo™ hyper X2, е вече на българския пазар. Това е последната иновация в портфолиото на бързо развиващата се глобална марка за нагриване на тютюн на БАТ – glo™. На потребителите се предлага усъвършенствана технология за индукционно нагриване в компактен корпус, който осигурява лесен захват и преносимост. Устройството, налично в разнообразни цветови комбинации, е оборудвано с функция за по-бързо нагриване („Boost“), светодиоден индикатор за състоянието на батерията, иновативен механизъм за хигиена.

„Представянето на пазара на glo™ hyper X2 бележи още един

ключов етап в трансформацията

на нашата компания. Усъвършенстваното устройство glo hyper X2 предлага много

иновативни функции, отговарящи на потребителските очаквания. Радвам се, че скоро след световната премиера на нашето иновативно предложение, glo™ hyper X2 е достъпно и за българските потребители“ – това отбеляза Мила Маречкова, изпълнителен директор на БАТ България, по време на бляскавата премиера на премиум продукта в София.

Резултатите от едногодишно клинично проучване в реална среда на glo™* показват, че пълнолетните пушачи, които са преминали изцяло към такава технология, са постигнали значителни и

устойчиви подобрения

в няколко показателя за потенциална вреда в сравнение с тези, които са продължили да пушат. Във видеоконферентна връзка Марк Форстър, ръководител Регулаторни и научни въпроси на Групата БАТ, посочи: „Резултатите от това проучва-

не са най-важните данни, които някога сме генерирали за glo и за категорията на продуктите за нагриване на тютюн като цяло. Получихме нови важни данни, които гопълват доказателствата в подкрепа на

glo™ като продукт с намален риск**“.

И все пак от БАТ предупреждават, че тези продукти не са без риск, при употребата им се доставя никотин, който води до пристрастяване.

*Едногодишното проучване се основава на тестването на предишни модели устройства glo, предхождани турет Х2.

** Въз основа на тежестта на наличните доказателства и при пълно преминаване от пушене на цигари към негорими продукти. Тези продукти не са без риск. При употребата им се доставя никотин, който води до пристрастяване.

ФИРМЕН ПРОФИЛ

БАТ България

БАТ България е част от водещата компания за потребителски стоки British American Tobacco PLC. с брандове, продавани на над 200 пазара по света. На българския пазар БАТ България заема лидерска позиция в тютюневия сектор.

Групата БАТ

БАТ е водеща мулти-категорийна компания за потребителски стоки, чиято цел е да изгради A Better Tomorrow™, като намали въздействието на бизнеса си върху здравето чрез предлагане на по-голям избор от по-малко рискови продукти за пълнолетните потребители.

Амбицията на БАТ е до 2030 г. да има 50 млн. потребители на нейните негорими продукти и до 2025 г. да генерира 5 млрд. паунда приходи от нови категории продукти. БАТ си е поставила амбициозни цели и в областта на ESG, включително постигане на въглеродна неутралност за обхват 1 и 2 до 2030 г. и премахване на ненужната пластмаса за еднократна употреба и превръщане на всички пластмасови опаковки в такива за многократна употреба, рециклиране или компостиране до 2025 г. В БАТ работят над 52 000 души, а дейността ѝ се развива в близо 200 сгради. През първата половина на 2022 г. Групата БАТ генерира приходи в размер на 12,87 млрд. паунда и печалба от дейността в размер на 3,68 млрд. паунда.

GLO HYPER X2

the latest achievement
in heating technology

WITH ITS VARIETY OF CONSUMER GOODS, BAT STRIVES FOR SCIENCE-BASED REDUCED RISK ALTERNATIVES

The newest model of the innovative glo™ brand - glo™ hyper X2 - is already on the Bulgarian market. It's the latest innovation in the portfolio of BAT's fast-growing global heated tobacco brand - glo™. Users are offered advanced induction heating technology in a compact body that provides easy grip and portability. The device, available in various colour combinations, is equipped with a function for faster heating ("Boost"), a LED indicator of the charging status, and an innovative hygiene mechanism.

"The launch of glo™ hyper X2 marks another

milestone in the transformation

of our company. glo hyper X2 device offers many innovative features that meet user expectations. I am glad that soon after the world premiere of our innovative offer, glo™ hyper X2 is also available to Bulgarian

consumers," stated Mila Marechkova, country manager of BAT Bulgaria, during the glamorous presentation of the premium product in Sofia.

The results of a one-year real clinical study of glo™* show that adult smokers, who fully switched to this type of technology, have achieved significant and

sustainable improvements

in several potential harm indicators, when compared to those who continued to smoke cigarettes. In a video conference, Mark Forster, head of regulatory science of BAT Group, said: "The results of this study are the most important data we have ever generated for glo and for the tobacco heating product category as a whole. We have obtained important new data that add to the evidence supporting glo™ as a reduced-risk product**".

However, BAT warns that these products are not risk free. Their use delivers nicotine, which leads to addiction.

*One year study was based on testing of previous models of glo devices that predates Hyper X2.

** Based on the weight of available evidence and with a complete transition from cigarette smoking to non-combustible products. These products are not risk free. Their use delivers nicotine, which leads to addiction.

BAT Bulgaria

BAT Bulgaria is part of the leading consumer goods company British American Tobacco PLC. with brands sold in over 200 markets worldwide. On the Bulgarian market, BAT Bulgaria occupies a leading position in the tobacco sector.

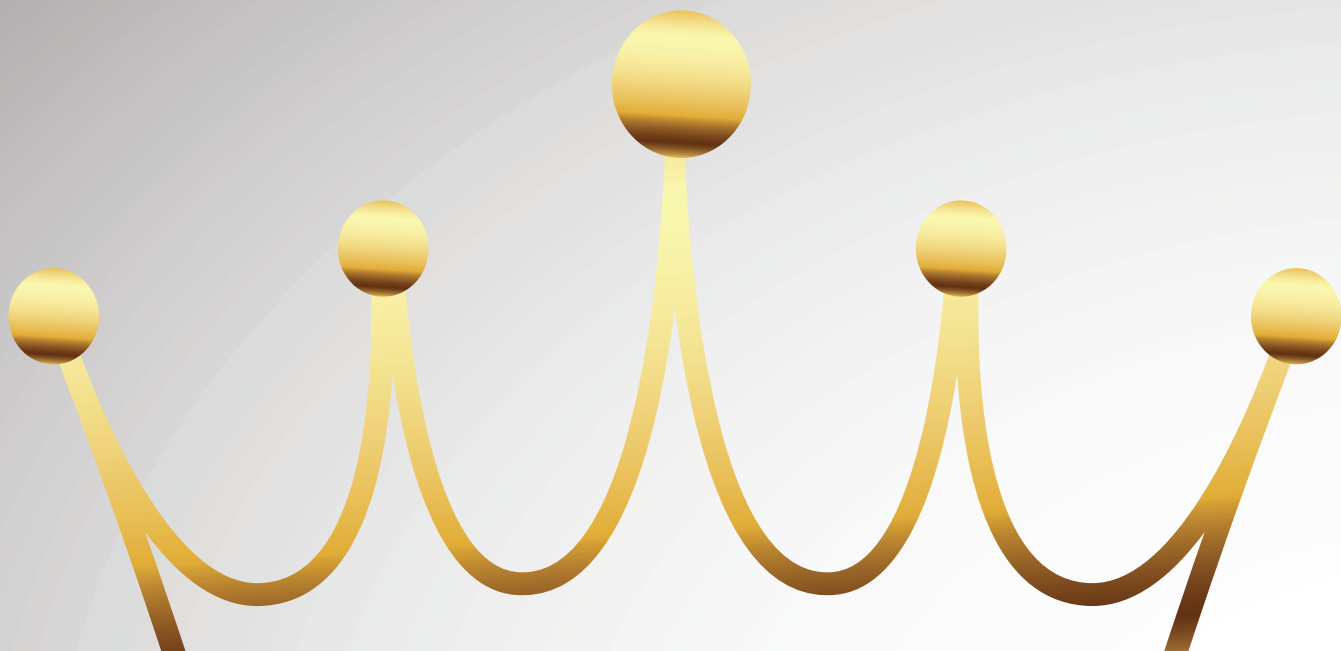
BAT Group

BAT is a leading multi-category consumer goods company that aims to build A Better Tomorrow™ by reducing the health impact of its business by offering a greater choice of reduced-risk products to adult consumers.

BAT's ambition is to have 50 million users of its non-combustible products by 2030 and to generate £5 billion in revenue from new product categories by 2025. BAT has set ambitious ESG targets as well, including achieving scope 1 and 2 carbon neutrality by 2030 and eliminating unnecessary single-use plastic and making all plastic packaging reusable, recyclable or compostable by 2025. BAT employs over 52,000 people, with business activities in nearly 200 countries. In the first half of 2022, BAT Group generated revenues of £12.87bn and operating profit of £3.68bn. 🌱

COMPANY PROFILE

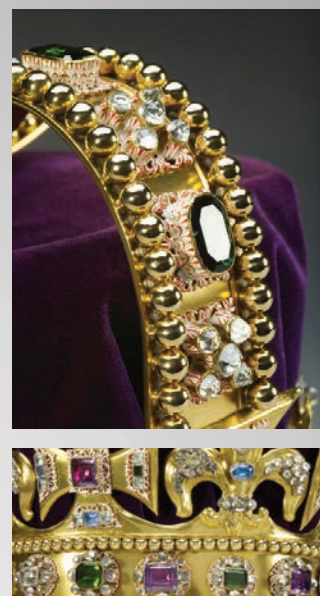

ВЕНЕЦЪТ

на имперската гържавност

КРОНАТА НА СВЕТИ ЕДУАРД ЩЕ БЪДЕ НОСЕНА
ОТНОВО ОТ КРАЛ ЧАРЛЗ III НА КОРОНАЦИЯТА МУ

Мая Петкова – Константинова

Изначалната символика на короната е да украси главата като знак за отличие, сила и власт. Във всички цивилизации короната е царски атрибут, символизиращ слънчевия принцип и божествената сила. Тя е алегория на победа и могъщество. И никак не е случайно, че през периодите на своето царуване кралиците са носели на главата си като отличителен знак корона, изработена от ценен метал и украсена с редки скъпоценни камъни.

Кралската коронация на новопро възгласения крал на Обединеното кралство Чарлз III ще се състои само след няколко месеца. По време на този древен ритуал, гатиращ от преди близо 1000 години, главата на краля ще бъде увенчана с Короната на свети Едуард - вековна и безценна реликва в съкровищницата на Обединеното кралство, събирана в продължение на векове история на Англия и Великобритания, и представляваща най-пълната колекция от кралски регалии в света.

По време на този последен обред на посвещение крал Чарлз III ще получи кралските регалии, които включват сложни грехи и други украшения, които монархът носи на официални презентации и събития. Куминационният момент в церемонията ще настъпи, когато архиепископът на Кентърбъри, висшият духовник на Англиканската църква, положи кралската корона върху главата на новия монарх, поставяйки последните шрихи върху прехвърлянето на властта от един суверен на друг.

На обявената за 6 май 2023 г. церемония целият свят ще види в пълния му блясък най-скъпоценното бижу в кралската съкровищница - Короната на свети

Едуард. Изработена от благороден метал и скъпоценни камъни, тя има завладяваща история, която пряко свързва настоящия крал Чарлз III с последния монарх, който носи същото име.

Историята

Короната е кръстена в чест на легендарния англосаксонски крал Едуард Изповедника, който е носел първата версия на украшението за глава по време на управлението си през 1042-1066 г. Дори след Нормандското завоевание английските

монарси продължават да носят пишно украсената златна корона при своите коронации - практика, която продължава до 1547 г., когато Англиканската църква заклемява използването на средновековни реликви като връзка с католицизма. След използването ѝ при коронацията на Уилям III през 1689 г. короната остава извън обращение повече от 200 години и дори е позабравена. Чак крал Джордж VI и дъщеря му - кралица Елизабет II, я избират за своите коронации, съответно

през 1937 и 1953 г. В този период короната претърпява модификации, главно намаляващи нейното тегло.

Настоящата версия на Короната на свети Едуард е изработена за Чарлз II през 1661 г. като заместител на средновековната корона, която е била претопена през 1649 г. Счита се, че оригиналът ѝ е създаден през XI век за Едуард Изповедника - последния англосаксонски крал на Англия. Оттогава, следвайки историческите промени, самата тя е била преработвана. Поръчаната за изработка на кралския златар Робърт Вайнер през 1661 г. версия за коронацията на Чарлз II не е точно копие на средновековния дизайн, но следва модела на оригинала, като има четири кръста, четири лилии и две арки. Състои се от масивна 22-каратова златна рамка с рубини, аметисти, сафистри, гранати, топази и турмалини - общо 444 скъпоценни и полускъпоценни камъка и перли. Короната има кадифена шапка с лента от хермелин. В този вариант тя е с диаметър 66 см, височина 30 см и тежи 910 грама. В общи линии изглежда почти идентична с първата версия, носена от свети Едуард Изповедника преди близо 1000 години.

На 6 май 2023 г. крал Чарлз III ще бъде коронясан със същата зашеметяваща корона, която неговият съименник от XVII век Чарлз II поръчва за своята коронация преди 337 години. Така бижутото на свети Едуард, наричано още Имперската държавна корона, ще бъде показано на живо пред света за първи път от 1953 г.

А до 6 май 2023 г. всеки, който иска да разгледа отблизо Короната на св. Едуард, може да го направи, като посети Jewell House в Лондонската кула. ☺

ВИНО

по вятър и вода

ПРЕМИУМ СЕЛЕКЦИЯТА
VINEYARDS SELECTION
НА „ВИЛА ЯМБОЛ“
НАМЕРИ СВОЕТО
ЕСТЕСТВЕНО
ПРОДЪЛЖЕНИЕ В
БЯЛАТА ГАМА С ВИНО
ОТ МИКРОРАЙОН
ТРОЯНОВО

За „Вила Ямбол“ може да се разказва много – за дълголетните традиции на един разпознаваем производител; за вината ѝ, които са сред най-продаваните у нас и награвжавани в чужбина, или за добрата работа с над 10 български и чужди сорта върху 10 000 дка лозя. Но лимитираната ѝ серия Vineyards Selection в премиум сегмента поставя избата в изцяло нова светлина и доказва, че и големите могат да правят уникални вина. Марката е посветена на терозара – от производителя подбират специални лозови масиви в Тенево, Тополица и Боларово, и на тях засаждат класически френски сортове. Следват повече от 10 години опити, грижа и постоянни усилия, така че лозята да достигнат потенциала си. Масивите са позиционирани след загълбочено проучване на почви, наклон, слънцегреене и дори според вятъра – ориентирани са по Розата на ветровете.

Резултатът е три висококачествени червени вина, които веднага приковаха вниманието на винолюбителите. Припомняме, че Vineyards Selection от Тенево бе класирано сред най-добрите български вина в последната класация на Divino. „Този бленд се отличава със забележителни дълбочина и сложност. Елегантността на пялото и умереното алкохолно съдържание го открояват на фона на обичайните по-мощни и високоалкохолни тракийски вина. Стройно и благородно!“, описаха го винените експерти. „Независимо

дали създаваме лимитирана серия или по-масови вина, за нас най-важен е вкусът на виното“, казва изпълнителният директор на „Вила Ямбол“ Красимир Аврамов.

Днес първокласната серия намира своето естествено продължение с едно бяло. Vineyards Selection Трояново е бленд от Совиньон блан и Шардоне и носи името на лозето с водещия сорт, което се намира именно в Трояново. Насажденията с Шардоне са от Карагеоргиево. Трояново се намира в полите на източните склонове на Стара планина, на 30 km от морето, което подкрепя плодовостта и свежестта на белия сорт. В непосредствена близост до масива протича малката река Чакърлийка, която се влива в Бургаското езеро. Водата има способността на климатичен регулатор, т.е. задържа по-дълго температурата от въздуха – по-бавно се охлажда и след залез отделя тази топлина, както и по-бавно се затопля. В резултат Vineyards Selection Трояново е бяло вино, което не отстъпва по качество на най-добрите представители във високия клас вина „Нов свят“ и потвърждава ангажимента на „Вила Ямбол“ да прави сериозни вина в премиум сегмента. Нещо повече – от производителя подхождат още по-амбициозно като подготвят лансирането и на естествено пенливо вино в серията Vineyards Selection, произведено по класическа технология. А почитателите вече са нетърпеливи да го опитат. ☺

*Насладете се на кулинарни шедьоври
и комфорт в Este Restaurant!*

+359 879 814 323 | restaurant@este.bg | Николай Хайтов 3А, София

Надя Халачева (вляво) с наградата

Отлич(Е)ният лукс на ESTE FITNESS & SPA

МЕНИДЖЪРЪТ НАДЯ ХАЛАЧЕВА ПОЛУЧИ ПОРЕДЕН ПРИЗ НА WORD LUXURY SPA AWARDS

Луксът в начин на мислене и отношение към всичко, което ни заобикаля. Луксът е във вниманието към детайла. Луксозният бранд умее да слуша клиента, знае какво му е нужно, преди да го е поускал, и с всичко, което прави за него, му създава усещането, че е специален...

Това е част от

„тайната“ формула

на Este Fitness & Spa. Центърът, който се грижи за тялото и духа на своите елитни клиенти, и тази година стана носител на наградата Global Luxury Fitness Spa за 2022 г. от престижния международен конкурс Luxury Spa Awards. Призът за най-луксозен фитнес и спа център в света бе връчен на мениджъра на комплекса Надя Халачева по време на официалната церемония в луксозния комплекс Swandor Hotels & Resorts Торкарѝ Palace в Анталия през октомври 2022 г.

„Este Fitness & Spa продължава да се развива и да награжда с

разнообразие от качествени услуги

в съчетание с изисквана атмосфера. За мен е предизвикателство да съм част от процеса за издигането на луксозните спа услуги в България до най-високо световно ниво“, казва Надя Халачева и признава, че това отличие още повече я мотивира да подбира най-доброто от най-доброто за своите клиенти.

Конкурсът има за цел да избере и отличи най-върховите постижения в сферата на спа услугите. Професионално подбраното жури прецизно оценява кандидатите на база отзивите от клиенти и се ръководи от специална скала за нивото на предлаганото качество. Международното признание дава силен тласък на наградените и е стимул за всички участници, че този бизнес наистина си струва усилията. В оспорваната наградебар се включиха 700 луксозни спа центъра от цял свят в няколко различни категории на глобално и регионално ниво.

Голямото отличие е поредно

заслужено признание

за Надя Халачева, която е двигател в създаването на луксозния спа център в София, и името ѝ се свързва за пореден път с престижните световни награди. Тя вече няколко пъти е ставала носител на международния приз Best Spa Manager, а Este Fitness & Spa уверено стои на лидерското място в глобален мащаб и се задържа трайно на върха след поредица признания и награди. Луксозният спа център печели наградата Luxury Fitness Spa за целия свят в три поредни години – 2017, 2018 и 2019, както и приза Luxury Wellness Spa.

„Успехите ни в глобалната наградебар са огромно постижение и доказателство за устойчива тенденция с най-високо качество и лукс сред световноизвестните спа центрове“, уверяват от елитния спа център. Este Fitness & Spa разчита на екип от високкоквалифицирани терапевти и инструктори. Добре подбраната високотехнологична апаратура и първокласните козметични продукти от водещи световни производители гарантират най-високо ниво на обслужване и удовлетвореност на посетителите.

Наградите са предизвикателство лично да се уверим, че луксът на Este Fitness & Spa си заслужава. 🏆

efbet

БОНУСИТЕ СА ВАЖНИ!

1500 ЛВ. **200** ЛВ.

КАЗИНО!

СПОРТ!

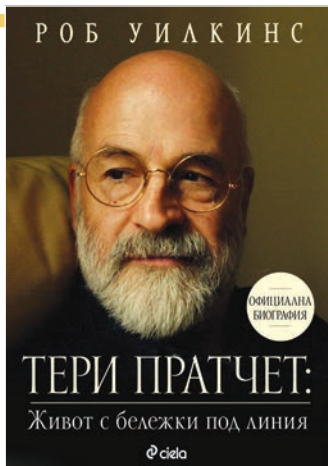

*Важи за нови потребители на efbet.com 18+

Нови книги от Сиела

„Тери Прагчет: Живот с бележки под линия“

от Роб Уилкинс

Когато сър Тери Прагчет поема на последното си пътешествие през 2015 г., една история остава неразказана – неговата собствена. Създател на феноменалната серия от книги за Света на Диска, той е познат и обичан по цял свят заради живото му чувство за хумор и уменията да разказва истински истории в един измислен свят. Но писателят е само едно от лицата на Тери Прагчет.

Преди смъртта си той работи по автобиография, която остава недовършена. Сега книгата, която не успява да напише, е довършена от неговия личен асистент и близък приятел Роб Уилкинс. Това е личен, красив и забавен мемоар, написан с много любов и анекдоти, които ще ни накарат да си спомним с усмивка за един от великаните на съвременната литература.

„Разказвачът“

от Дейв Грол

Дейв Грол разказва своите истории, както пише песните си – като вади дълбоко от душата си неподозирани дори за него неща. Барабанистът на Nirvana и създател на Foo Fighters е събрал в една книга моменти от целия си живот – от времето, когато е бил своенравно и чувствително хлапе, което не пасвало никъде, докато не открило магията на пълнка, през славните времена с Nirvana и тразедията с Кърт Кобейн, до създаването на Foo Fighters и живота на утвърдена рок звезда и семеен човек.

„Нашата Коледа“

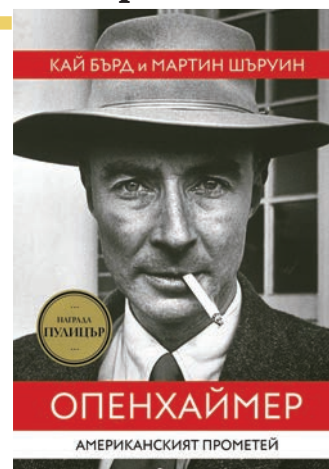
Захари Карабашлиев

„По-рано тази година поканих някои от най-знаковите, интересни, а и по-малко познати автори да участват със свой разказ в сборник, чиято единствена тематична рамка е Коледа – без очаквания за обем, стил, жанрови ограничения, насоки – просто Коледа. Желанието ми като съставител беше да видя това „вълшебно време“ през чувствителността и таланта на всеки от пишещите, да видя какво ги вълнува в днешни дни, а като читател – да съпреживея отново с тях чудото на Рождество“.

„Опенхаймер: Американският Прометей“

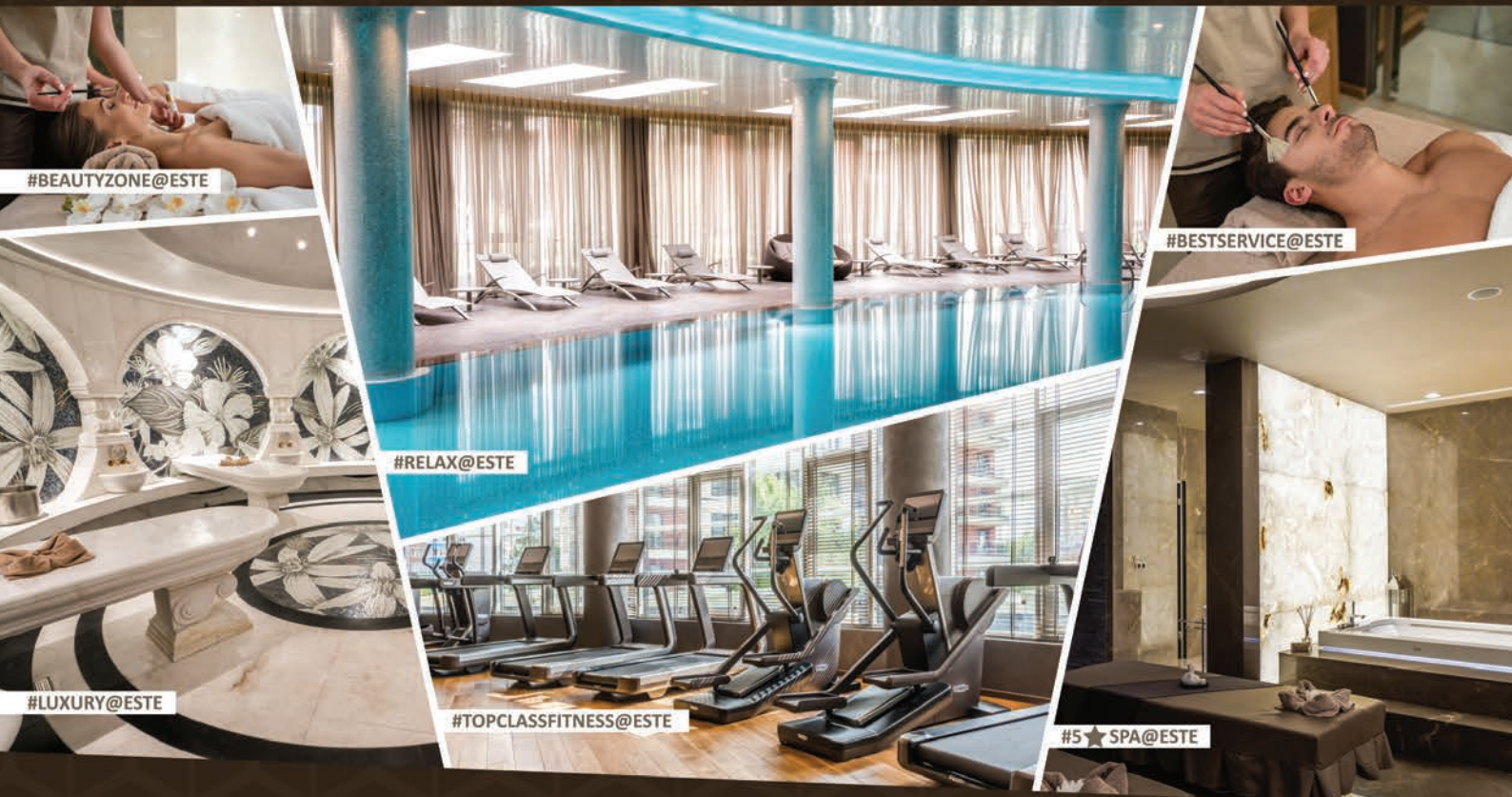
от Кай Бърд и Мартин Шъруин

Цели 25 г. носители на награда „Пулицър“ Кай Бърд и Мартин Шъруин посвещават на създаването на първата цялостна биография на „бащата на атомната бомба“ – брилянтния физик Дж. Робърт Опенхаймер. Върхновата предстояща екранизация на гениалния Кристофър Нолан с Килиън Мърфи в главната роля, тази мащабна и завладяваща биография разкрива впечатляващи и малко известни факти от живота на „Американския Прометей“, като създава заблагодаряващ портрет на блестящ, но противоречив гений, променил облика на света завинаги. ①

Este
FITNESS & SPA

Магията на СПА...

www.estespa.bg

Неизчезващото МИНАЛО

ГЪЛБИН ХРИСТОВ ИЗОБРАЖАВА
ЛОДКИТЕ НА СПОМЕНА В 60
МАЙСТОРСКИ АКВАРЕЛА

✍ Татяна Явашева

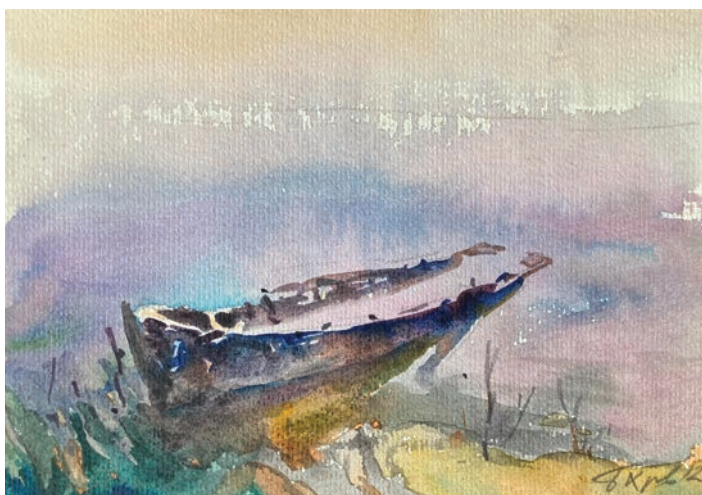
Миналото е чужда държава, в която нещата се правят по различен начин... Това усещане остава срещата със серията акварели на Гълъбин Христов, озаглавена „Изчезващо минало“. С нея бе открит есенният сезон на галерия „Астри“ в София.

Промяна

Израснал край река Дунав, четвърт век по-късно художникът поглежда назад и вижда как вече нищо не е същото, магическата атмосфера на онова време, останала трайно в паметта, е отстъпила място на друга реалност, в която дървените лодки са заменени с пластмасови, рибарите вече ги няма, а и рибата е на свършване. „Баща ми имаше няколко лодки и те бяха част от всекидневието ми...“ - с носталгия по отиващото си Гълъбин Христов разравя пластове на спомена и така „на един дъх“ създава 60-те изящни акварелни творби от серията с много лодки.

Техника

Акварелът носи усещане, различно от всичко друго, посочва Гълъбин Христов. При акварела има много случайност, но тази „случайност“ е предизвикана от художника, казал неговият преподавател проф. Константин Днев. Ако художникът умее да я „контролира“, ще се по-

лучи вълнуващо произведение. И наистина с изложбата „Изчезващо минало“ майсторът на четката прави своеобразно напомняне как времето лети и как отлита всичко, което е било, но нарисуваното остава.

Път

Гълъбин Христов е роден през 1978 г. в Лом. Завършва Факултета по изящни изкуства на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Бил е хоноруван преподавател към катедра „Скулптура“, сега е главен асистент в катедра „Рисуване“ на същия университет. Има редица самостоятелни изложби във Велико Търново, Бургас, Варна и София. Участва в престижни общи национални и международни изложби, пленери, симпозиуми по скулптура, конкурси и проекти. Той е многофункционален автор в изобразителното изкуство - прави скулптури, живопис, акварели, рисунки, работи с най-различни материали, сред които камък и метал. С разнообразието от изразни средства опитва да улови мигове от „лентата“ на живота и на въображението.

Сила

„Пазарът на изобразително изкуство в България е слаб. Опашки за картини не е имало и едва ли ще има. Малко са хората, които инвестират в изкуство. Но когато човек е упорит и е добър в онова, което прави, отваря се пазар“, смята Гълъбин Христов. Не гледай напред в бъдещето, а живей тук и сега - е житейската му философия. Но спомените според него са важни, те ни помагат по-добре да усетим себе си и своята роля.

Изложбата „Изчезващо минало“ е емоционален огън, а не пепел от отминалото. Чрез нея художникът сякаш ни провокира и ние да се върнем назад към нашето „неизчезнало“. С тези акварели Гълъбин Христов добавя свой шрих към твърдението на Уилям Фокнър, че миналото никога не е мъртво, то дори не е минало. ①

ESG News

Is Your Business Ready
To Take Climate Action?

www.esgnews.bg

Environmental | Social | Governance | Ecology | Green

НИЕ УПРАВЛЯВАМЕ ВАШИТЕ ОТПАДЪЦИ

 www.smbg.bg

СПИСАНИЕ

ИКОНОМИКА

ИДВА ЛЕСНО ДО ВАС

И ПРЕЗ 2023 Г.

Абонирайте се в

ДОБИ ПРЕС

• e-mail: ABONAMENT@DOBIPRESS.BG

• тел. 02/963-30-81

ВСЕЛЕНА ОТ НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ

*С ПЪРВАТА В БЪЛГАРИЯ
МЕТАЛНА КРЕДИТНА КАРТА
MASTERCARD UNIVERSE*

Ексклузивно на www.postbank.bg

NAVIBULGAR®
SINCE 1892

